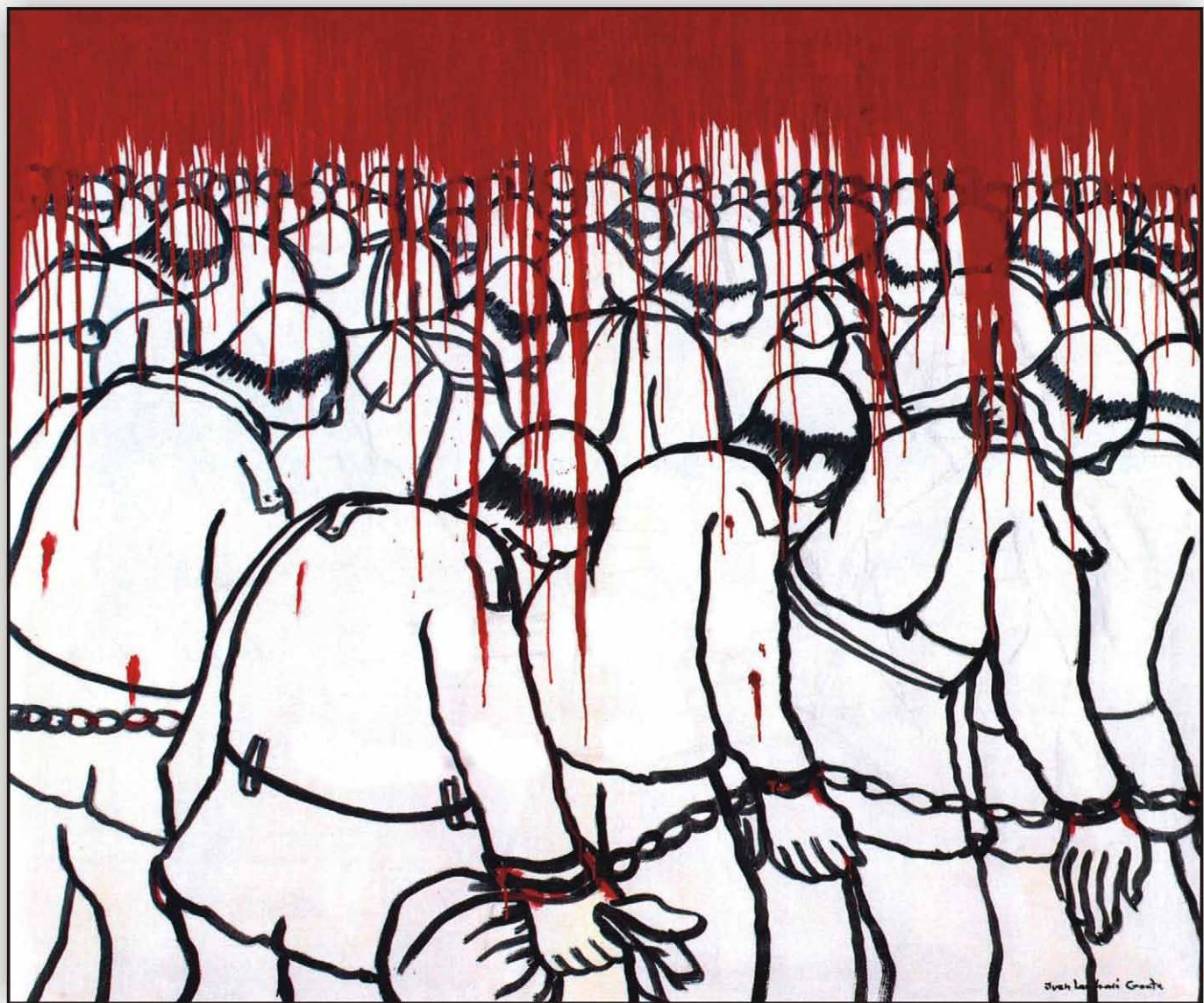

~~politic~~
ZATVORENIK

Godina XXX. - siječanj/veljača/ožujak 2019.

BROJ **278**

**Ivan Lacković Croata: Zdravo, Europo,
Hrvati što će umrijeti pozdravljaju te!**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubišić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica,
Andelko Mijatović, Alfred Obranić,
Andrija Vučemil

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz.podruzница.zagreb@zg.ht.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja pretplata za Hrvatsku 140 kn
za inozemstvo: Europa 300 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 500 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d.Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

Slika na 4. stranici korica:
Margareta Landau Nejašmić, Bleiburg.

BLEIBURG JE SIMBOL

U proljeće 1989. imao sam dva „pasoša“ (putovnice), ali ni jedan nije glasio na moje ime. Iako su mi tadašnje jugo-vlasti (šest puta) odbile zahtjev za povrat putne isprave oduzete mi prigodom uhićenja u studenome 1982., a nisu je vratile ni nakon što sam izdržao kaznu u Lepoglavi, nitko nije mogao omesti moju odluku da odem na Bleiburg, pomolim se i zapalim svijeću. Tu odluku sam donio još u zatvoru, a takve se odluke ne mijenjaju. Iskoristio sam jednu od ove dvije putovnice i – prošao!

Danas, 2019., još uvjek se sjećam tih trenutaka, susreta s pok. Petrom Milošem koji je i tada brižno čuvao svaku uspomenu vezanu uz Bleiburšku tragediju, i mogu reći da svi dojmovi, osvrti i sjećanja uzmišu pred tim danima, kad je sve bilo „konspirativno“ odnosno zabranjeno i skopčano s opasnošću. Molio sam tiho i skrušeno, baš onako kako bi to htjeli oni zbog kojih sam došao i za koje sam molio. Bio sam neizmjerno sretan! Ostalo mi je nejasno zašto me takav osjećaj ispunjenosti, sreće i zadovoljstva nikad poslije te godine nije obuzeo, a gotovo svih kasnijih proljeća pohodio sam Bleiburg, sasvim legalno. Odgovor vjerojatno leži baš u draži nekadašnje zabrane!

A zabrana održavanja sv. mise i komemoracije za sve žrtve Križnog puta predosjećala se još prošle godine, kad smo smo se već pri dolasku našli u sveopćoj antihrvatskoj hysteriji, dočekani transparentima „Bleiburg 2018. – ustaše raus!“ Uhićenje šestorice sudionika i prisilno uvjetovanje priznanja krivnje bio je čin koji je razotkrio nakanu ukidanja komemorativnog skupa i potiskivanja Bleiburga, tog simbola naše tragedije i simbola nečiste savjesti svih onih koji su sudjelovali u najnemanjim pokolju koji čovječanstvo pamti.

Moram priznati da sam do prije nekoliko godina skoro naivno mislio kako bi Austrijanci od nas Hrvata mogli učiti; mislio sam čak da nam se dive, jer ne zaboravljam naše mrtve, ne zaboravljam im odati pijetet, što je u skladu s najvišim civilizacijskim i humanim dosezima, odvojeno od politike i politiziranja. Sjetih se pri ovom razmišljanju riječi njemačkoga vojnog izaslanika Raubera koji je na pokopu žrtava otoka Jakljana, na Domobranskom groblju 1. ožujka 2013. rekao kako je za Nijemce pitanje humanosti naći i odati pijetet svim njemačkim vojnicima koji su izgubljeni tijekom Drugoga svjetskog rata! Mišljenja sam da su i Austrijanci imali od koga učiti dok su nas gledali kako ne zaboravljam ni jednog Hrvata, ma gdje on bio!

Znam da postoji inicijativa za tzv. svehrvatski grob, ali siguran sam da je Bleiburg zajednički naziv za „hrvatski holokaust“. Zato je mnogima koji ne vole Hrvatsku u interesu da ga nestane, pa u svojim perfidnim objašnjenjima idu toliko daleko da objašnjavaju kako je zabrana na tragu „pape Franje“. Zabranjuje se biskupima služiti misu, misu kakvu je, primjerice, imao i Stepinčev progonitelj Jakov Blažević, jer – kako su priopćili Hrvatska biskupska konferencija i kardinal Kuharić koji je tu misu vodio – misa se služi za čovjeka, a njom se ne donosi sud o čovjeku.

Ne treba gubiti nadu. Treba vjerovati i treba se boriti, a osobno sam uvjeren da će ovim činom Bleiburška komemoracija dobiti na važnosti kao mjesto stradanja, ali i kao vrelo nove vjere u snagu pojma i imena BLEIBURG, i svega onoga što on za nas Hrvate znači. Oduzeti nam pravo na Bleiburg, uskratiti molitvu za nevine žrtve, tjerati nas na pojedinačne križne putove, previše je i za biskupe, makar bili i austrijski!

A na kraju, dragi moji politički uznici i svi naši prijatelji, budimo zajedno na naš dan, 30. travnja (utorak) 2019. na Udbini u 11 sati. Misu će, kao i ranijih godina, predvoditi biskup Mile Bogović! Veselim se našem susretu!

**Mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika**

TAKOZVANO UJEDINJENJE TAKOZVANE DESNICE

Uobičajenu močvaru hrvatskoga političkog života ciklički burkaju samo izbori: uoči izbora uskrsavaju i povampiruju se politički mrtvaci, kao stručnjaci i ne-nadmašni autoriteti nastupaju notorni neznanice i jeftini mešetari, iz naftalina vladajući vade i na svoje konce u tome sumornom kazalištu pripinju uvijek poslušne lutke, a kao gljive poslije kiše niču samozvani mislioci i stratezi. Čitava ta bura u čaši vode traje nekoliko tjedana, nakon čega pobjednici trljaju ruke, izdajice i plaćenici broje svoje srebrnjake, a poraženi, s većinom hrvatskog naroda – ližu vlastite rane.

Ovogodišnja epizoda toga tradicionalnog rituala pred najnevažnije od svih izbora, one za Europski parlament, obilježena je žestokom, dosad neviđenom kampanjom za takozvano ujedinjenje takozvane desnice. Dok je uoči predstojećih izbora prilično jasno da će ljevica – koja je formalno u oporbi, a stvarno na vlasti u svome umivenom, hadezeovskom izdanju – izići na izbore razjedinjena i rascijepljena u čitav niz grupacija (jedni na čelu s SDP-om, drugi u tzv. Amsterdamskoj koaliciji, treći pod nazivom Možemo!, četvrti oko Živoga zida, peti oko Dalije Orešković, šesti oko Mislava Kolakušića itd.), a MOST se trudi biti ono što doista jest (dakle – ništa!), na takozvanu desnicu se vrši stalani i sustavan pritisak da nastupi kao jedinstvena lista.

Onaj tko ima oči, lako će vidjeti: ne računa se pritom samo na izbornu matematiku i na neupitno, autentično raspoloženje jednoga dijela biračkoga tijela koje već desetljećima čezne za oživotvorenjem tog procesa, nego se prije svega računa na ljudsku naivnost i – zašto ne kazati – na ljudsku glupost. Jer, prvo, da u tim kvazipolitičkim i kvazidesničarskim krugovima doista postoji volja za zajedničkim djelovanjem, devet desetina tih nazovi stranaka ne bi uopće nastalo. One nisu nastale niti danas postoje radi programskih, političkih razlika, nego su i nastale i postoje radi sasvim prizemnih motiva.

Nastale su samo radi zadovoljenja kojekakvih liderских ambicija samozvanih vođa, a tamo gdje težnja za „predsjednikovanjem“ nije bila dostačno jaka, već desetljećima ju srebrnjacima i sinekuricama podmazuje i ojačava vladajuća stranka, Hrvatska demokratska zajednica. One, dakle, uglavnom postoje samo na papiru, kao politički vampiri koje se iz mrtvačkih sanduka izvlači za tuđe potrebe.

S druge strane, povijest njihova nastanka obilježena je međusobnim uvredama, prijevarama, podmetanjima i spletkama: za mrvicu vlasti i za šaku novčića akteri te batrachomihije oduvijek su bili spremni proliti mnogo (tuđe) krvi. Zato je posve jasno da bi njihovo sadašnje mehaničko udruživanje bilo kratkotrajno, i da bi najkasnije nakon izbora dovelo do novoga, još burnijega, još dubljega i još traumatičnijeg raslojavanja, koje bi pritom kompromitiralo one koji su u nj ušli čistih ruku i s čistim nakanama.

Ponajbolje to znaju oni koji su danas glavni naručitelji i glavni režiseri tobožnje ujediniteljske kampanje, i koji je jednim dijelom baš zbog toga i vode. Među njima su oni koji su nedavno doživjeli stanovite profesionalne, tek uzgredno političke poraze (pa bi se preko takozvane desnice i njezina prividnog ujedinjenja rado svetili Andreju Plenkoviću i Kolindi Grabar Kitarović), potom oni koji bi u političku orbitu za vlastite svrhe rado vratili davno ocvale i potrošene političke zvijezde, poznate samo po epskoj nesposobnosti.

U toj su kombinaciji ipak ponajvažniji i najutjecajniji pripadnici unutarhadezeovske opozicije Plenkoviću i krugu oko njega. Njima je poraz HDZ-a na izborima za Europski parlament najpreči kratkoročni cilj, jer znaju da će u protivnome biti marginalizirani i isključeni iz stranačkog vodstva (a time i udaljeni od jasala na kojima godinama udobno preživaju, s prigodom rukom na srcu dok se intonira državna himna i zaognuti odgovarajućim barjakom). Takve u sedlu održava samo Plenkovićev poraz, a njega bez vlastitog izlaganja mogu postići samo ako instrumentaliziraju takozvanu desnicu koju će poslije lako opet razmrvit i njome i nadalje manipulirati.

U takvoj konstelaciji hrvatski nacionalisti imaju doista interes nanijeti poraz aktualnoj Hrvatsko-srpskoj koaliciji te tako i svome narodu i svijetu pokazati da se u Hrvatskoj ne može i ne smije vladati protiv Hrvata. No, taj joj poraz trebaju nanijeti u svoje ime i za svoj račun, a ne za račun onih koji im nisu manji neprijatelji, i koji nisu manja prijetnja hrvatskim nacionalnim interesima. Pitanje je samo, hoće li birači nasjeti toj klopci ili će se sjetiti da se Danajaca treba ponajviše bojati onda kad nam darove nose...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

OČITO	3
Josip Ljubomir BRDAR	
BOLESTI HRVATSKE DEMOKRACIJE..... 5	
Zvonimir JONJIĆ	
OD BLEIBURGA PREKO MACELJA DO SVEHRVATSKOGA GROBA..... 7	
Alfred OBRANIĆ	
RAZMIŠLJANJE U HODU – KAO MOLITVA..... 9	
Tereza SALAJPAL	
SUSRETI S PROROKOM EZEKIELOM – NEKAD I SAD (IV)	12
Dr. Vjeko Božo JARAK	
ČEKA LI NAS OPET ZATVOR ZBOG „NACIONALISTIČKE ZASTAVE“, POSJETA BLEIBURGU I EMIGRANTSKOG TISKA?..... 15	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (40). 18	
Maja RUNJE, prof.	
SAVJET LIJEČNIKA	18
Dr. med. Drina BLAŽEKOVIC SOJČIĆ	
LAŽI O USTAŠKOME LOGORSKOM SUSTAVU GOŠPIĆ – VELEBIT – OTOK PAG	21
Ivan VUKIĆ i mr. sc. Nikola BIĆANIĆ, prof.	
KRICI S IZGUBLJENE CESTE	26
Vladislav PERIĆ	
TKO JE TEREZIJA ŠKRINGER – NEKOĆ BLISKA STEPINČEVA SURADNICA?	35
Tihomir NUIĆ	
IN DIESER AUSGABE	47
IN THIS ISSUE	
IN THIS ISSUE	48

DAN HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA UDBINA - CRKVA HRVATSKIH MUČENIKA

POZIV NA SV. MISU ZA HRVATSKE POLITIČKE UZNIKE

utorak, 30. travnja 2019. u 11.00 h

MISU ĆE PREDVODITI BISKUP Dr. MILE BOGOVIĆ

BUDIMO ZAJEDNO U ŠTO VEĆEM BROJU
KAO VELIKA HRVATSKA OBITELJ,

*»Jedan dan u godini, jedno mjesto, jedno zajedništvo, jedna poruka
to smo mi - HDPZ«*

POČASNI DOKTORAT MILANU BANDIĆU – NASTAVAK SRAMOĆENJA HRVATSKE DRŽAVE

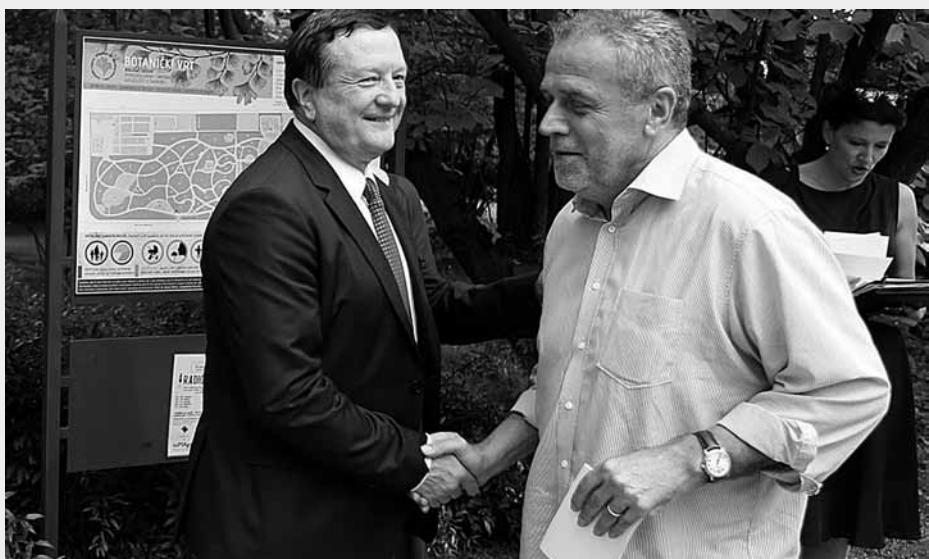
Od prvog dana njezina postojanja razne su se sile upregle u pothvat kompromitacije hrvatske države, u pokušaj njezina izvrgavanja ruglu i dokazivanja njezine slučajnosti i suvišnosti.

Taj se plan manifestira na stotine načina u tisuće prigoda, a njegovi su plodovi bjelodani i sveprisutni: hrvatskom državom vlada korupcijska klika, hrvatskim društvom dominiraju protuhrvatske vrijednosti, a na sve strane širi se malodušje, pesimizam i očaj.

Najnovija epizoda toga sotonskoga protuhrvatskoga plana odvija se u režiji nekih čudnovatih likova sa zagrebačke Glazbene akademije (koja se u hrvatskoj državi i službeno naziva Muzičkom!), rektora Zagrebačkog sveučilišta (ujedno predsjednika Sinodalnog vijeća Hrvatske starokatoličke crkve) Damira Borasa i zagrebačkog gradonačelnika Milana Bandića.

Nagovještaj dodjele počasnog doktorata besprizornom zagrebačkom gradonačelniku nije sramota za rektora Borasa – čovjeka koji je nedavno sličnom titulom počastio Dragana Čovića, ali mu ne pada dovesti u pitanje počasni

doktorat Josipu Brozu – to, naime, i pristoji. No, sramota je to za Zagrebačko sveučilište, za hrvatski narod i njegovu državu. Može li se pasti još niže? Bojim se da će nam kojekakvi borasi pokazati da – može. (N. B.)

Rektor Sveučilišta u Zagrebu Damir Boras i
zagrebački gradonačelnik Milan Bandić

OČITO

Tehnološki i medijski, čitav svijet je postao globalno selo. Svaka, a poglavito loša vijest istog časa postaje svojina sviju nas. Evo, upravo dok pišem ovaj tekst mediji su puni prometne nesreće koju je izazvala ministrica Gabrijela Žalac. Zatim slijedi vijest o nesreći etiopskog zrakoplova gdje su poginuli svi putnici. Slušamo o posljedicama oluje koja je zahvatila Poljsku i Mađarsku, kao i dramatične vijesti iz Venezuele. Slušamo o opasnim prijeporima Srbije i Kosova. Gledamo na tv-u postrojavanje ostarjelih pa i mladih četnika koji slave uspomenu na Dražu Mihailovića.

I tako, mogao bih nabrajati do beskraja. Pitanje je, što povezuje ova događanja?

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

Uz trenutnu ostavku prigodnog ministra mora otići i premijer. Prometnu nesreću ministricu Žalac isti je tren Bernardić po običaju iskoristio i zatražio njenu ostavku. Na primjedbu novinara da je i on, i to alkoholiziran, prije oko dvije godine izazvao prometni prekršaj, on se „opravdao“ da on nije bio ministar, što implicira da čovjek u prekršaju nije kriv ukoliko nije član vlade.

Prebogat je fond njegovih glupih istupa. Spominjem samo svježe „bisere“. Tako je, u posljednje vrijeme, u izbornoj kampanji

robijama i u zadnjoj fazi tzv. „humanog“ socijalizma iseljavanjem u druge zemlje u potrazi za kruhom. Današnje je iseljavanje tek odjek toga turobnog vremena.

Mislim da je šteta trošiti energiju na kvalificiranje osobe koja funkcioniра po modelu pokvarene gramofonske ploče, ali valja spomenuti još i ovo. U svrhu „argumentacije“ zahtjeva za ostavkom pojedinog ministra, Bernardić svoj govor započinje riječju „očito“, a očito je nešto drugo, a to je njegovo isprazno trabunjanje koje je u rangu piljarskog trača. On osobno nema nikakav utjecaj, čak ni u svojoj stranci. On je tek glasnogovornik, ili bolje rečeno, pokvarena gramofonska ploča jedne političke skupine udružene ljevice, kojima politički program nije napredak i gospodarski rast zemlje nego kriminaliziranje i sotoniziranje aktualne vlasti. Bernardić je u stvari sastavnica jedne Anke Mrak Taritaš, Kreše Beljaka, Stazića, Sinčića, Marasa, Pernara, Grmoje i njima pripadajuće subkulture, kojima je jedini cilj dokopati se vlasti, a kad bi je se dokopali što onda?

Zar stvarno netko može zamisliti hrvatsku vlast koju bi sačinjavali likovi poput navedenih? Ta skupina koju sam naznačio dobro bi došla jedino kao podloga za jedan dobar scenarij komedije koja bi bila uprizorena u kazalištu „Kerempuh“. Jer, samo komedija može legitimirati „argument“ da Bernardić nije kriv što je uhvaćen u prometnom prekršaju, budući da kao „pijan čovjek ne može biti odgovoran što u takvom stanju ne može upravljati svojim postupcima“ za razliku od ministricu Žalac koja je u trijeznom stanju mogla upravljati svojim postupcima.

U tu komediju bi se isto tako i spomenuti lik Anke Mrak Taritaš, pa bi se pokazala i iskazala njezina skrb u smislu zgrtanja novca za vlastite potrebe, a sve to je uspjela uz funkiju ministricе i predsjednice stranke koja uživa više od jedan posto hrvatskih glasova. Uz to treba istaknuti njezin doprinos antifašističkoj borbi i razotkrivanju ustaštva u hrvatskom društvu.

Davor Bernardić

Zapravo ništa. Povezuje ih samo medijska interpretacija pretežno samozvanih „eksperata“ iz područja politike ili rjeđe – stručnjaka. HTV i ostale tv kuće osigurale su se trajnim „kadrovima“ koji su „kvalificirani“ doslovno za sve. Tako je npr. Davor Bernardić dnevni interpretator, komentator i sudac svih „loših“ događaja u Hrvatskoj. On unaprijed „zna“ krivca, a ništa drugo mu nije bitno. Za sve što se loše događa u Hrvatskoj pa čak i u svijetu njemu je kriva aktualna vlasta. Njegov je zahtjev imperativan i glasi: ostavka!

SDP-a u Lici optužio HDZ da je egzodus ljudi iz Like posljedica njihove dugotrajne vladavine u toj županiji. Bernardić bi, bar prema funkciji koju obnaša, treba kao prvo biti pošten, a zatim posjedovati minimum znanja. Da ga je Bog obdario tim osobinama, ne bi se usudio izreći tako drsku laž. Jer, protivno njegovoj laži, istina je da je poglavito Lika pa i cijela Hrvatska doživjela egzodus zahvaljujući Bernardićevim ideološkim očevima od 1945. pa sve do 1990. godine, najprije komunističkim likvidacijama, zatim progonima, osudama i

Uzori poštenga i pameti: Jakovčić, Mrak Taritaš i Puljak

U galeriji likova na sceni ne bi trebao izostati ni Krešo Beljak. Kod njega treba zanemariti njegovu nekadašnju strast prema audio-uredajima u autima do koji je dolazio, ajmo reći, na neprimjeren način. Bitna je danas njegova podrška Anki Mrak Taritaš i njezinoj borbi. Amsterdamska koalicija je za njega životna prigoda da se predstavi europskoj javnosti kao jedan od „istinskih“ antifašista.

Budući da je pozornica „Kerempuha“ mala, na nju ne bi stali svi likovi koje bi trebalo pogledati. No, usprkos tome ne bismo smjeli zanemariti novu političku zvijezdu, Daliju Orešković, koja pretendira na funkciju predsjednice države. Dobro bi bilo predstaviti i gospođu Puljak koja

se javnosti predstavlja kroz stranku „Parametno“. Trebalo bi razotkriti zašto se tako stranka zove.

Kako bi predstava trebala biti političko-gospodarski vodvilj, ne bi se smio zanemariti niti MOST a poglavito ne IDS koji je zaslužan ne samo za svoj antifašistički doprinos nego i za razvoj Istre kao i za osobni „razvoj“ čelnika IDS-a, a trebalo bi im zahvaliti za aktualni status brodogradilišta Treći maj i Uljanik.

I, na koncu, neka mi Bernardić dopusti poslužiti se njegovom riječi: očito. Dakle, očito je Hrvatska zaslužila da se lijeva falanga uprizori kao komedija, tj. da se umjetnički predstavi javnosti doslovno onako kakva ona u stvari jest.

Dalija Orešković, plod partijskog dogovora kao tobožnji argument protiv partijske države

LIJEPA SI

kad začujem riječ domovina
srce zatitra
od radosti
a misao poleti
tamo preko planina

na obale Drave i Save
Jadranskoga mora

lijepa si Hrvatska
kao i bistrina mora
što te jutrom umiva
kao nježnost povjetara
što ti miluje lice
kao ljepota
što te obasjava

NA BLEIBURŠKOM POLJU

koliko je tuge
u ratnicima
na polju daleko
od drage domovine

prevarom bespomoćno
odložili oružje
i postali
žrtvom križnih putova

što li je ostalo
od mladosti
koja je nekoć
snivila Hrvatsku

sinovima skrivana istina
o njihovim grobovima

kostima njihovim mir
na Bleiburškom polju

Adolf POLEGUBIĆ

BOLESTI HRVATSKE DEMOKRACIJE

Uprvoj verziji ovaj je tekst imao malo drugačiji naslov – djeće bolesti hrvatske demokracije.

Međutim, shvatio sam da je prošlo vrijeme kada smo se kao narod mogli opravdavati totalitarnim naslijedem, krvavim ratovima za neovisnost i navodnom mlađošću naše demokracije. Treba preuzeti odgovornost i tražiti rješenja, a ne opravdanja.

Dakle, bolesti su ozbiljne, dugotrajne i brojne: sežu od posvemašnjeg ideološkog kaosa i nesnalaženja u hrvatskoj političkom prostoru, preko postojanja kultova određenih političara i stranačkih faraona, do zaštićenih i nedodirljivih društvenih skupina. Ipak, u ovome se članku ne bih posebno bavio nijednim od navedenih problema, nego jednom podmuklom bolesku koja već neko vrijeme zaglupljuje hrvatskog čovjeka, a mogli bismo ju nazvati tehnokratiskim populizmom. Možda ta moja sintagma i nije najsretnija i najspretnija, ali mislim da služi svrsi, jer razumna čovjeka upućuje na zaključak da se iza nje radi o običnom prodavanju magle.

Tehnokratski populizam označava bijeg od klasičnih ideologija u korist bavljenja tzv. stvarnim problemima u državi i društvu. Zvuči primamljivo, ali što to uopće

Piše:

Zvonimir JONJIĆ

znači? Kako tehnokratski populizam funkcioniра u Hrvatskoj i koji su njegovi predstavnici? Pokušat ću dati odgovor na ova pitanja, ali prvo bih se osvrnuo na ono što smatram lijekom za ovu bolest – na ideologiju shvaćenu kao sustav temeljnih političkih i društvenih ideja prihvaćenih od pojedinaca i društvenih skupina.

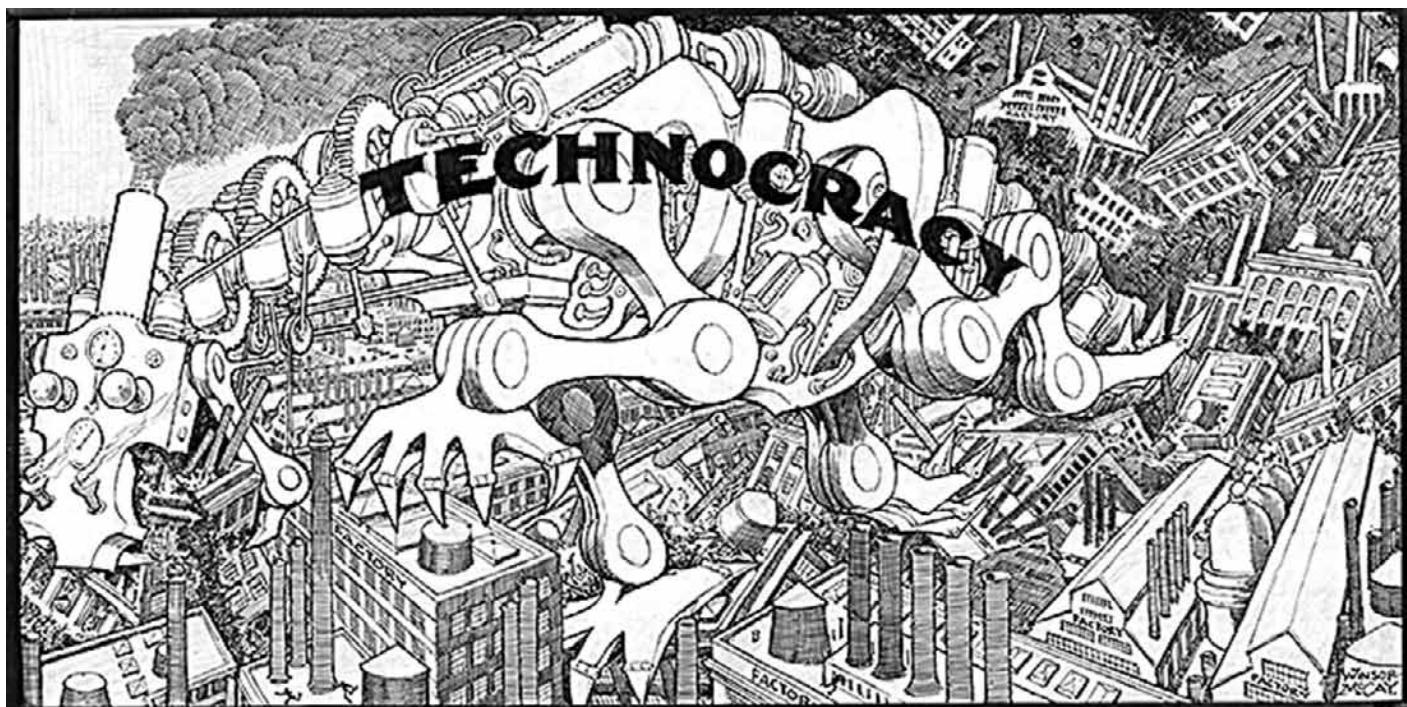
Smatram da svatko tko želi ozbiljno djelovati u politici, pa i promišljati o njoj, mora sam sebi odgovoriti na temeljna svjetonazorska pitanja. Koji je smisao čovjekova života? Što je izvor ljudskog dostojanstva i koji su njegovi dosezi? Kakav je odnos pojedinca i društva i kako se taj odnos preljeva na ideju slobode pojedinca, kao i na naše predodžbe o dobru i zlu? Kakva treba biti uloga vjere, tradicije i povijesti u životu naroda i pojedinaca? Kako oblikovati identitet vlastitoga društva i kako usmjeriti i izraziti nacionalne osjećaje vlastitoga naroda?

Nisu to jednostavna pitanja, i nipošto ih ne bismo smjeli zanemariti. Ta su pitanja izvor klasičnih političkih ideologija. Odgovori na njih presudno utječu na pojedin-

ca i govore nam što on jest, odnosno što je on odabrao biti. Slijedom toga, jasne ideološke pozicije predstavljaju minimum političkog poštenja i transparentnosti, i omogućuju prirođan demokratski razvoj i napredak društva.

Što je, dakle, tehnokratski populizam? To je, ili nedostatak, ili prikrivanje ideologije. Ako netko nema ideologiju, što radi u politici i što ga uopće motivira za društveno djelovanje? S druge strane, ako netko prikriva svoje temeljne i najvažnije stavove, možemo li govoriti o njegovu poštenju? Možemo li očekivati društvenu korist od zbumjenih ljudi koji su zalutali u politiku pa stavove mijenjaju kao čarape, ili od ljudi koji skrivaju tko su i što su? Bojim se da ne možemo.

Tehnokratske ideje počivaju na zabludi da postoji velika sličnost između države i trgovackog društva. Pritom se, naravno, zanemaruju svi duhovni, povijesni i kulturni, dakle, i emocionalni i sasvim subjektivni elementi jednoga naroda koji nije i ne želi biti skup poreznih obveznika, niti skup nasumično nabacanih ljudi u nekakvim registrima slučajno formirane države. Kako tehnokrat rješava etičke probleme i duboke društvene podjele (kojih nam, nažalost, u Hrvatskoj ne nedostaje)?

Ne rješava ih, budući da oni, prema tehnokratskoj klasifikaciji problema, spadaju u one nestvarne.

Kada smo to utvrdili, vraćamo se na ključna pitanja ovoga članka – tehnokratski populizam u Hrvatskoj, zašto je nastao i kako funkcioniра. On je posebno karakterističan za neke novije političke opcije koje se žele prikazati mesijanskim reformistima, ili pak revolucionarnim borcima za pravdu. Međutim, bijeg od ideologije i svjetonazora pronalazimo sve češće i u strankama koje su osnovane na snažnim ideološkim temeljima, na kojima su i doživjele svoj uzlet. Smatram da uzrok tome leži u strahu od ideološkog izjašnjavanja, u slabosti, zbumjenosti i nedorastlosti, pa i u kalkulacijama i političkoj trgovini različitih političkih aktera.

Određeni dio birača (a oni su najvažniji, jer oni su publika za koju se cijela predstava odigrava) tu priču guta iz različitih razloga. Neki su i sami ideološki neizgrađeni pa žele neizgrađene političare. Neki ne znaju kritički razmišljati pa im ne smeta političar koji prikriva svoje stvarne namjere i ciljeve. Međutim, veliki je broj birača zasićen onim strankama i političarima koji im nude isključivo ideološke mantere, pa se, često u beznađu i teškoj životnoj situaciji, okreću onima koji nude isključivo tehnokratske mantere.

Što Hrvatska i Hrvati imaju od *tehničara*, tih suvremenih prodavača magle? Za sada ništa, osim obećanja koja su prečesto neostvariva već i na teoretskoj razini. Dakle, imamo svojevrsnu konfuziju na političkoj sceni, koju ti *stručnjaci za vladanje* žele iskoristiti kako bi privukli i prevarili one birače kojima nije jasno što im se

servira. Zapravo, nije baš jasan odnos tehnokracije i demokratskog sustava vlasti, posebno kad se (kao u našem slučaju) radi o tehnokratima na vlasti bez vidljivih rezultata, ili o tehnokratima u opoziciji koji sebi mogu priuštiti bombastične izjave i šuplje priče. To je, naravno, netransparentno i neodgovorno, time se uvećava kaos hrvatskoga političkog života, a hrvatskim građanima pojačava razočaranje u demokratske institucije, pa i u hrvatsku državu. Kako birač uopće procjenjuje rad političara bez ideologije i rad stručnjaka bez rezultata?

U cijeloj priči postoji još tragikomičnih elemenata. Previđa se da je gospodarska politika inače sastavni dio nekog ideološkog sustava. Međutim, važnije je istaknuti da naši tehničari, mesije i revolucionari i nemaju razrađenu gospodarsku politiku, iako to skrivaju kao zmija noge. Radi se uglavnom o političkim opcijama koje imaju jednu do dvije točke gospodarskog programa, i za njih nude proturječna rješenja, ali prodaju te svoje pokušaje promišljanja kao integralnu gospodarsku politiku. Bježe od ideoloških pitanja, ali zato ne nude ozbiljna rješenja za gospodarske probleme. Uličnim košarkaškim rječnikom rečeno, nisu brzi, ali zato ne mogu visoko skočiti.

Zaključno, nije moguće dovoljno naglasiti važnost ideoloških rasprava za demokratski razvoj društva i potrebu izgradnje *kompletnih* političkih stranaka koje će s jasnih ideoloških pozicija govoriti o gospodarskim problemima i ukućnim društvenim procesima. Povjerenje hrvatskih građana treba zaslužiti, hrvatsku državu izgraditi, a žrtvu hrvatskog naroda poštovati i cijeniti.

Andrey Plenković

Božo Petrov

Ivan Sinčić

OD BLEIBURGA PREKO MACELJA DO SVEHRVATSKOGA GROBA

Početkom ožujka 2019. održan je 5. Izborni sabor Udruge Macelj 1945. s kojom od njezina osnivača Hrvatsko društvo političkih zatvorenika tjesno, rekao bih bratski surađuje. Podsjecam čitatelje da je Udrugu Macelj 1945. utemeljio pokojni Stjepan Brajdić, pitomac Domobranske zastavničke škole, vojnik Hrvatskih oružanih snaga, sudionik Križnoga puta, osuđenik na smrt, dugo-godišnji robijaš komunističkih kaznionica u Staroj Gradiški i Srijemskoj Mitrovici, da bi, doživjevši slobodnu Hrvatsku, aktivno radio u tri udruge – Hrvatskome društvu političkih zatvorenika, Udrizi Macelj 1945. i Časničkome klubu 242.

Vodio nas je trasom od Zagreba preko Celja do Bleiburga, gdje je 1945. prošao s puškom u ruci posljednji put kao vojnik HOS-a. Zatim od Bleiburga uz rijeku Dravu do Mari-bora, gdje je tih 70 kilometara prešao kao zarobljenik – trčeći, jer svi oni koji nisu izdržali ostali su zauvijek uz cestu ili završili u Dravi. Zajedno smo tragali za masovnim grobnicama u Sesvetama, Markuševcu i Macelju. Pritisnut godinama požurivao nas je, znajući da „lovimo posljednji vlak“ pošto biološki nestaju ionako rijetki svjedoci, a počinitelji zločina izbrisali su sve tragove. Jedini motiv koji mu je davao snagu da u devedesetim godinama života može kročiti šumom bio je – *žrtve ne smiju ostati zaboravljene!*

Budući da su masovne grobnice Hrvata s najvećim brojem žrtava u Sloveniji, gdje ne možemo imati slobodu istraživanja i djelovanja, usredotočio se na stratište Macelj. Osim toga za macelske žrtve su se nakon objave knjige Frana Živičnjaka *U vječni spomen* znali najtočniji podaci o broju žrtava, a zahvaljujući ispovijedi jednog pripadnika OZN-e koji je sudjelovao u likvidacijama, znala su se i mjesta masovnih grobnica. Tako je na području Macelja registrirano 130 masovnih grob-

Piše:

Alfred OBRANIĆ

nica u kojima su posmrtni ostaci 12.000 – 15.000 žrtava. Prva iskapanja obavljena su 1992. godine, kad su otvorene 23 grobnice u kojima je nađeno 1163 žrtava. Nakon što je sagrađena grobnica i do nje crkva Muke Isusove, obavljen je 2005.

o njihovu političkom predznaku, a zajednička poveznica im je spriječiti saznanja o jugoslavenskim poratnim zločinima.

Jednom godišnje, početkom lipnja, Udruga Macelj priređuje sv. misu za žrtve pobijene u Macelskim šumama kao i za sve žrtve Hrvatskoga križnog puta. Na misama sudjeluju hodočasnici iz svih krajeva Bosne i Hercegovine i Hrvatske (redovito njih oko 2.000), ali još nikad na misi

nije bilo niti jednog predsjednika države, vlade niti Hrvatskoga sabora, iako su redovito pozivani i redovito šalju svoje izaslanike.

Kako se radi o najvećoj grobnici Hrvata na tlu Republike Hrvatske, godina-ma se Macelj spominje kao nacionalno mjesto hodočašća za sve žrtve stradale u Drugome svjetskom ratu i poraću. Ta ideja je posebno aktualizirana tijekom posljednje godine, s obzirom na različite zabrane vezane uz komemoraciju na Bleiburgu, pa tako i na posljednjem Saboru Udruge na kojem je izabранo novo vodstvo – Zdravko Čepo predsjednik, Damir Borovičak i fra Drago Brglez kao dopredsjednici.

Dok ovo pišem, zahukta-la se rasprava o Bleiburgu, makar je bilo razloga za uzbunu već prije godinu dana, budući da su hodočasnici bez razloga zadržavani na slovensko-austrijskoj granici, a na samoj misi austrijska policija intervenirala je kao da je riječ o skupu obožavatelja Heinricha Himmlera. Određen broj sudionika, pa tako i članova naše udruge, HDPZ-a, zadržan je u pritvoru, da bi u odnosu na neke uslijedile i uvjetne zatvorske kazne. Državnom pritisku ove se godine pridružila i mjesna crkva u Austriji poznatom zabranom prema hrvatskim biskupima, jer navodno politički instrumentaliziraju bogoslužje. Zamislite grijeha, hrvatski biskupi u svojim propovijedima na Bleibburgu već godinama progovaraju o

Stjepan Brajdić

pokop svih žrtava u zajedničku grobnicu. Bio je to najveći sprovod u hrvatskoj povijesti – jednoga dana, na jednom mjestu pokopano je 1163 žrtava.

Opisao sam ugrubo događaje koji su prethodili današnjim zbivanjima. Udruga Macelj u novije vrijeme je imala naglašenu aktivnost u nakladništvu (monografija *MACELJ 1945.* na engleskom jeziku i distribuirana po svijetu), pripremljen je Zakon o Spomen-području Macelj i poslan u proceduru, a za nova istraživanja (čitaj: iskapanja) smo uvijek spremni. Da poslije 1992. nisu više nastavljena iskapanja, krivnja je na svim vladama neovisno

događaju koji se tu zbio 1945. i još više o križnim putevima. Prisjećaju se tisuća nevinih žrtava palih na Bleiburgu, ali puno više ubijenih sljedećih mjeseci diljem Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. I to je ta instrumentalizacija o kojoj je riječ.

Sjetio sam se 1991. i mise koju je na Macelju kod grobnice Lepa Bukva predvodio kardinal Kuharić, pa posljednje mise za žrtve Vukovara koju je predvodio biskup iz Gradišća Egidije Živković, mise za pamćenje zato jer su instrumentalizirane i povijesne zato jer su instrumentalizirane. Jer da nisu bile takve, onda bi hodočasnici ubuduće skratili naporan put do Bleiburga, Macelja i Vukovara, a na misi sudjelovali u župnoj crkvi najbližeg sela. Austrijanci nas ne razumiju, njihove crkve su prazne, na misama svega nekolicina ljudi prvenstveno stranaca, a u mojem Varaždinu, gradu od 40.000 stanovnika, na dvadesetak nedjeljnih misa sudjeluje oko 10.000 vjernika.

No, kako god bilo, ja ne vjerujem da je najnovija zabrana djelo lokalne katoličke biskupije, koja u ovom trenutku ni nema biskupa. Treba se strjeti, vrijeme će veoma brzo otkriti prave autore i mentore, pa bili oni iz Beča, Rima ili Zagreba. Kako je do ovogodišnje komemoracije preostalo samo dva mjeseca, mnogi su zabrinuti i nude nova rješenja. I ja spadam u takve. Naime, prije posljednje zabrane kao da sam slutio, da će ove godine Austrijanci propisati dodatne mjere, što smijemo govoriti, pjevati i moliti za vrijeme mise na Bleiburgu. Što se čudite, ako EU propisuje kakvu duljinu i zakriviljenost krastavaca možemo uzgajati i prodavati, zašto se restrikcije ne bi primjenjivale i prilikom komemoracija?

Znajući da je Bleiburg simbol našega najvećeg stradanja u sveukupnoj povijesti, da Bleiburg označava genocid nad Hrvatima, da ni u jednome povijesnom razdoblju nismo imali toliko žrtava, te da je to početak demografskog sloma hrvatskoga naroda, spremam sam ustrajati da se komemoracija u Bleiburgu održi. Ali ima Bleiburg kao mjesto i dosta manjkavosti.

Zdravko Čepo

Kao prvo, znamo da je ustanovljen po našim iseljenicima koji se nisu smjeli vratiti u domovinu, jer je bila u zagrljaju zločinaca koji su počinili genocid. Da smo ubrzano nakon Drugoga svjetskog rata ostvarili neovisnost, tko zna gdje bi bilo mjesto komemoracija za nevine žrtve Bleiburga.

Idem dalje, smjerom križnih puteva: Slovenija je sasvim sigurno najveće grobniča Hrvata stradalih u poraću. Navest će samo one s najvećim brojem žrtava: Kočevski Rog, Tezno kod Maribora, Slovenska Bistrica, Huda jama, Hrastnik, Mostec, i tako do 624. masovne grobnice, koliko ih je registrirano u Sloveniji. Ali pošto se radi o suverenoj državi u kojoj još uvijek vladaju obožavatelji i potomci komunističkog režima, znači počinitelja zločina, možemo suradivati s njihovim udrugama koje rade na otkrivanju masovnih grobnica i to je sve.

Kao alternativa Bleibburgu u Hrvatskoj se spominju Macelj, Udbina i Zagreb. Za jedničku prednost sve tri lokacije jest da se nalaze na domaćem terenu, u Hrvatskoj. Zagreb, glavni grad svih Hrvata, ali i velegrad koji ispod svoje površine krije

desetak masovnih grobnica i mjesto partizanskih logora Maksimir, Kanal i Prečko, od kuda se tisuće nesretnika više nikad nije vratile svojim kućama.

Na Macelj sam vezan radeći u udruzi koja se bavi tom najvećom grobnicom na tlu Hrvatske, djelomice istraženom s velikom vjerojatnošću da će biti istražena u potpunosti, za razliku od drugih mjesta stradanja. Zato glasujem za Macelj kao nacionalno mjesto komemoracija za žrtve Drugoga svjetskog rata i porača. Po broju žrtava to svakako nije (Slovenija!), ali je na hrvatskom tlu, pa nema opasnosti da nam bilo koja austrijska vlada ili biskupija zabranjuje pozdrav, grb, zastavu, na koncu i nas same. Macelj je djelomice u koliziji s projektom „Svehrvatskoga groba – Groblja mira“ na Krbavskome polju, podno Crkve hrvatskih mučenika na Udbini, prema zamisli biskupa Mile Bogovića, gdje bi našli posljednje

počivalište zemni ostatci hrvatskih žrtava bez vlastita groba.

Usput, kada sam već spomenuo biskupa Bogovića, podržavam njegovu ideju da u iščekivanju proglašenja blaženoga Alojzija Stepinca svecem, mi Hrvati imamo pravo tako ga zvati *odmah* – u izgovorenoj i pisanoj riječi. Mislim da se zabrana za održavanje mise na Bleiburgu i kanonizacija blaženog Alojzija Stepinca mogu dovesti u vezu.

Ne podcjenjujem bilo čiju ideju, pogotovo od pojedinaca za koje pouzdano znam da žele dobro našoj Hrvatskoj. Ako je nemoguće održati Bleiburg, predlažem Macelj ili Udbinu, ali prihvatom i druga rješenja ako ne će utjecati na još veće suprotnosti i mravljenje hrvatskog društva. Na koncu, dopustite da prispodobim Bleiburg s jednom u Hrvatskoj čestom prirodnom pojmom osobito u kršu. Kao što svaka rijeka ima izvor i ušće, tako je Bleiburg izvor hrvatskih križnih puteva, a križni putevi su razgranata rijeka ponornica čija ušća završavaju u masovnim grobnicama diljem Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine.

RAZMIŠLJANJE U HODU – KAO MOLITVA

(U povodu stalnog samooptuživanja Hrvata)

Svaka spirala povijesnog razdoblja vodi nas istodobno u dublju propast i u fundamentalniji povratak.

Martin Buber

Hladno je, maglovito i sivo jutro. Hodim ulicama moga grada, ispunjena nekim čudnim čuvstvima: mješavinom tuge, ljutnje, dubokog nezadovoljstva i negdje dalje gorčinom koja hrani moj osjećaj nemoći i bespomoćnosti. U hodu premećem misli, rastrgane, maglovite i tmurne, poput ozračja ovoga našeg vremena u kojem životarimo. Razmišljam o nekim događanjima, usporedjujem, prosuđujem i negdje iza – osuđujem.

Posljednje priznajem, nije za pohvalu. Odnosi se to, na ono što čujemo i vidimo u sredstvima javnog priopćavanja, što pokreće u meni hrpu nerazjašnjениh upita; o zbivanjima prošlim i sadašnjim, ispreplettenim, teško razumljivim, čije je niti veznice nečastivi, lažima i poluistinama, na dovitljiv način zamrsio, ispremještao i ispremiješao. S druge strane, naslušala sam se gromoglasne šutnje, koja skriva neizgovorenu istinu i otvorenu ranu izdaranih pojedinaca i naroda, kamenjem srama i krivnje. To traje gotovo puno stoljeće, nažalost i u ovome sada. Razmišljam. Naš hrvatski narod je poput krivnjom natovarenoga starozavjetnog jarca, protjeranog u pustinju – zbog grijeha onih, koji su ga oblatili i oklevetali – natovarili teretom krivnje i protjerali, da bi olakšali vlastitu savjest.

I tako, u hodu naviru mi slike sjećanja iz dana djetinstva, neokaljanog ideološkim natruhama, zloćom, raznoraznim neprijateljstvima i mržnjom. Te slike dolaze nenajavljeni, potaknute zapažanjima iz svakodnevice, i prate ih usporedbe, razmišljanje, očekivanja u ovome sada, u kojem životarim. Misli su mi rastrgane kao i slike ovog svijeta koje pokušavam skupiti u smislenu cjelinu, ne niječem, natopljenu gorčinom. Čitam i slušam, a načitala sam se štiva i štiva i nagledala obilja slika natopljenih riječima potvorbe i okrivljavanja: O tisućama i tisućama silom pokrštenih Srba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, o djeci mučenoj i utamničenoj u logorima, o nadbiskupu Stepinu, o poklanjoj srpskoj djeci u Vukovaru tijekom Domovinskog rata. Slušam o djeci s Kozare, šezdeset ili

Piše:

Tereza SALAJPAL

dvadeset tisuća njih (ovisno o potrebi!) izloženih nasilju, gladi i smrti u jasenovačkom logoru, Jastrebarskom, Sisku – sve to stavljeno na dušu hrvatskog naroda i Katoličke crkve u Hrvata. Takve slike – riječi – izgovorene i pisane; riječi nekih povjesničara, novinara, samozvanih tračača-osvetnika za počiniteljima, zvanih i nezvanih tumača naše stoljetne teške i krvave povijesti lebde svuda oko nas.

Pripadam hrvatskom narodu i izgovorene potvore i neistine me bole, jako bole, i više od toga. U meni pokreću upit o dosegu infiltriranih potvora, neistina i poluistina u tumačenju povijesnih zbivanja, te o njihovim posljedicama za daljnji povijesni hod, opstanak, kulturu i duhovni život oklevetanog naroda.

Kozaračka djeca. U mome duhovnom obzorju javlja se slika. U kasno sunčano jesenje popodne na strništu i pokošenim livadama, nas dvije školske djevojčice, bose i skromno obučene, čuvamo na ispaši svinje. Ja i moja drugarica, kozaračko

dijete, udomljena u obitelji mojih susjeda, vlasnika male trgovine, bez djece. Prihvatali su u svoj dom tu djevojčicu, hranili je, odijevali, vodili brigu o pohađanju škole, dali joj onoliko ljubavi koliko su znali i mogli, koliko su i sami dobili od svojih roditelja. Djelila je s njima oskudni seljački život, a s nama, djecom s ulice, djelila je igru, kukuzni kruh, prvo i zadnje (bez dozvole) ubrano voće iz seoskih voćnjaka. Ni u čemu ta kozaračka djeca nisu oskudjevala više od nas, domaćih, osim u roditeljskoj blizini, a to im hrvatske obitelji nisu skrivile! Nisu ih hrvatske majke napustile već prigrilile i brinule o njima!

Prema usmenoj predaji unuka i preživjelih rođaka obitelji u kojima su ta djeca udomljavana, sačuvane su fragmentirane i izbljedjele slike sjećanja. Vrijeme briše i potiskuje proživljeno. Duboko ukorijenjeni strahovi, pokriveni desetljetnom šutnjom ne dopuštaju dopiranje do istine. To mi je potvrdila tjeskobna napomena moje školske kolegice („ne spominji moje ime“) prilikom provjere podataka.

Navest će sakupljena saznanja i vlastito sjećanje o udomljenoj djeci i udomiteljima u mojoj neposrednoj okolini. U domu

Jedna od fotografija koja vjerljivo prikazuje djecu s Kozare

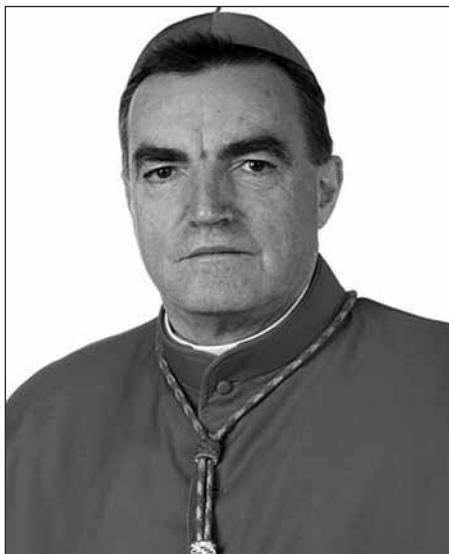
moje rođakinje Požgajeve, u naselju Petranjski Konaki, udomljena je djevojčica imenom Stoja – Stojanka Vulić, koju su prigrili kao rođeno dijete. Požgajeve kćeri su se odnosile prema Stoji kao prema rođenoj sestri. Usta su im bila puna ljubavi i odanosti prema Stojanki, koja je osim spomenute sestre imala još dva brata došla u istoj skupini s djecom s Kozare. Kad je Stoja odlazila iz njihova doma, tugovali su za njom. Kada se udala za oficira JNA, Obrada Radoševića, Srbina iz Čačka, nadarili su je otpremnim (perinom i krevetninom). Godinama su održavali međusobnu vezu pismima i posjećivanjem, sve do 1971. Tada je veza naprasno prekinuta.

U obitelji Živković boravio je dečkić – osnovnoškolac, Zdravko Stoić, koji ih je u odrasloj dobi jednom posjetio. U obitelji Dure i Andelke Bogadi boravila su dva brata, Marijan i Drago Vujić. Jedan od njih oženio se s mojom pučkoškolskom kolegicom Ivanom Perić, nastanio se s obitelji u Podravini, a drugi je bio vojno lice. Kod obitelji Stjepana Gala boravio je Dragoje Lukić po kojeg je nakon rata došao oficir JNA (bio prije u četnicima). Nije dopustio da se Dragoje oprosti sa starom majkicom i ukućanima, već je otišao bez pozdrava. Nakon dugo vremena se pojavio sa zamolbom posudbe novca za gradnju kuće. Nisu bili u mogućnosti izaći mu u susret (seljak je jedva preživljavao) – više se nije pojavljivao!

U obitelji Galovih, Marene i Štefine, tada mladih ljudi bez djece, bila je kao rođeno dijete prihvaćena, omiljena stasala djevojčica Nevenka Vujić, sestra spomenute Stope. Kanili su joj ostaviti svoje imanje. Kao dvanaestogodišnja djevojčica došla je u njihov dom i dijelila je obvezu na imanju, dostupne njenim godinama, kao i sva djeca u selu. Kada je odlazila iz njihova doma zaprijetila je tužbom zbog materijalne nadoknade za njen rad. Zato je Marena prodala jutro zemlje da bi je darovala na odlasku. Tada je to bila velika vrijednost za ondašnje seljačke mogućnosti. Na neki način, uskratili su mnogobrojnu djecu Marenine sestre koja nisu živjela u izobilju. U selu se nije čulo, da je Nevenka posjetila taj bračni par koji ju je prigrlio i odgajao, i na neki način pokazala zahvalnost.

U obitelji Markafa u mojoj blizini kod Markafović (kći Mica udata Bradić) odstala je Nada s kojom smo se igrale mi djevojčice iz susjedstva. Udalila se za Dragišu Stanojevića i živi u Beogradu. Kod

Vlade Bartolovića bio je Milutin Vujić koji je završio fakultet, oženio se našom suseljankom Baricom Petričević i razveo. Živi u Staroj Gradiški. U obitelji Repalust također je bio udomljen dječak čije ime moja sugovornica nije znala. Kod obitelji Kišivani udomljena je mala djevojčica od dvije godine koja je bila privržena obitelji kao da je u njoj rođena. Dolaskom vlastite majke vrlo bolno je doživjela odvajanje i odolazak iz obitelji. Bilo je to praćeno otimanjem, vriskom i plačem, odbijala je vlastitu majku u nastojanju da ostane uz

Kardinal Bozanić: pridonosi li i Crkva kompleksu hrvatske krivice, s nesagledivim posljedicama?

skut majke udomiteljice. To je bilo također bolno iskustvo za majku Kišivanovu i tek na njezin nagovor i pratnju od nekoliko kilometara, uspjela ju je privoljeti da pođe s vlastitom majkom.

To su samo neka od djece s Kozare koja su živjela u mojoj bližoj okolini. U obitelji Zlatar udomljena je starija djevojčica, visoka i prkosna ponašanja, koja je također prijetila, pri odlasku, da će ih tužiti: „kopala je i delala na polju“. Žena udovica shvatila je učjenu i dala joj iz domaćinstva što je zahtijevala. U općini Gola udomljeno je šezdesetero kozaračke djece u dobi od dvije do dvanaest godina, po zalaganju nadbiskupa Alojzija Stepinca i brizi zaposlenika općine – za vrijeme NDH. (Prema zapisu u Školskoj spomenici i u Župnoj spomenici, poimenično djeca nisu navedena). Kozaračka djeca su udomljavana u selima diljem Podravine, na isti način i s jednakom skrbi kao i prognana hrvatska djeca iz Udbine i drugih mjesta u Lici na-

kon četničko-partizanskih pohoda i spaljivanja sela.

Nisam imala namjere pisati o toj temi, no u sebi sam osjetila unutarnji bunt zbog nepravde koja se nanosi našem narodu, nepravde, temeljene na nametnutoj i neprekidno nametanoj krivnji, pa i u slobodnoj Hrvatskoj. Nigdje i nikad nisam čula niti pročitala u bivšem sustavu bilo što dobro o hrvatskom narodu. A koliko je dobra učinjeno progonjenima i potrebitim Židovima i Srbima! Dodijeljenu ulogu pustinjskog ovna i prilijepljenu etiketu genocidnog naroda Hrvati nose s muklom šutnjom kao da im je zabranjen i ili kao da si sami ne dopuštaju slobodan i neometan povjesni hod. Duboko u sebi prepoznajem tugu i lutnju na istaknute vjerske i svjetovne osobe, ugrađene u strukture moći, potaknuta njihovom izgovorenom i pisanom riječi, riječi prilagođenoj vjerojatno, političkim vjetrovima, ali ne i istini. Njihovi skučeni povjesni obzori i znanje, otežavaju im dublje sagledavanje događaja u pripadajućem vremenu i okolnostiima. Njihovi postupci i izgovorena riječ, a da toga nisu svijesni, imaju dalekosežne posljedice na opstojnost i život naroda – njegovih sinova i unuka. Osjećam duboku ranjenost, gorčinu, tjelesnu i duševnu nemoć, koja kao da zreali opće ozrače u društvu i duhovno stanje našeg naroda, naroda natovarena krivnjom, krivnjom koja vuče u tamu i beznađe.

I dok nižem misli, u moj duhovni obzor ulijeće crvena kapica našeg uvaženog nadbiskupa Josipa Bozanića, i lebdi pred mojim očima poput crvenog barjaka, što me zbumuje! Njegove riječi izgovorene pred zagrebačkom katedralom: „Ne možemo isključiti iz ovoga spomena ni djecu i unučad počinitelja čiji su životi obilježeni zločinima otaca i djedova, te im je potrebno pročišćenje istinom.“ Sledile su moj duh i dušu. Grubo je to slovo, teške su to rijeći, no ne u Isusovu duhu, pomislila sam! Iako su se odnosile na vrijeme i ideologiju NDH, počinitelje zlodjela u logoru Jasenovac i šire u kontekstu cjelokupnog događanja u ono ratno i poratno vrijeme, na dubljoj razini, uključile su hrvatski narod u cijelini. Tako sam, zaprta, događanja i govor pred prвostolnicom iščitala.

Dugo sam razmišljala nad riječima našega kardinala i dakako, nekih naših povjesničara i akademika. Jesu li ikada pomisljali što znači gotovo stoljetno fizičko

satiranje i emocionalno nasilje nad jednim narodom, te neprekidno i nepresušno tovarenje krivnje, umnogostručene krivnje gebelovsko-zurofskim potvorama i okriviljavanjem zbog počinjenih i nepočinjenih grijeha. Zahtijevanje nepresušnog ispričavanja i pokajanja „svagdje i zasvagda“! Nije li to emocionalno i duhovo nasilje nad vlastitim narodom? Nije li to istjerivanje potomaka s tovarom grijeha u pustinju? Nije li to čupanje njihova korijenja, kao da su korov, u majci zemlji poroditeljici?

A tajenje i zataškavanje istine, nametnuti oklop straha i šutnje koji desetljećima nosi ovaj narod, nije li to ubijanje istine o vlastitoj povijesti? Ne ubija li – ispaštanje grijeha sinova i unuka – življjenjeiza oklopa gromoglasne šutnje, čija mukla i bolna istina odzvanja u Hudoj jami, na Križnom putu, strahotama u Domovinskom ratu – istina ispisana istim strahotama, istim rukopisom! Nije li to svjesno i nesvjesno ubijanje samoopstojnosti, samopouzdanja i samopoštovanja u vlastitom narodu?

Može li opstati narod satiran i satren gebelovsko-zurofskim klevetama, narod kojemu je utisnut žig genocidnosti? Može li opstati tjelesno i duševno ranjen i ranjan, ubijan, klevetan i optuživan narod razorenog doma i kulture? Može li opstati i ostati duhovno netaknut – zdrav? Ozračje toga duševno-duhovnog umiranja našeg naroda osjeća se na svakoj stopi lijepe nam Domovine, a iz njega zrači potištenost, bezvoljnost, bezidejnost, apatija i gubitak interesa za sve osim za jeftine užitke i površna zadovoljstva. To duhovno umiranje zrcali: beskrajna i besramna površnost, ispraznost i bezmjerna duševna praznina, seksualna raspuštenost koje zdušno propagiraju mas-mediji. Slijedi ih i nekritično prihvata naše kaotično društvo, te ubija i najmanju iskru života. Pri kraju svoga životnog hoda i svega „čuvenog i viđenog“ mogu samo iz dubine duše zavapiti: udjeli, Bože Veliki i Moćni, dara Duha Svetoga duhovnim pastirima i političkim vođama, da nam ne stavljaju povoje na oči, a našem narodu moćni um da nadvlada zlo kleveta koje ga satiru. Amen! (Napomena: u Arhivu općine Gola i u arhivu kotara, u Koprivnici, nema nikakvih podataka niti dokumenata o djeci iz teksta.)

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2009.-2013. - brojevi 202-255 na CD-u s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnik, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilaje i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.–1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADICEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKEČEVIĆ: „Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti“, Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: „GVOZDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora“, Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićeva, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronim KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je v peklu, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn
Monografija MACELJ 1945. , po promotivnoj cijeni	200 kn

SUSRETI S PROROKOM EZEKIELOM – NEKAD I SAD (IV)

Upetoj godini svoga života u babilonskome progonstvu Ezekiel je prvi put doživio Božji poziv neka podje među prognane Židove i prenese im njegovu poruku. Ti su pozivi tijekom vremena postajali sve češćima i sadržajno sve ozbiljnijima. Jezgra njihova sadržaja bijaše u svojoj biti ista: ljudi nisu svjesni svoga stanja. Napuštaju vjeru svojih otaca i prihvataju način života pojedinih skupina drugih naroda. Međusobno su nesložni, udaljuju se jedni od drugih i, što je posljedica takva života, čine zlo jedni drugima. Poruke što im ih prenosi prorok u sebi su izraz velike Božje brige za njih i za njihov usud, ali ih oni ne shvaćaju ozbiljno. Što više! Oni ih ne primaju! Kad vide kako im dolazi prorok, oni govore: „Evo opet pričalice s pričama“ (21, 5)!

Nu takvu ozračju unatoč Bog ne odustaže! Još češće im šalje proroka s veoma ozbiljnim porukama što se odnose na sve ljude, od onih na najvišim položajima pa do onih što stoje najniže. Sadržajno su pak poruke potresne: govore o njihovim neposrednim zlim djelima i, što je najgore, najavljuju im kako će ih upravo zbog tih i takvih zlodjela uskoro snaći propast ravna općem uništenju. I budući da je to posve ozbiljno, prorok treba promijeniti svoj način govora. U dosadašnjim susretima on je s njima mirno razgovarao. Sad treba postupati drugačije: „A ti, sine čovječiji, kukaj kao da su ti sva rebra polomljena, kukaj gorko, njima na oči! Ako li te zapitaju: Što toliko kukaš, reci im: *zbog vijesti koja stiže, od koje će sva srca zamrijeti i sve ruke klonuti, svaki duh biti utučen i svako koljeno klecati. evo, dolazi, već je tu*“ (21, 11-12)!

Dok je Ezekiel takvu poruku prenosio svojim zemljacima u Babiloniji, Jeremija je takvu poruku uputio židovskome kralju Sidkiji u Jeruzalemu. Zatražio je od kralja neka ne zarati s babilonskim kraljem nego mu miroljubivo iziđe u susret. Ne učini li to, dospjet će u njegove ruke, „a grad će ovaj biti spaljen“ (Jr 38, 23).

Ezekiel je nastavio prenositi Božju poruku riječima sličnim onima Jeremijinim. Bog mu je rekao neka govori slikovito, protiv šume: Poslušaj riječi Gospodina Boga: „Evo, zapalit ću usred tebe oganj i on će proždrijeti u tebi svako drvo, zeleno

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

i suho! Razgorjeli se oganj ne će utrnuti dok sve ne izgori od sjevera do juga. I svi će vidjeti da sam ja, Jahve, zapalio taj oganj i ne će se ugasi“ (21, 3-4).

I to se neće dogoditi bez razloga. Cjelokupno narodno vodstvo i sav puk svojim su zlodjelima to zaslужili. Najprije! Kralj se zakleo na vjernost babilonskome kralju i sklopio primirje, što je svemu narodu u Jeruzalemu i Judeji omogućilo miran i siguran život, a onda je svoju prisegu prekršio. Okrenuo se egipatskome kralju i raskinuo dogovor s Babilonijom. A taj je postupak bio izravan povod za babilonski napad. Tom je vjerolomstvu pak prethodio dugi period ispunjen opaćinama i grijesima naroda i to u svim njegovim djelima (21, 29).

Ta djela navodi Ezekiel sad pojedinačno: Na početku стојi sveopće skliznuće na stranputicu: izdaja otačke vjere u Boga i prihvat poganskih kumira te uporaba nasilja – proljevanje krvi.

– To je činjenično stanje u narodu što ga provode najprije narodni prvaci – „svaki na svoju ruku!“

– U narodu se ne poštuju ni otac ni majka, pridošlice se tlače, siročad i udovice zlostavljuju.

– Preziru se svetinje i oskvruju subote.

– Čine se gadosti nad ženama, pa i nad onima s kojima su u srodstvu, kao što su vlastite kćeri, sestre i nevjeste.

– Uzima se mito za proljevanje krvi.

Takva zlodjela Bog ne može mirno promatrati, pa će ona biti dokrajčena. Bog će to učiniti, ali se neće odreći svoga naroda koji je njegova baština, i to će i ostati (22, 1-16).

To ipak nije sve zlo što se u narodu čini. Neke pojedinosti treba izdvajati:

– Narodni prvaci ubijaju ljude, otimaju im blago i dragocjenosti.

– Proroci u narodu sve to vide i mirno promatraju; nastupaju u ime Božje, a da ih Bog nije za to ovlastio. „A proroci njezini (zemlje Izraelove) sve to premazuju bježilom i prekrivaju ispraznim viđenjima i lažnim proricanjima zboreći: „Ovako go-

vori Jahve Gospod! – a Jahve to ne reče“ (22, 28).

To je istinska zbilja u Jeruzalemu i u Judeji. Usporedi li se ona sa stanjem u Sjevernom kraljevstvu, Samariji, prije njezine propasti, onda postaje očiglednim kako prave razlike nema. Nakon smrti kralja Salomona sjeverni je dio njegova kraljevstva bio u svakom pogledu nadmoćniji i okupljao je 10 narodnih plemena, dok su u južnom dijelu ostali samo Benjaminovo i Judino pleme. U početku je kralj stolovao u Tirzi, ali je 880. sagrađen grad Samarija koja je otada postala prijestolnicom Sjevernoga kraljevstva. Gradnju je započeo kralj Omri, a dovršio njegov sin Ahab koji je u Samariji sagradio hram poganskome božanstvu Baalu. Uzalud je kralj Jehu pokušavao silom suzbiti širenje štovanja poganskih božanstava. Ono je nastavljeno, a zajedno s tim usvajani su i drugi poganski običaji. Tako je bila ugrožena živodajna snaga židovskoga naroda na sjeveru, što je olakšalo prodor Asirije i dovelo do konačne propasti Samarije, to će reći Sjevernoga kraljevstva. Bijaše to 721. godine.

Tada je cjelokupno židovsko pučanstvo bilo protjerano. Jedan se dio uspio zadržati u Južnome kraljevstvu, ali to nije pridonijelo jačanju židovskoga naroda nego produbljenju razdora u njemu.

Razmišljajući o stanju u Jeruzalemu i Judeji, Ezekiel je shvatio kako su korijeni nevjere a onda i čudorednoga rasula u dalekoj prošlosti i kako ih nije moguće lako iščupati. Koliko god pojedinačni naporibili poželjni i dobri, oni teško mogu postići cjelovit i trajan uspjeh. Prisjećao se Abrahama i Sodome, grada što je srljao u propast, te Abrahamove prošnje Bogu za spas Sodome. Abraham je molio Boga da grad poštedi ako bi on uspio u njemu pronaći deset pravednika. Bog je bio spremam uslišiti Abrahamovu molbu, ali u gradu se nije našlo ni deset pravednika. I Sodoma je propala.

Pritisnut upravo takvom stvarnošću među Židovima kojima se obraćao, Ezekiel je shvatio pred kakvim se zamršenim i nerješivim stanjem našao. Tada se prisjetio prastare priče o djjema sestrama: Oholoi i Oholibi. Koristeći se tom pričom a uz to i uobičajenom biblijskom predodžbom odnosa Boga i izabranoga židovskog

Lot napušta Sodomu (Nirnberška kronika, XV. st.)

naroda kao odnosa zaručnika i zaručnice, Ezekiel je u likovima dviju sestara prepoznao usud dvaju židovskih kraljevstava: Ohola je slika Sjevernoga, a Oholiba Južnoga kraljevstva. I kako se Ohola iznevjerila Bogu i postala preljubnicom u moru bezbožne pokvarenosti, to se dogodilo i Oholibi, Južnom židovskom kraljevstvu, doživjelo je svoju propast.

Razmišljanja o završnim zbivanjima te propasti dovela su Ezekiela do spoznaje kako dugo razdoblje propadanja jednoga naroda, i to propadanja u širokim razmjerima, što sežu do izvora vrijednosti njegova bića, to će reći do zajedništva s Bogom, nije moguće riješiti nikakvim „čudesnim“ zahvatom! Njega je moguće riješiti samo svjesnim i ustajnjim naporom nadahnutim Božjim obećanjem. To je obećanje:

Unatoč tomu što je izabrani narod prekršio svoju vjernost, odmetnuo se od Boga, Bog ostaje vjeran! On svoj narod nije odbacio i ne će ga odbaciti!

Narod će se prisjetiti „svih svojih putova i nedjela“ kojima se okljao, ali će istodobno spoznati tko je i kakav je njegov Bog: On je Bog koji je dosljedan sebi, ostaje uvijek Bogom ljubavi i dobrote. Ne postupa s ljudima „po zloći“ njihovim putova ni po njihovim „pokvarenim djelima“. „I tada ćete spoznati da sam ja Jahve kad, radi imena svojega, ne postupim s

vama po zloći vaših putova ni po vašim pokvarenim djelima, dome Izraelov! Tako govori Jahve Gospod“ (Ez 20, 44).

Istom kad ta istina postane sastavnicom čovjekove vjere u beskrajnu Božju dobrotu, čovjek postaje sposobnim smirenog podnosititi sve tegobe ljudske opstojnosti na zemlji, pa i one najteže.

To Bog ne zaboravlja istaknuti upravo onda kad najavljuje strahobne događaje što će pogoditi njegov narod (21,31; 22,16).

Pritom se ne smije izgubiti iz vida kako nije riječ samo o bjelodano zlim djelima nego i o nevoljama što neizbjegno prate ljudski život. Postoji tjeskoba što je u čovjeku rađaju nejasna i dvojbena pitanja na koja čovjek ne nalazi odgovora. Postoje osobne nevolje i neočekivani bolni udarci, a čovjek ne zna otkud su i zašto? Sve to tvori cjelinu ljudskoga života na zemlji. To je čovjekova zbilja što je on u cijelosti ne može ni izbjegći ni nadvladati, nego je mora prihvatići i podnosititi. A to je moguće jedino u vjeri u beskrajnu i neugasivu Božju dobrotu.

Gdje takva vjera zaživi, čovjekovo biće utvrđuje svoju zrelost i postaje živim svjedokom Božjega čovjekoljublja na zemlji. Čovjekoljublja što čovjeku omogućuje čovječan život u nečovječnu svijetu.

Promatrano načelno, ljudi zdrava duha i plemenita srca mogu vidjeti očita zla djela. Nu nerijetko biva da te najviše ljudske vlastitosti budu zanemarene. Gdje god se to dogodi, u ljudima zamire svijest osobne odgovornosti pa oni postaju ravnodušnima, mogu se s tim suživjeti. Štoviše! Mogu u tome sudjelovati!

Upravo se to dogodilo s Jeruzalemom i Judejom – bijahu srasli sa zloćom i nisu se htjeli „od grijeha očistiti“ (24,13).

Uslijedili su dani njihove propasti. Babilonci su osvojili Jeruzalem, opljenili ga i razorili, a mnoge ljude pogubili. Uništeno je *svetište* – ponos naroda, radost njegovih očiju i čežnja njegove duše (24, 21).

Upravo tih dana Bog je pozvao Ezekiela neka svojim primjerom pokaže narodu kako je nevolju moguće podnijeti makar ona bila neopisivo velika.

Bog najavljuje proroku kako će mu nenadano umrijeti supruga, „radost (njegovih) očiju“, ali neka on ne tuguje, ne plache i ne roni suza. Može jecati tiho, ali neka ne žaluje kako se za mrtvima žaluje.

Ezekiel je tako postupio. Smogao je snage i ostao smirenim. Vidjevši to, ljudi su ga pitali što to znači. Odgovorio je: Bog vam poručuje:

Vama će biti uništeno i Svetište! „Ovakovo govori Jahve Gospod: Evo, oskvrnut ću svoje Svetište, vaš ponos snažni, radost

Uništenje Jeruzalema

vam očinju i čežnju duše vaše! I sinovi i kćeri koje ostaviste, od mača će pasti! Tada ćete uraditi kao što i ja uradih: ne ćete prekrivati brade i ne ćete jesti žalobničke pogače! Povit ćete povez oko glave i obuti na noge sandale! I ne ćete više tugovati ni plakati, nego ćete čiljeti zbog svojih nedjela i jecati jedan za drugim! A Ezekiel će vam biti primjer: učinit ćete sve što je i on činio. Kad se to zбудi, spoznat ćete da sam ja Jahve“ (Ez 24, 21-24).

Na primjeru židovskoga naroda u Jeruzalemu potvrđena je njegova krivica, a istodobno istaknuta Ezekielova nedužnost; u obadva pak slučaja očitovana je *ljudska ograničenost i povjerenje u Božje vodstvo čovjeka pojedinca i naroda*. Ezekielovo je povjerenje plod njegove nepomučene vjere u Boga, a glede židovskoga naroda riječ je o buđenju nade u Božje smilovanje, pa je Bog mogao iznenada pozvati Ezekielovu suprugu k sebi i dopustiti uništenje jeruzalemskoga hrama.

Premda je Bog od Ezekiela tražio veliku žrtvu, on ju je smireno podnio. Bijaše mu jasno kako Bog želi zorno pokazati što znači biti u Božjoj službi: to znači biti spremjan podnijeti svaku žrtvu s vjerom u

Božje vrhovno vodstvo kojim nas čini do stojnjima vječnoga zajedništva sa sobom.

Nestanak pak hrama unosi veliku promjenu u Ezekielovu proročku službu. Do sad je on govorio kad bi ga Bog pozvao neka narodu prenese njegovu poruku. I on je to vjerno činio. Sad će pak doći glasnik iz Jeruzalema i javno posvjedočiti kako je razoren Božji hram u Jeruzalemu. Od tогa trenutka Ezekiel će moći slobodno govoriti (24, 25-27). Bijaše to naime znak za izgnanike: njima je Ezekiel govorio samo ono što im je preko njega Bog želio reći. I to je Ezekiel potvrđivao svojom šutnjom. Bilo je to njegovo svjedočanstvo kako je Bog jedini gospodar povijesti. Unatoč svim zbivanjima, usponima i padovima, Bog ostaje gospodarem koji na kraju ostvaruje svoje namisli. Širi naša obzorja i omogućuje da njegovo čovjekoljublje nadvlada našu uskogrudnost i sposobi nas za razumijevanje i oproštenje, za zdušno podnošenje teškoća u ostvarenju radosna uzajamna zajedništva kao i zajedništva s Bogom.

MIRNO TEKU RIJEKE

Mirno teku rijeke
mirno žita šume
svjetlo njiše misli
misli njišu šume.

Ptica let šara svod
pršti pjev u jasni vedri dan
jasni dan, vedri smijeh
vedar čovjek nikad nije sam.

Maštom takneš, svaku travku, cvijet
tu si velik ti i tvoj je svijet.

Onda mir, samo mir
Rijeka, šuma, plavi svod i ti.

Još da skineš dugu
sjajnu, vrelu, žarku
sve bi zlato dana
stalo u tu bajku.

Ptica let šara svod
pršti pjev u jasni vedri dan
jasni dan, vedri smijeh
vedar čovjek nikad nije sam.

Maštom takneš, svaku travku, cvijet
tu si velik ti i tvoj je svijet.

Onda mir, samo mir
Rijeka, šuma, plavi svod i ti.

Drago BRITVIĆ

ČEKA LI NAS OPET ZATVOR ZBOG „NACIONALISTIČKE ZASTAVE“, POSJETA BLEIBURGU I EMIGRANTSKOG TISKA?

OKRUŽNI SUD U TUZLI

Broj K. 177/76

U Tuzli, 17. 09. 1976.

U IME NARODA!

Okružni sud u Tuzli u vijeću sastavljenom od sudske Radojev Zorice predsjednika vijeća, sudske Lazarević Desanke člana vijeća, sudske porotnika Buda Čamila, Miheljić Ivanke i Veličković Vere, članova vijeća, uz sudjelovanje zapisničara Kapetanović Rajfe, u krivičnom predmetu protiv okrivljene Parić Mandi iz sela Gorice Opština Brčko, optužene optužnicom Okružnog javnog tužilaštva iz Tuzle br. Kt. 204/76 od 29.7.1976. godine zbog krivičnog djela iz čl. 109 KZ, nakon javnog glavnog pretresa koji je održan u prisutnosti zamjenika OJT Gligorić Živka, okrivljene i njenog branioca Lopandić Ljubiše advokata iz Tuzle, donio je i javno objavio

P R E S U D U

OKRIVLJENA PARIĆ MANDA kći Parić Ive i Parić rođene Pindrić Mare, rođena 24. 12. 1944. godine u selu Gorica Opština Brčko gdje je stalno i nastanjena, povremeno na radu u Beču, Hrvatica, državljanka SFRJ, medicinska sestra sa završenim kursem za medicinske sestre.

K r i v a j e

Što je:

Nalazeći se na privremenom radu u Austriji, nakon prethodnog dogovaranja u toku 1973 godine, 1974 godine i 1975 godine sa svojim bratom Parić Vinkom, koji je član emigrantskog ustaškog pokreta u SR Njemačkoj i nakon dopisivanja sa Jelić Ivanom koji je vođa organizacije ekstremnog emigrantskog proustaškog pokreta u Minhenu, stupila u vezu sa ekstremnim ustaškim emigrantima organizatorima neprijateljske djelatnosti protiv SFRJ i to Vilin Ceceljem [Vilimom Ceceljom], Miloš Petrom, Krčić Nikolom i drugima, pred ovim licima izjavila da pristaje da prodaje novine, sa Miloš Petrom razgovarala između ostalog o tome da je Hrvatska sada izmijenjena nešto u korist

Srbije, pristala da za račun ove emigracije i ciljeva njihove borbe rastura među našim radnicima privremeno zaposlenim u Beču emigrantski ustaški list „Hrvatska država“, tako da je odmah primila prvih 10 primjeraka novembarskog broja toga lista i prodala, a zatim u decembru 1975 godine i januaru 1976 godine primila još po deset primjeraka ovog lista za te mjesecce i prodavala pred crkvom u Beču i prilikom prodaje uzvikivala „Hrvatski narode uzmite novine, to su vaše novine“, a tu je bilo prisutno više naših državljanina, zatim je stupila u hrvatsku folklornu grupu u kojoj je nastupala prilikom raznih prigoda i u tim prilikama na pozornici je bila razapeta hrvatska nacionalistička zastava, a 11. maja i 1. novembra 1975 godine na groblju ustaša izginulih krajem Drugog svjetskog rata u Blajburgu prisustvovala i tada su održavani govorovi neprijateljske sadržine protiv naše zemlje,

Dakle u namjeri obaranja državnog i društvenog uređenja i neprijateljske djelatnosti protiv Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, stupila u vezu sa izbjegličkom ekstremnom emigrantskom grupom lica pomažući im u vršenju neprijateljske djelatnosti,

Čime je počinila krivično djelo učestvovanja u neprijateljskoj djelatnosti protiv Jugoslavije iz čl. 109 KZ, pa se na osnovu navedenog propisa

O S U D U J E

NA KAZNU STROGOG ZATVORA U TRAJANJU OD 6 /ŠEST/ GODINA.

Na osnovu čl. 45 KZ u izrečenu kaznu uраčunava se vrijeme provedeno u pritvoru od 4. 7. 1976 godine pa nadalje.

Na osnovu čl. 98 st. I ZKP okrivljena je dužna da naknadi troškove krivičnog postupka u iznosu od 3.072,00 din. i u pašalnom iznosu od 300,00 dinara.

O b r a z l o ž e n j e

Optužnicom Okružnog javnog tužilaštva iz Tuzle br. Kt. 204/76 od 29. 7. 1976 godine, okrivljena je optužena da je počinila krivično djelo učestvovanja u neprijateljskoj djelatnosti protiv Jugoslavije, iz čl. 109 KZ u vrijeme i na način kako je to navedeno u optužnici.

Okrivljena se branila tako što je navela da su tačni navodi optužnice da se bavila prodajom novina „Hrvatska država“ i da je bila član Hrvatske folklorne grupe, koja je nastupala pod uslovima i prilikama kako je to navedeno u optužnici. Navela je da je završila 4 razreda osnovne škole, da je 10 godina provela u samostanu i da je 1971 godine otišla na rad u Austriju gdje se nalazila i njena sestra na radu. Brat Vinko nalazio se na radu u SR Njemačkoj i

kad je 1972 godine prilikom saobraćajnog udesa poginuo njihov brat Roko, Vinko nije htjeo da dođe u Jugoslaviju na sahranu brata. Rekao je da su postojale neke informacije da je brat Roko mogao biti ubijen, jer je u vrijeme pogibije sa njim kao suvozač bio Srbin, da ne bi mogao da podnese prisustvo ovog suvozača koji je četnik, a da ga ne ubije. Brat Vinko dolazio je 1972 godine u Jugoslaviju, ali samo do Zagreba i vratio se nazad u Njemačku. Vinko je nju posjećivao u Austriji i posljednji put bio joj je u posjeti marta mjeseca 1973 godine kada se zadržao od prilike 20 dana. Primjetila je da joj se brat sastaje sa nekim licima pa da bi saznala o čemu se to radi, nabacila je da je kupovala novine i da ih je čitala. Onda joj je brat rekao da bi ona mogla da se prihvati prodaje ovih novina pred crkvom u Amhofšule. Iz ponašanja bratovog zaključila je da on pripada nekoj organizaciji i kad joj je rekao da bi ona mogla da preuzme prodaju novina u Beču, rekla mu je da bi za sebe pristala i dalje da kupuje novine, ali se ne bi bavila njihovom prodajom, jer bi je neko mogao prokazati i u tom slučaju bojala bi se povratka u zemlju. Brat joj je odgovorio da nema čega da se plaši i rekao joj da će razgovarati sa Dr. Ivanom Jelićem koji se nalazi u Minhenu. Nakon toga u tri maha dobijala je pisma od Dr. Ivana Jelića u kojima je on nju nagovarao da se prihvati prodaje novina i na posletku on je njoj poslao jednog čovjeka po imenu Mirko koji je s njom razgovarao o prodaji novina. U pismima koja je slala kao odgovor Dr. Ivanu Jeliću odbijala je prodaju novina navodeći da ne bih htjela da joj to smeta u životu, ali je u razgovoru sa Mirkom odnosno u njegovom prisustvu kao i u prisustvu Petra Cecelja, Petra Miloša, Nikole Grčića i još nekih lica izjavila da se prihvata prodaje novina. Bilo je to 1. novembra 1975 godine, kada su se sastali u Klagenfurtu. Prije toga, 11. maja 1975 godine sa svojom prijateljicom Danijelom Polt bila je u Klagenfurtu, tada je srela Mirka koji je njoj dolazio u stan, a koji je zet Danijele Polt, srela je Cecelja, Miloš Petra i druga lica, a od ranije je bila obaviještena da će 11. maja biti proslava u Blajburgu.. Na zboru su govorili Petar Cecelj, Petar Miloš koji je između ostalog rekao „dokle će se čutati, da se Hrvati progone, a da Srbi naseljavaju hrvatske krajeve“. Tom prilikom bilo je riječi da će 1. novembra 1975 godine biti podignut spomenik Hrvatskim

vojnicima NDH. Tako je došlo do toga da 1. novembra 1975 godine ponovo bude u Blajburgu i da se sretne sa navedenim licima. Tom prilikom govorio je gradonačelnik, a zatim Petar Cecelj koji je održao propoved. Poslije proslave navratila je sa svojom prijateljicom u stan Petra Miloša. U njegovom stanu između ostalog Petar Miloš je rekao da je Hrvatska sada izmijenjena nešto u korist Srbije, htio je da im pokaže kartu NDH, ali je nije odmah našao, a one su kasnije otišle. Od uvijek je želela da igra, ali za to nije imala prilike, jer je bila u samostanu. Kada je osnovana folklorna grupa na predlog sveštenika Gredičeka ona je pristupila toj grupi. Imali su dva nastupa, a kasnije se grupa rasformirala, jer ih nije bio dovoljan broj. Od Gredičeka je saznala da bi u folklornoj grupi trebalo da budu svi Hrvati, međutim u njihovoj grupi je bilo i pravoslavaca i to dva muškarca i jedna žena, pristupajući ovoj folklornoj grupi nije imala nikakvu posebnu namjeru, a od Gredičeka je saznala da bi po mogućnosti svi trebalo da budu Hrvati, da bi trebalo da imaju neke knjižice, a na pasošima pečat društva. Oni kao članovi grupe nisu pristali da im se pečat društva stavi na pasoše, jer u koliko bi se taj pečat stavio, ne bi imali više mogućnosti da idu u Jugoslaviju. Prilikom nastupanja folklorne grupe na pozornici je bila Hrvatska zastava na način kao što se to vidi iz jedne fotografije, ali ona tome nije pridavala posebni značaj. Kada se odlučila da prodaje novine dobila je „Hrvatsku državu“ i to novembarski i decembarški broj za 1975 godinu i januarski 1976 godine od svakog broja po 10 komada i novine je prodavala po cijeni po 10 šilinga po komadu. Prodaja ovih novina bila je za nju kao i svaka druga prodaja novina i tom prilikom uzvikivala je „kupujte ovo su hrvatske novine“.

Provedeni su dokazi saslušanjem svjedoka Blažević Filipa, Ikić Petra, Matuzović Vinka i Lovrić Nike, izvršen je uvid u primjerke „Hrvatske države“, u zapisniku o pretresu okriviljene i pretresu stana, potvrdu o oduzetim predmetima i fotografiju sa jednog nastupa folklorne grupe. Sud je cijenio sve provedene dokaze, svaki posebno i u njihovoj međusobnoj vezi, našao je da su provedenim dokazima utvrđene sve činjenice i okolnosti koje su bile bitne za presuđenje u ovoj krivičnoj stvari i presudu kao u izreci donio je iz ovih razloga:

Saslušanjem svjedoka utvrđeno je da je okriviljena u Beču na mjestu gdje se sastaju Jugosloveni, radnici na privremenom radu u Austriji, prodavala list „Hrvatska država“, u vrijeme navedeno u optužnici i da je prilikom prodaje tog lista uzvikivala „Hrvatski narode uzmite novine, to su vaše novine“. Prema iskazu svjedoka okriviljena je i u drugim prilikama i na drugim mjestima u prisutnosti jugoslovena nastupala sa izjavama nacionalističke sadržine. Okriviljena je osporavala navode svjedoka, što se tiče njihovih navoda u vezi sadržine njenih izjava prilikom prodaje novina i u drugim prilikama. Međutim, nije bilo razloga da se svjedocima ne vjeruje jer ni jedan drugi dokaz nije davao u sumnju njihove navode, a osim toga iz obrane okriviljene proizlazi da je njen ponašanje bilo upravo tako da sama sadržina njene izjave onako kako to navode svjedoci nije nešto što se ne bi uklapalo u njen cjelokupno ponašanje u vezi neprijateljske djelatnosti. Uostalom bez obzira na sadržinu njenih izjava onako kako je to sud utvrdio, činjenica je da je ona stupila u vezu sa izbjegličkom ekstremnom grupom emigranata pomažući im u vršenju neprijateljske djelatnosti. U svojoj odbrani ona je detaljno navela kako je i zbog čega došlo do toga. Ona je ranije imala priliku da pročita te novine, da se upozna sa njihovom sadržinom. Upravo zbog toga što je znala sadržinu tih novina, ona je te novine u svom stanu spaljivala i odbijala njihovu prodaju da joj ne bi predstavljalo smetnju prilikom povratka u Jugoslaviju. Prema tome neosnovani su njeni navodi da je ta prodaja novina za nju bila kao i svaka druga prodaja novina. Kako sama navodi novine je prihvatile po nagovoru svog brata, a zaključila je na osnovu svojih saznanja kakvoj organizaciji njen brat pripada. Bilo joj je poznato kako sama navodi ko je Dr. Ivan Jelić koji je takođe nagovarao da se prihvati prodaje novina. U međuvremenu odlazila je na zborove i proslave u kojima su održavani govor protiv naše zemlje, neprijateljske sadržine, od strane lica koja pripadaju ustaškom pokretu. Stupala je u vezu sa ovim licima u vrijeme i na način kako to u svojoj odbrani navodi, pred njima dala izjavu da će se prihvati prodaje novina. Posebno je razgovarala sa Petrom Milošem o tome kako je Hrvatska izmijenjena u korist Srbije. Prema tome, kad se prihvatile prodaje novina njoj nije bila nepoznata ni

**Hrvatska
Hrvatima**

HRVATSKA DRŽAVA

GLASILO HRVATSKOG NARODNOG ODBORA
List za Domovinu i Emigraciju

“DER KROATISCHE STAAT” – ORGAN DES KROATISCHEN NATIONALKOMITÉES
TORONTO – MÜNCHEN – NEW YORK – SYDNEY – BUENOS AIRES – ZAGREB

Broj 230.

MÜNCHEN – SRPANJ – JULI, 1974.

GODINA XXI

SRBI I HRVATI DVA ZAVADENA NARODA

Je li moguć i poželjan razgovor i miran razlaz?

Teško i za osobni prestiz jednog politički angažiranog Hrvata, pogoljeno je, u vrhuncu žestine sukoba Hrvata i Srba, govoriti o pozajmljenosti razgovora i dodira sa predstavnicima Srbskog Naroda. A i kako ne bi bilo pogoljeno, kad se znače, da su svi dosadašnji međusobni „razgovori“ za hrvatsku stranu nosili više obilježje stvarnih kapitalacija, nego li pravedno razgraničenja što je cije i što komu po zakonu, pravu i pravčnosti pripada. U tim „razgovorima i sporazumima“, bilo to između hrvatskog „Jugoslavenskog Odbora“ sa predstavnicima srbske vlade u inozemstvu za vrijeme Prvog svjetskog rata, bilo to uoči „tijednjnika“ Hrvatske sa Srbijom 1918. god., ili u doba onih „sporazuma“ koje je Hrvatska Seljačka Stranka 1925. god. u čelu sa pok. Stjepanom Radićem i 1939. god. sa dr. Vlastkom Maćekom, sklopila sa predstavnicima, ne Srpskog Naroda nego srbijanskih vlasta, „sporazumjavanje“ se je vodilo jedino o tome, koliko su Srbi kao vladajući narod voljni odstupiti od rahtive pod-

smljje, da su danas svi vođeći ljudi Srbskog naroda usvjereni, da Hrvati ne žele ostati u zajedničkoj državi sa Srbima, te da traže upstavu svoje vlastite i samostalne države. Hrvati u svom ogromnom dijelu, ne smatraju Jugoslaviju svojom nacionalnom državom. Za veliku većinu Hrvata, Jugoslavija je srpska država, a jugoslavensko ime je samo politička varka, pomoću koje se hoće odnarođiti i razoruzati u svom nacionalnom biču Hrvatski narod, dok se kroz to vrijeme ne provede totalna kolonizacija i posobljenje hrvatskih zemalja. I to odgovara načinu na koji je nepristojnost stvarnosti, a da je to tako svjedoči predominantni položaj Srba u svim instancama nadzora države – vojski, policiji, unutrasnjoj administraciji, diplomaciji, sa ključnim i vodećim za posjedovanjem svih položaja u gospodarstvu. Da u jednoj postojćoj partiji, Savezu Komunisti Jugoslavije, cija su rukovodstva intimno isprepletena sa državnom upravom i tvore s njome jednu simbiozu, vlasti istražujući se u svakom koraku,

teritorijalno nije iznosila niti jednu trećinu prostornosti od onoga što se danas nazivaju Srbija, nego je kao suverena država nastala skoro 300 godina kasnije od Hrvatske Države. Hrvatska se je država uvek pokrivala, odnosno neki put manja bila nego je hrvatsko etničko područje. Srpska država u kasnijem Srednjem vijeku, kako je to i drugdje bio slučaj, u to doba, zahvaljujući političkoj i vojničkoj sposobnosti svojih vladara, proširila se i na nepršku etničku područja, kako to jasno govori naslov kojeg si je srpski vladar Dušan Silni sebi dao, kao „Car Srbijem, Grom i Blagom“. Nu ta i takva država, bila je kao visenacionalna zavojevačka država i kao takva tek je bila tvorećim privremenog značaja i djelo jednog osvajača, pa se je nakon njegove smrti opet potpriala u one uske male Rase. Propasti i te male državice pod krunom odnosno „carem“ Lazarom, kako ga je megalomanska mašta najih srpskih pokoljenja nazivala, u zaseban način usjevao u svjetlosti,

nostima, koje su ostavile tolike grobove između naša dva naroda. Uz ovakvo stanje trebali bi se zapitati i mi i Srbi, ima li mogućnosti razumnom rješenju i razgraničenju među našim narodima, odnosno nemora li se ovaj rat voditi do istrebljenja, kako je to zapravo sada u tečaju od strane Srba proti Hrvata. Zapitati se treba također ima li kod Srba i jedna grupa ili jedan priznati političari i državnik, da bi uvidio nemogućnost našeg suzivljavanja, a tako isto i nemogućnost da jedan drugoga ponzi do istrebljenja, pa se slijedom toga pokaže sa partner spreman na razgovore za mirni razlaz ovih dvaju na smrt zavadenih naroda i na dobrobit obavdaju. Teško je u to povjerovati, jer iz ovih sadanjih srpskih predominantnih pozicija nitko se od Srba neće čuti ponukan na tako razuman korak,

baš kao što se na žalost ni mi Hrvati niješmo čutili ponukanim 1941. god. kad je časovito naš položaj bio bolji, da bi iz tih ondašnjih dominantnih pozicija, tražili prave predstavnike Srpskog naroda te s njima riješili naš spor valjda za vječna vremena, te na taj način od dva zavadenih naroda stvorili dobre i podnosičive susjede.

Citao sam negdje, da je srpski demokratski i nedavno preminuli političar Dr. Božidar Vlajić, zapitan o sporu Srba i Hrvata, odnosno o hrvatskom zahtjevu na vlasništvo države, odgovorio: „Hrvati su jedan poseban narod se imaju pravo na svoju državu – ali kolikvu i do kuda treba sezati ta država, to je drugo pitanje“. Kad bi bilo još i barem takvih srpskih političara, kao što je bio pok. dr. Vlajić, trebalo bi se i moralio bi se tražiti kontakte sa svrhom razgovora, sve kad je poznato da su srpske pretencije na hrvatska područja upravo megalomske naravi. Razgovori nam nikako ne bi škodili, a najmanje s onim političarima, koji predstavljaju srpsku manjinu u hrvatskim zemljama s kojima smo sudbinski osudjeni na zajednički život i budućoj Hrvatskoj Državi.

Zdravi razum bi nam nalaogao, da tražimo te kontaktne sa odgovornim srpskim političkim ljudima, pa nam to, sve kad i ne dovelo do zadovoljavajućih rezultata i rješenja, neće škoditi, nego i koristiti, jer ćemo dokazati, da smo narod koji traži mirna rješenja i konsolidacijske prilike na Balkanu zasnovano na pravu i pravčnosti. Hrvatsko Narodno Vijeće, izbori li dovoljno ugleda, bilo bi tjele, koje bi trebalo u tom pravcu da inicijativu.

LP.

SOVJETSKI KORIDOR KROZ JUŽNU ISKU POKRIVNJI

sadržina tih novina, ni ciljevi grupe lica sa kojima je stupila u vezu i prodajom novina im pomagala. Isto tako za vrijeme rada u folklornoj grupi bila je upoznata kakav je pravi smisao rada ove grupe. Dakle, kako to proizlazi iz provedenih dokaza i odbrane okrivljene, u njenom ponašanju stekli su se svi elementi krivičnog djela učestvovanja u neprijateljskoj djelatnosti protiv Jugoslavije iz čl. 109 KZ.

Pri donošenju odluke o kazni sud je cijenio sve okolnosti koje su bile od značaja za odmjeravanje kazne. Od olakšavajućih okolnosti uzeo je u obzir da je na ponašanje okrivljene znatnog uticaja imao njen brat i da je taj rodbinski odnos mogao da bude i odlučujući. Zatim je cijenio držanje okrivljene u toku postupka i njeno priznajanje u vezi navoda optužnice. Od otežavajućih okolnosti, osim onog što u ponašanju okrivljene čini elemente krivičnog djela, sud je cijenio okolnosti pod kojima je došlo do izvršenja djela. Okrivljena je pokazala upornost u izvršenju krivičnih djela, jer je sa prodajom lista nastavljala

i pored tog što je od nekih jugoslovena bila upozorenja da to ne bi trebala da čini i upozorenja zbog čega to ne bi trebala da čini. Prema navodima okrivljene Filip Parić i Tunjo Parić su braća, a njeni rođaci. U svom imeniku telefonskom koji je sama ustrojila nalazi se i adresa Filipa Parića. Dakle, održavajući vezu sa ovim svojim rođakom mogla je da zna i to da je protiv Parić Tunje 26. jula 1975 godine pokrenut krivični postupak i to da je pravosnažnom presudom od novembra mjeseca 1973 godine Parić Tunje za krivično djelo iz čl. 109 proglašen krivim i kažnjiven. Dakle, pored takvih saznanja okrivljena je odlučila da se ponaša na način kako je to u optužnici navedeno i utvrđeno u provedenom postupku. /presuda Okružnog suda broj K.300/73 protiv okrivljenog Parić Tunje/. Cijeneći sve te okolnosti sud je smatrao da je izrečena kazna srazmjerne stepenu krivične odgovornosti okrivljene, težini krivičnog djela obzirom na posljedice i obzirom na društvenu opasnost djebla.

Na osnovu čl. 45 KZ u izrečenu kaznu uраčunato je vrijeme provedeno u pritvoru.

Na osnovu čl. 91 st. I ZKP sud je obavezao okrivljenu da naknadi troškove krivičnog postupka, a to su troškovi provođenja dokaza i troškovi koji se određuju u paušalnom iznosu srazmjerne težini i trajanju postupka.

ZAPISNIČAR:
Kapetanović Rajfa

PREDSJEDNIK VIJEĆA:
Radojev Zorica

POUKA:

Protiv ove presude nezadovoljna stranka može izjaviti žalbu Vrhovnom suds BiH Sarajevo u roku od 8 dana, nakon prijema pismenog otpravka presude. Žalba se podnosi putem ovog suda u 2 primjera.

NAŠ NUTARNJI SVIJET (40.)

STARI RODITELJI I ODRASLA DJECA

Odnos roditelja i djece jedan je od najvažnijih ljudskih odnosa i u razdoblju dugo nakon što su djeca napustila roditeljski dom, a roditelji već počeli starjeti. Roditelji i dalje osjećajno prate svoju djecu, djeca osjećaju da su roditelji dio njihova života. O kakvoj je dubokoj povezanosti riječ vidimo i po tome da su i sami roditelji, stari roditelji, snažno povezani sa svojim vlastitim, davno umrlim roditeljima.

Svaki je odnos odrasle djece i roditelja poseban, a svima su zajedničke promjenljivost i određena konfliktnost – kako je to i u drugim bliskim ljudskim odnosima. Promjenljivost ovisi o brojnim okolnostima, redovito o novim iskustvima, i o protoku vremenskih ciklusa, kojih je danas puno zato što roditelji žive dulje negoli ikada ranije. Konfliktnost je pak, sa strane roditelja, obično povezana s neispunjениm očekivanjima. Roditelji se ljute, prigovaraju i žaloste zato što misle da su djeca u školovanju uspjela slabije negoli su mogla, zato što nisu sklopila brak ili su ga

Piše:

Maja RUNJE, prof.

sklopila s nekim s kim se oni teže mogu sprijateljiti, ili zato što osjećaju da im djece uzvraćaju nedovoljno pažnje. Sa strane djece konfliktnost izvire iz sjećanja da su ih roditelji povrijedili u pojedinim prilikama tijekom djetinjstva i adolescencije, i iz osjećaja da su ih roditelji nastavili odgajati (kritizirati!) i u odraslu životu.

Uvijek nova razdoblja u odnosu starih roditelja i odrasle djece dobra su prilika za rješavanje ili ublažavanje postojećih konfliktata. Moguće je uložiti više međusobne pažnje i autentičnog zanimanja za život drugoga, a tada – ostvari li se malo bolja klima – promisliti o konstruktivnijem postupanju s razočaranjima i povredama. Što se roditelja tiče, važno je da pogled usmjere prema naprijed i da gledaju kako će pridonijeti ljepšem životu svoje djece kakva ona u određenom trenutku doista jesu.

Što se odrasle djece tiče, razumljive su bol i ogorčenosti zbog starih povreda – bili su u razdoblju izručenosti, bili su djeca – ali ove osjećaje u određenom trenutku ipak treba privesti dobrom svršetku. Uvjet za uspjeh je zrelost koju stručnjaci danas nazivaju filijalnom zrelošću (eng. *filial maturity*, njem. *filiale Reife*, prema lat. *filius* = sin). Riječ je o zrelosti kojom se postiže napuštanje uloge malog djeteta i postiže osjećaj potpune odraslosti. Filijalna zrelost omogućuje da mlada osoba, kao odrasla osoba, od određenog trenutka nadalje, sama tješi povrijeđeno dijete u sebi umjesto da unedogled raspiruju ljutnju prema roditeljima. Omogućuje da roditeljima pristupi kao odrasla osoba odrasloj osobi.

Djeca koja su postigla filijalnu zrelost razumiju da se vrijeme ne može vratiti unazad, da je važno što će se odvijati u budućnosti. Oni također mogu vrlo dobro razumjeti da je okrivljivanje načelno blokirajući pristup, da isključuje propitanje vlastite odgovornosti, i da smeta da

SAVJET LIJEČNIKA

SINDROM KARPALNOGA TUNELA – OSJETLJIVI TJESNAC U ZAPEŠĆU

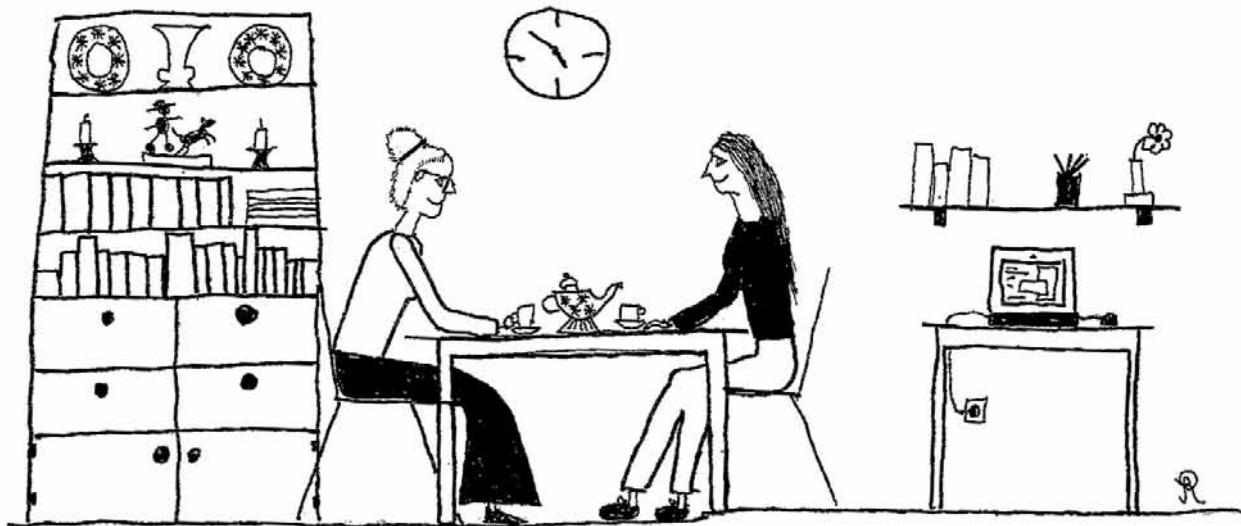
Sindrom karpalnoga tunela česta je *Piše:*

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC SOJČIĆ**

Prvi simptomi javljaju se obično noću, prvo kao utrnuli prsti, a zatim trnci u prstima. Kasnije se često pridruže bolovi, koji mogu sijevati u podlakticu. Također se može razviti i sve veći manjak snage u šaci. Mali prst i strana prstenjaka okrenuta prema njemu ostaju pošteđeni zato što se središnji živac nakon prolaza kroz tunel lepezasto grana prema palcu i prstima do palčane strane prstenjaka. Ova raspodjela smetnji daje temelj sumnji na dijagnozu. Kod pretrage se istražuje osjetljivost i po-kretnost šake i prstiju, a također se ispituje nastaju li trnci i osjećaj elektriziranja ako

se čvrsto sklopljene ruke savijaju i okreću u zglobu. Krajnju dijagnozu potvrđuje neurolog koji mjeri brzinu provođenja električnih podražaja prema palcu, te kako na njih reagira mišić palca. Ostećeni živac provodi naime impulse mjerljivo polaganje.

Od sindroma karparnoga tunela oboli oko deset posto ljudi, obično između 40. i 70. godine starosti, ali u pojedinim slučajevima obole i vrlo mladi, ili vrlo stari ljudi. Bolest je česta kod trudnica, zbog skupljanja vode u tkivu, pa zadebljane teti-ve i njihove ovojnica pritišću živac. Smetnji daje temelj sumnji na dijagnozu. ne obično prestaju nakon poroda, iako ne uvijek. Uopće, žene od problema u zapešću obolijevaju dva puta češće negoli muškarci. Moguće je da su razlozi hormonalne

Crtac: Stjepan Runje

se sam postane topnim i srdačnim čovjekom. Bit će također svjesni činjenice da će i sama svojoj djeci nanositi povrede, pa iako su odlučili da se to njima neće dogodati. Inače, stručnjaci smatraju da se filijalna zrelost postiže oko četrdesete godine života, ili čak i koju godinu kasnije. I još, njome djeca naravno ne postaju prijatelji svojih roditelja, kako se u ovoj ili onoj obitelji zna čuti, već i dalje ostaju djecom – uvijek i zauvijek svi ostajemo djecom svojih roditelja.

Razumije se, opraštanje ima i svoje granice. U pojedinim rijetkim slučajevima

udaljavanje će možda biti jedino rješenje. O udaljavanju imaju razloga misliti roditelji koji su sa strane svoje djece doživjeli izrabljivanje, prostotu ili nasilje, ili djeca koja su u djatinjstvu iskusila zlostavljanje.

Posebno područje u odnosima starih roditelja i odrasle djece su razdoblja teške bolesti i visoke starosti, kad je roditeljima potrebna pomoć. Roditelji naravno i u tom razdoblju, ili tada najviše, čeznu za skladnim odnosom i privrženosti. Što se djece tiče, važno je da za sebe razjasne u kojoj mjeri žele pomagati, i da provjere svoje motive. Osjećaj krivice ili tuđa očekiva-

nja nisu dobri motivi – pomaganje je teška zadaća i ona može dobro uspjeti samo ako joj djeca pristupe u skladu sa svojim istinitim osjećajima, vrijednostima i mogućnostima. Idealno je ako obitelj za samu njegu može financirati mrežu vanjske pomoći, a djeca da preuzmu organizaciju i specifične obiteljske poslove. Najbolja je situacija osjećaju li djeca da žele – a ne da moraju – s roditeljima provesti još i razdoblje o kojem je riječ. A sretni su oni roditelji koji mogu umrijeti s osjećajem da su imali dobru djecu.

naravi, ali može biti da je riječ o različitim vrstama poslova.

U početnom razdoblju smetnji liječenje je usmjereni na smirivanje nadraženog živca, primjerice kortizonom, u lokalnoj injekciji ili u tabletama. Želi se postići zaustavljanje, povlačenje, pa i nestanak upale i otekline. Primjenjuju se i udlage, šine ili ortoze za ruku i podlakticu, da noću drže zglob u položaju koji smanjuje pritisak na živac. Nažalost, postupak često ne donosi dugotrajno rješenje. Ne povuku li se smetnje nakon dvije injekcije, trebalo bi se odlučiti za operaciju. Operaciju nije dobrougo odgađati, osobito ako bol već sijeva u podlakticu, što može biti znak trajnog oštećenja živca.

Operacija se smatra rutinskom, a može se, prema uvježbanosti ili nagnuću kirurga, provesti otvoreno ili endoskopski. Kod otvorene metode zareže se koža na zglavku, te se ispod nje razreže ligament odozgor prema dolje. Endoskopski se endoskop s kamerom uvodi kroz malu rupicu na podlaktici te se ligament razreže nožičem odozdo prema gore, pod optičkom kontrolom na ekranu. Kod endoskopskog načina kirurg vidi živac i njegovo stanje, a način može biti ugodniji za pacijenta zato što rana bude malena i daleko od mjesta rezanja ligamenta pa kasnije zadaje manje bolova i smetnji, i oporavak je brži. Kod obje vrste operacije može u pojedinim slučajevima doći do komplikacija,

češće kod endoskopske metode. Može se naime dogoditi da liječnik nehotice ozlijedi ili prereže živac. Svakako, važni su iskustvo i uvježbanost kirurga, i nije stoga loše kirurga pitati kako je često operirao, i kojim načinom. Obje se metode inače mogu provoditi ambulantno ili bolnički, ovisno o zdravlju pacijenta. Oporavak često traje dosta dugo. Tipični bolovi morali bi nestati odmah nakon operacije, ali trnci i utrnulost ruke radi oštećenja živca mogu potrajati i do pola godine, kao i bolovi od ožiljka. Operacija donosi trajno izlječenje za devedeset posto pacijenata.

AFORIZMI

- Ponekad,
Jezik u mirovini
Više vrijedi od mirovine.
- „Šutnja je zlato“,
Ako se na vrijeme shvati.
- U životu,
Pravda i nepravda,
Toliko se prožimalju –
Da im se izgubilo značenje.
- Laž i istina,
U životu –
Često zamjenjuju stolice.
- Bolje je siromaštvo u pustinji,
Nego bogatstvo u sužanjstvu.
- Svatko ima svog idola:
Komunisti i fašisti –
Volovi su uvijek isti, isti.
- I križ ima svoj križ –
Ovisi tko ga nosi.
- Kad si na vlasti
Uvijek si u pravu.
Kad izgubiš vlast,
Izgubiš i slavu, -
A neki i glavu.
- Komunističkim zločinima (u Hrvatskoj)
Mogu suditi samo antifašisti –
Jer su im djedovi, očevi...
Isti, isti, isti...

Ivan DUJMOVIĆ

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od zaključenja broja 277 do 1. ožujka 2019., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesobično pomogli:

Marija Macukić	Zagreb	250,00 kn
Milan Pavelić	Budinščina	500,00 kn
Ivan Ivić	Švicarska	50,00 CHF
Marija Mogilnicki	Zagreb	400,00 kn
Ivo Tubanović	Đakovo	500,00 kn
Tonči Vržina	Split	400,00 kn
Milan Pavelić	Budinščina	500,00 kn
Blanka i Zlata Laksar	Zagreb	400,00 kn
Stanislav Janović	Zagreb	1.000,00 kn
UKUPNO		3.950,00 kn i 50,00 CHF

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

ISKRICE

- U našim tiskovinama kojekakve laži možete pročitati. Ali baš ovakvu zasigurno ne cete: „Obitelj Iraca, kupila poljoprivredno imanje u Donjem Miholjcu i uspješno izvozi na Zapad svoje proizvode!“.
- Hrvatskom upravljuju birokrati i – „birotati“!
- „Vox populi“, glas naroda, zar ne!? Ali kad taj narod postane previše glasan, vlast ima i za to rješenje: „boks – populi“!
- Što je to „In vino veritas“? To je kad Ivan Jakovčić – Nino, u Briselu dokaže da je teran istarsko, hrvatsko vino. A to su znali još i moj did Ive i moja baba Nadalina! Samo, oni su stekli raj na nebu, a Nino Jakovčić... na zemlji!
- Kad u nekoj zemlji vlada narod, većina, to se zove demokracija. A kad vlada nategnuta većina uz pomoć „ugroženih manjina“ s dvostrukim pravom glasa? Ma znam ja i kako se to zove samo ne želim biti vulgaran!

Vlado JURCAN

U SPOMEN

**Prof. dr.
Šimun Križanac**

1945. - 2019.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

LAŽI O USTAŠKOME LOGORSKOM SUSTAVU GOSPIĆ – VELEBIT – OTOK PAG

Već dulje se promiče tvrdnja da je u doba Nezavisne Države Hrvatske (NDH) u Gospiću postojao ustaški logor za internirane Židove, Srbe, Cigane (tako su nazivani Romi) i ine protivnike, a Jadovno u Velebitu i Slano na Pagu, kao ispustave, trebali bi biti mesta za mnoštvenu likvidaciju. Kako to već biva, uzastopno izrečena laž postaje istina, poglavito kad je napisana i potvrđena potpisom stručnjaka zvučnih titula. Kada se govori i piše o NDH i ovakvim temama, redovito se javljaju stručnjaci: Goldstein, Jakovina, Markovina, Klasić, a eto i Davor Kovačić u knjizi *GOSPIĆ, Grad, ljudi identitet* prilogom „Drugi svjetski rat na području Gospića“.

Neutemeljena je i zlonamjerna paušalno napisana tvrdnja da je u Gospiću bio ustaški logor (Logorski sustav Gospić – Velebit – otok Pag) u koji bi bili deportirani Židovi, Srbi, Cigani i drugi s područja NDH te da bi bili likvidirani u Jadovnom i Slanom, kako to piše Davor Kovačić. Pogotovo je nerazumno sugerirati da su iz drugih područja države tu dovođeni brojni uhićenici, jer da je cijeli Gospić pretvoren u logor, ne bi se u njega moglo smjestiti to silno mnoštvo, a isto tako ni likvidirati ga u Jadovnome i Slanom.

U Jadovnom je bio logor i to nitko ne osporava, Jadovno je crna mrlja u našoj hrvatskoj povijesti. No, da se i planiralo u Jadovnom počiniti te silne zločine, kako se podmeće, to jednostavno nije bilo moguće iz tehničkih razloga, zbog slabe prometne povezanosti, izoliranosti i skučenosti prostora, kamenita tla nepogodna za ukop tolikoga mnoštva, nedovoljna volumena Šaranove jame za izvršenje tih gnusnih zločina i, najvažnije, zbog prirodnoga, urođenoga otpora u hrvatskom narodnom biću za svako nasilje a poglavito za ovakvu bestijalnost. U nepuna dva mjeseca postojanja logora Jadovno trebalo ga je izgraditi i razgraditi te počiniti te silne zločine od 30, 50, 70 tisuća, kako to pišu

Pišu:

*Ivan VUKIĆ i
mr. sc. Nikola BIĆANIĆ, prof.*

pojedini „povjesničari“ oslanjajući se na podatke do kojih su došli neobičnim metodološkim postupkom. Utvrđili su najprije kao istinu nepobitno izvršenje zločina, a potom su prilagođavali izvore, po proučenoj komunističkoj metodologiji. Zločin nije počinjen, nije dokazan dok nije pronađeno tijelo ili tjelesni ostaci, no tko mari za dokaze, važna je fikcija. Zločina je bilo, nitko to ne osporava, pa makar da je počinjen jedan, to je užasno i sramno i za svaku osudu. No, zašto se izgovaraju i pišu ove besmislice, jesu li one plod zle namjere, neznanja ili...?

U doba Nezavisne Države Hrvatske Gospić se prostirao na području niti dvjestotinjak metara u polumjeru oko katedrale Navještenja Blažene Djevice Marije. Ni taj prostor nije bio u cijelosti izgrađen. Osim parkova Kolakovac i Čardak, bilo je još više neizgrađenog zemljišta, okućica većinom privatnih kuća. Od ove izgrađene gradske jezgre išle su ceste prema okolnim selima. Na dijelu tih cesta s obje

strane bile su izgrađene privatne kuće s okućnicama, i one su razvrstane u gradske ulice.

Tako je prema Smiljanu bila Smiljanska, Pazarištu Pazariška, prema Budaku Budačka, Bilaju Bilajska, prema park šumi Jasikovac Jasikovačka ulica, prema Žabici Žabička, a prema Kaniži Kaniška ulica. Prostor između ovih ulica bilo je neizgrađeno zemljište, oranice i pašnjaci, uglavnom u privatnom vlasništvu.

Talijani su za obranu Gospića od učestalih četničko-partizanskih napada oko uže gradske jezgre izgradili obrambeni prsten koji su sačinjavale blokade-brklje za preprečivanje ulica sa stražarnicama, zidanim i betonskim bunkerima, strješnjačkim rovovima, te bodljikavom žicom koja je bila gusto isprepletena na željezne stupove postavljene s vanjske strane strješnjačkih rovova. U svim ulicama kojima se u grad ulazio iz okolnih sela postavljene su blokade. Blokade su bile dobro osigurane i čuvane. Blokade su bile u ulicama: Smiljanskoj, Pazariškoj, Budačkoj, Bilajskoj, Jasikovačkoj, Žabičkoj i Kaniškoj. U Gospić se nije moglo ući ni izći bez propusnice i detaljnoga pregleda.

Gospić

Sjedište civilne i vojne uprave izmijesalo se prema ratnim prilikama. Partizani su iz smjera Ljubova topovskom i minobacačkom paljbom napadali Gospić, a iz zraka angloameričko zrakoplovstvo.

U zatvoru izgrađenom u doba Austro-Ugarske bili su zatvoreni jugokomunistički i srpski pobunjenici i njihovi simpatizeri, pripadnici 7. partizanske brigade i Gospićani zbog različitih prekršaja, te pripadnici hrvatske vojske, domobrani i ustaše. U zgradji financije u Kaniži bili su smješteni oružnici, a u jednom dijelu bio je zatvor u kojem su bili zatvoreni prekršitelji zakona kao i u gospičkom zatvoru.

Gospođa Jelka Šaban svjedoči da je neke posade srušenih američkih zrakoplova zarobila hrvatska vojska. Na početku Prnjavorške ulice, u kući kod gostonice Kolačević, bila je policijska postaja. U nju su smjestili skupinu od osam zarobljenih američkih zrakoplovaca. Bili su mlađi, dobro odjeveni. Posebno je zapazila njihove kožnate jakne podstavljenе bijelim janjećim krvnom. Slobodno su šetali dvorištem bez policijskog nadzora i nesmetano razgovarali s prolaznicima. Policija im je donosila hranu iz vojne kuhinje. Skupila bi se djeca gledati ih, posebno jednog crnca, kojega su prvi put vidjeli u živo. Došao bi i Mile Adžija s gitarom. Bio je stariji od njih. Krasno je pjevao i svirao. Amerikanci su molili da im nešto odsvira. Mile nije znao engleski već njemački. Nekako su se sporazumjeli, malo riječima, malo rukama. Otpjevao im je prateći se na gitari na njemačkom „Für deine Augen blauen“ – „Za tvoje plave oči“. Veselili su se, pljeskali, grlili ga i ljubili. Dolazio im je Mile pjevati i svirati pet šest dana, sve dok ih nisu otpremili u Zagreb. Kasnije je čula da ih je hrvatska vlast potajno, tajeći to Nijemcima, s ostalim zarobljenim skupinama, izručila saveznicima. Mile je nakon sloma NDH uspio pobjeći u Argentinu, gdje se nesretnim slučajem utopio.

Gospodin Tomislav Rukavina, dipl. ing. šumarstva, svjedoči da je u gospičkoj gimnaziji likovni odgoj u doba Kraljevine Jugoslavije, tijekom NDH, a nakon preokreta i u Titovoj Jugoslaviji predavala Židovka, akademska slikarica Scharlotte Rosenstock. Živjela je slobodno. Slikala je i svoje slike dobro bez smetnje prodavala, uživajući uvažavanje i puno poštovanje svojih sugrađana.

Hrvatske (ustaške) vlasti su znale da je Židovka i nisu je dirale niti joj pravile neugodnosti. Družila se i s njemačkim časni-

su vrlo dobro branili. Na jednoj raspravi sudilo se skupini okrivljenih, među njima i domobranskom satniku Hedljeviću, rodom iz Krka, kao i ustaškom časniku, ne sjeća mu se imena, rodom iz Bakra, koji su nosili časničku odoru s koje su skinute oznake čina. Nakon izvrsnih obrana branitelja-domobranksih časnika, okrivljeni su dali svoju završnu riječ. Sud je osudio ustaškog i domobranskog časnika, te tri pripadnika 7. partizanske brigade na smrt, a ostale na vremenske kazne.

Gospodin Milan Gospić, doktor vete-

Snage jugoslavenskih partizana u borbama za Gospić 1945.

cima, posebno s časnikom Matzom. Znali su da je Židovka. To im nije smetalo, a časnik Matz gotovo je svaku noć kartao s njom i sa susjedima iz Budačke ulice. Po izjavi svjedoka iz kartaškog društva, opskrbljivao ju je i cigaretama, jer je bila strastvena pušačica. Umrla je nakon rata, otrovavši se hranom. Pokopana je na gospičkom groblju sv. Marije Magdalene.

Gospođa Ema Rukavina svjedoči da je u Gospiću djelovalo prijeki vojni sud. Sudilo se zarobljenim partizanima radi terorizma, pripadnicima 7. partizanske brigade koja je djelovala u Gospiću radi špijunaže, te domobranskim i ustaškim časnicima radi izdaje, suradnje s partizanima. Raspravu je vodio časnik Cibić, a domobranički časnici bili su branitelji okrivljenih, koje

rine, svjedoči da su u Gospiću u Žabičkoj ulici dvojica ustaša Frković iz Ličkog Novog i Pavletić iz Ličkog Osika ubili iz koristoljublja dvije starice, Srpinje, sestre Lemaić. Uhićeni su i osuđeni na smrt vješanjem. Na gospičkoj tržnici, koju Gospićani zovu placat, rebali su biti obešeni. Vješala su bila postavljena, a oni privedeni iz gospičkog zatvora. Njihova se postrojba pobunila i da se sprječi nemir, vraćeni su natrag u zatvor gdje su i obešeni. Nekoliko dana bili su izloženi na Logorištu (u ratu zrakoplovno uzletište) kraj Gospića, kao opomena puku, što će se dogoditi svakomu tko prekrši zakon.

Posebno je tragična sudbina Tome Biljana za kojega je sačuvana obimna arhiva građa. Tomo Biljan rodio se u Gornjem

Kosinju. Živio je u Gospiću. Po zanimanju je bio tipografski radnik. Bolovao je od tuberkuloze pluća, od koje su u to doba obolijevali radnici njegova zvanja. Godine 1932. zbog svog domoljublja bio je uhićen i osuđen na zatvorsku kaznu. U zatvoru se upoznao i sprijateljio s brojnim hrvatskim političkim uznucima. Nakon izlaska s robije nije mogao naći posao. Velikosrpska vlast ga je proganjala, pa 1939. pristupa ustaškom pokretu, koji je zastupao ideju da se Hrvatska samo oružanom borbom može osamostaliti i oslobiti velikosrpskog despotizma. Po uspostavi Nezavisne Države Hrvatske 1941. i jedan dio 1942. godine obnaša dužnost dogradonačelnika grada Zagreba. Gradočelnik (načelnik grada) bio je Ivan Werner, s kojim se nije slagao. Zahvalio se na dužnosti dogradonačelnika 1942. godine. Zbog pomoći mnogim osumnjičenima, uhićenima i optuženima, i sam je postao sumnjiv. Bio je uhićen i dva dana zatvoren. Obnašao je dužnost savezničara Saveza grafičkih radnika, organizirao je prehranu u gradu Zagrebu i bio je predstojnik odbora za izgradnju radničkih stanova. Oženio se Ljerkom Popović za koju sam kaže da je znao da su ona i njena rodbina bili pripadnici partizanskog pokreta.

Po njegovu iskazu pomogao je u Novoj Gradiški Ivanu Ražiću i obitelji Milana Tomića i Zvonka Lucića. Ivan Ražić bio je šef sekcije u Novoj Gradiški, jedna partizanska brigada nosila je ime Milan Tomić, a Zvonko Lucić bio je major OZN-e. U Kosinju je pomogao i zaštitio osumnjičene Maricu Špoljarić, Pepu Pleša, Srpskinju Milku Bjelobrk, te srpske obitelji Trive Bobića i Mane Pavlovića. Đuru Špoljarića i njegovu obitelj štitio je za sve vrijeme rata. Đuro Špoljarić je iza rata bio glavni sekretar radničkih sindikata u Beogradu.

U svome stanu u Zagrebu 1941. i 1942. sklanjao je sumnjivce, kojima je prijetilo uhićenje. Prisjeća se tako obitelji Glezinger, Neuman i Vajić. Po izjavama, zaštitio je od uhićenja: Brunu Kossi, Zlatku Pišl, Rudolfa Forajta, Ljerku Dujmić, Dragu Mimu Stein, Tomu Stein, Emili Hahn, Elzu Hadžiosmanović i Josipa Jurkovića. Po prezimenima je uočljivo da je većina židovske narodnosti.

No, ništa mu to nije pomoglo. Iz spisa je vidljivo kako je partizanska vlast grčevito

tražila svjedoke koji će ga teretiti. Našli su ih. Osim ispravnih riječi, niti jednog dokaza o Biljanovoj krivnji nema. Brojni svjedoci obrane dali su čvrste dokaze da je Tomo Biljan spasio njih osobno i mnoge druge. Zatvorska kazna na koju je bio osuđen zamijenjena je smrtnom. Okružni narodni sud u Gospiću odbija molbu za pomilovanje. Član sudskog vijeća Maksim Dragosavac kao izvjestitelj iznosi svoje mišljenje:

,Dragosavac Maksim glasuje da se dade mišljenje da se molba za pomilovanje ne uvaži obzirom što iako se je optuženi zauzeo za pojedince učinio je to radi ličnih protuusluga znancima i prijateljima a ne iz ideooloških razloga, te ove usluge ne mogu biti protuteža vrlo teškim krivičnim djelima počinitelja kao i teškim posljedicama istih koja je počinio kao funkcionalist ustaških vlasti.“

S ovakvim izvješćem suglasni su Ivo Ferri, predsjednik suda, Milan Engelsfeld, član vijeća, Živko Mrčić, tajnik suda i Filip Delač, zamjenik javnog tužitelja. Jednoglasno su donijeli zaključak da se molba za pomilovanje ne preporuči Prezidiju Narodne Skupštine FNRJ.

Tomo Biljan upoznat je o svojoj smrtonoj presudi 26. listopada 1946., o čemu je napisan zapisnik iz kojeg je razvidno da je partizanska vlast nakon preokreta u Gospiću osnovala **LOGOR GOSPIĆ**. Gotovo cijeli grad pretvorili su u logor.

Biljan je strijeljan 27. listopada 1946. u 5 sati na jednom od brojnih stratišta u Gospiću ili njegovoj okolici (navjerojatnije na stratištu i skupnom grobištu ispred groblja u Gospiću).

Nakon zauzimanja Gospića partizani su 48 sati ubijali bez suda i prava na obranu muškarce starije od 16 godina. Ubijali su i mlađe dječake, djevojke i žene. Nakon ova herodovska 48 sata, ubijali su u dva navrata u praskozorje i suton skupine od 20 do 25 mučenika. Ubijali su u dvorištu kaznionice, ispred groblja sv. Marije Magdalene, na Logorištu, Jasikovcu, Imovini, Divoselu, Širokoj Kuli, Korenici, Udbini i mnogim mjestima koja neće biti otkrivena. U svojoj pomahnatalosti osnovali su transportno poduzeće za prijevoz ubijenih na brojna znana i neznana grobišta i prijevoz poluživih na znana i nezna stratišta i grobišta. O ovom su napisana

brojna svjedočenja objavljena među inim i u knjizi Ivana Vukića *Lika i Podgorje na braniku Doma i Naroda*.

Nema dokaza niti svjedočenja da bi se takvi mnoštveni zločini događali u doba Nezavisne Države Hrvatske. Nigdje u Gospiću nije postojao logor za deportirane Židove, Srbe, Cigane i ine protivnike NDH. Zločina je bilo nitko to ne negira, pa makar da je bio jedan, to je neljudski, užasno i sramno i za svaku osudu. Određene skupine, za upokoravanje Hrvata i kao svoj način života, neprekidno ističu postojanje ustaških logora Jadovno, Slano, Jasenovac, a eto sada i tobožnjega Logorskog sustava Gospić – Velebit – otok Pag. Svoju egzistenciju temelje na tome, te smisljenim provokacijama izazivaju reakciju, a nema pravoga odgovora da ih se ušutka, pa tako tome ludilu nikada kraja.

Znaju povjesničari i ina, a prešućuju, da je NDH država nastala u ratu, država ograničenoga suvereniteta, podijeljena u dvije interesne zone, talijansku i njemačku, potpisnica nametnutih Rimskih ugovora i rasnih propisa, zbog čega je došlo do protimbi i razilaženja u vlasti NDH, vojsci, policiji i hrvatskom puku. U svim sustavima u kojima su Hrvati živjeli, vjekovnu težnju Hrvata za svojom državom proglašavali su zločinom. Tako je NDH proglašena zločinačkom tvorevinom baš kao i sve iz doba NDH, a takvom i Republiku Hrvatsku protivnici drže i sada. Događanja u stvaranju Republike Hrvatske repriza su događanja iz doba NDH. Da smo u Domovinskom ratu bili poraženi, doživjeli bismo strahotniji pokolj nego nakon sloma NDH, i progon neviđenih razmjera.

Istina je najbolja braniteljica od svih zloča, laži i podmetačina. Dovoljno je usporediti podatke zadnjeg popisa stanovnika u doba Kraljevine Jugoslavije i prvoga popisa u Titovoj Jugoslaviji. Gdje je nestao, gospodo povjesničari, više od milijun katolika, a znamo da su u obje neprirodne državne tvorevine katolici bili većinom Hrvati. Zar vas nije sram zbog nečinjenja, zbog nagodbenjaštva, za mrvice sa stola moćnika koje dobivate za mizernu plaću.

Molim revne čuvare „divljih“ Hrvata da mi objasne kako to da Hrvati u svojoj državi nemaju prijepora ni protimbi s

pripadnicima brojnih manjina: mađarskom, njemačkom, talijanskem, češkom, slovačkom, rusinskom, albanskom, makedonskom, slovenskom, bošnjačkom i inima, već samo s jednom koju ne ču imenovati, da me ne optuže za govor mržnje i nacionalizam. Od doba Károlyja Khuen-Héderváryja do danas ucjenjuju nas svojim tobožnjim osjećajem ugroženosti! Do kada, gdje je kraj tome ludil?

**Dodatne napomene
mr. sc. Nikole Bičanića**

Iako sam u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske bio dijete (radio sam se u Gospiću 21. ožujka 1934.), dobro se sjećam događaja koji su se zbili u ono vrijeme, i nekih detalja, i sitnijih pojedinosti, koje su odraslima i od mene starijima ostale zamagljene zbog njihove pozornosti usmjerene na događaje koji su po njihovoj prosudbi bili krupniji i važniji. Možda su bili u pravu ti od mene stariji, kažem možda, iako vjerujem da cjelinu izgrađuju i njeni detalji i sve njezine pojedinosti.

Ondašnji je Gospic bio naselje stisnuto na nekim manje od petsto četvornih metara i sastavljeno od sedam ulica, koje su vodile u pojedina okolna sela. U tim ulicama bile su uglavnom privatne prizemne kuće, međusobno razmaknute vrtovima, oranicama i ledinama po kojima smo se mi djeca igrali, kao npr. na Banovki gdje se iz Kaniške ulazi u današnju ulicu kneza Jerka Rukavine, po kojoj su danas privatne kuće, a po kojoj smo se nekad „prasičali”, igrali se skrivanja i lovanja, a zimi i sanjali smo se i skijali...

Kad su Talijani došli u Gospic, utvrđili su ga neprohodnom bodljikavom žicom i snažnim betonskim bunkerima, a na ulazima u grad u svakoj su ulici postavili blokade s rampom, kroz koju se moglo proći samo s propusnicom. Ti su se talijanski bunkeri zadržali i nekoliko godina poslije rata, kao i onaj snažni prostrani bunker nad rijekom Novčicom iza moga vrta. Blokade su bile raspoređene po svim ondašnjim gospičkim ulicama:

Ljub. br. 41 /46

ZAPISNIK

od 26./X. 1946.

Spisan u ime Okružnog suda za Liku u zatvoru Okružnog suda za Liku u Gospiću.

P R I S U T N I:

Od strane suda: Miroslav Živko Živinić
Gospic Tome Biljanić zapisančar

Od strane "avnog tužištva" Ostrovac Tomislav
od strane odjela unutrašnjih poslova za okrug Liku Nijemci Nino
od strane Uprave Logora Draželj Jovo

Bude kratkim putem u 10 sati do podne iz uza predveden osudjeni Biljanić Tome

Prisutnom osudjenom je po čl. suda za Liku pročitana presuda Okružnog suda za Liku od 20./9. 1946 broj Ljub. 41/46-10 presuda Vrhovnog suda Hrvatske u Zagrebu od 9./X. 46 br. K. 2738/46-2 i odluka Prezidijuma Narodne Republike Skupštine FNRJ. od 26/X. 1946. broj 16134/46. kojom je njegova molba za pomilovanje odbijena.

Nekon toga prisutni član suda priopćuje osudjenom da će se smrtna kazna na koju je presudjen gore citiranim presudama nad njim izvršiti danas 27/X. 1946. u 7 sati do podne.

Optuženi ovo priopćenje prima ne znanje.

Nadalje bude osudjeni po prisutnom članu suda upućen; da ga na njegovu želju do časa izvršenja presude može posjećivati njegova rodbina ili druga lica; te može izraziti želje koje želi da mu se ispunе u koliko su te želje ostvarise.

Osudjenik izrazuje želju da će obavjeti Antivo Živko
nugrogo postaviti Živiu u Gospicu

Prisutni član Uprave logora bude upućen da osudjenome sve izražene i ostvarive želje udovoljiti i da u koliko osudjeni to zatraži osudjenom dovede svedenika.

"Stanovljuje se da je osudjeni normalno, zdravstvenog stanja te da ne pokazuje nikakve sniske duševnog poremećenja, niti se na kakve bolesti tuži."

D o v r š e n o :

Član suda: Miroslav Živko Živinić
Pomoćnik J. tužištva: Vlastimir Mihaljević Od strane Uprave logora: Tome Biljanić

Dokument o smaknuću Tome Biljana

1. u **Biljskoj ulici** na Alarovom brdu, gdje u Biljsku ulazi ulica IX. gardijske brigade „Vukovi” i gdje velika spomen-ploča svjedoči o pogibiji hrvatskih dragovoljaca, koji su život dali u krvavoj i za Gospic presudnoj bitci u Domovinskom ratu u rujnu godine 1991., među kojima je i žrtva nevinog Vlade Alara, koga su četnički nadahnuti susjadi masakrirali;

2. u **Budačkoj ulici**, stotinjak metara u smjeru Ličkog Osika dalje od zgrade ondašnjega šumarijskog Biljevišta, u kojoj

je danas gospička Općina i sjedište gospičkog gradonačelnika;

3. u **Jasikovačkoj ulici**, dvjestotinjak metara prije pravoslavnog groblja i kuće soboslikara starog Ivana Ostermana koji je u lipnju godine 1945. u svojoj 69. godini zaražen tifusom umro u partizanskom zatvoru u Gospiću. Na Veliki četvrtak prije podne godine 1942. smo ja i moj prijatelj iz susjedstva Mate Bašić-Bićevidjeli na žici kod ove blokade pravo groblje partizana pokošenih u njihovu noćnom jurišu na Gospic, u jurišu za koji smo nas dva

dječaka od osam godina jedan drugom rekli da je bio lud partizanski zapovjednik koji je svojim polunaoružanim borcima bombašima zapovjedio da jurišaju na gospičku neprobojnu utvrdu. Kasnije sam međutim, shvatio da je to naše dječe zaključivanje bilo krivo, jer je i taj, zbog osvajačkog neuspjeha popraćenog velikim žrtvama reklo bi se nepravedan i nedopušten napad, sa stajališta partizanske promidžbe, da je napadnuto i „gospičko ustaško gnijezdo“, usprkos velikim žrtvama, bio i te kako planski proračunan i ideološki i politički vrlo opravdan;

4. u **Kaniškoj ulici** uz kuću br. 91, u kojoj je danas trgovina „Zagi“, pa su izvan blokadom osiguranoga gospičkoga gradskog središta ostale bolnica i vojarna. Poslije talijanske kapitulacije hrvatska vlast je blokadu u Kaniškoj ulici pomakla nekoliko stotina metara prema Kaniži kod bolnice, gdje je dočekala kraj rata pod zapovjedništvom pripadnika pričuvne tzv. Obrambene bojne starog Gabre Šikića, koga su partizani s grupom drugih na smrt osuđenih predali na smaknuće pravoslavcima iz obližnjega ustaničkog sela Divosela, koji su ih na Vedrom polju u Jasikovcu na domak Divosela pod konac lipnja 1945. rastrgali, jurišajući na njih rogljama;

5. na ondašnjem kraju **Pazariške ulice**, kod Pajtlove kuće u Pazariškoj br. 41 i ondašnje talijanske vojarne, u kojoj je poslije rata bila vojarna JNA, pred kojom je nemamjerno stražar Albanac s Kosova ustrijelio Engleza, koji je radi popravka kvara na autu krivo shvatio uputu za adresu ondašnjega poduzeća „Mehanika“ u Smiljanskoj ulici, pa zabunom krenuo u prvu do Smiljanske i njoj usporednu Pazaršku ulicu;

6. u **Smiljanskoj ulici** kod kuće Papšovih kbr. 45, prvoj kući poslije poduzeća „Meting“- današnjeg poduzeća Lika ceste, što je bilo na ondašnjem kraju Smiljanske ulice;

7. u **Žabičkoj ulici** na današnjem početku Žabičke ulice kod kuće Josipa Asića i današnjega dječjega vrtića.

Za razliku od vremena poslije NDH i Drugoga svjetskog rata, u doba NDH u Gospiču su bila svega dva zatvora i neuopredivo manje se ubijalo. Od tadašnjih zatvora jedan je bio tzv. Kaznionica, po-

dignuta u parku Kolakovcu u gospičkom središtu još u staroj Austro-Ugarskoj, a drugi je bio posebni vojnički pritvor u manjem dijelu Financijske zgrade na Tratini u Kaniži. U te zatvore dospijevale su osobe koje su se suprotstavljale državnim zakonima. Drugih zatvora, ni logora do godine 1945. i dolaska partizana u Gospiču nije bilo.

Koliko ja pamtim, a u pamćenju se ne varam, državna se vlast u Drugome svjetskom ratu u Gospiču nije prema Židovima odnosila tako to kao tobožnju istinu uporno ponavlja protuhrvatska promidžba, kojoj je, napr., nepoznato da je među Židovima dovedenima u to doba u Gospic bio i mladić koji je čistio gospičke ulice zajedno sa slobodnim domaćim gospičkim mladićima i djevojkama, među kojima je bio i nekako omiljen, pa je znao s njima biti i na korzu, a dolazio je i na ples u ondašnji Ustaški dom u Gospiču, kao što se nigdje ne spominje da je u cijelo vrijeme NDH u gospičkoj gimnaziji kao profesorica likovne umjetnosti, mi smo govorili profesorica crtanja, nesmetano radila Židovka Scharlotta Rozenstock, koja je i meni školske godine 1944/45. u prvom razredu gimnazije u Gospiču predavala crtanje.

Sjećam se zgode koja se s dotičnom profesoricom dogodila. U mome I.-b razredu gimnazije, u zgradu u kojoj je danas Odjel za nastavničke studije u Gospiču Zadarskog sveučilišta, u ulici dr. Ante Starčevića, u prvoj prostoriji na lijevoj strani u prizemlju, jednog dana je na satu crtanja profesorica, koju smo zvali Rozenštokovica, izazvana nepodopštinom moga kolegu Petra Fajdetića lupila ravnalom po glavi i uspostavila mir u razredu, i tako nas upozorila na dužnu disciplinu. To je bilo u listopadu godine 1944., dakle, još u vrijeme NDH, u kojoj je profesorica Scharlotta Rozenstock od početka te države predavala crtanje, iako je bila Židovka. Kad je poslije rata umrla, čini mi se godine 1946., pokopana je u gospičkom katoličkom groblju.

Za razliku od vremena Nezavisne Države Hrvatske, barem što se Gospiča tiče, kad su u travnju 1945. pod firmom „antifašizma“ svanuli dani tzv. slobode u Gospiču se dogodio sudnji dan, jedinstven u gospičkoj povijesti. Nestašica zatvora u

Gospiču je dolaskom partizana obilato popunjena, te je dvama prethodnim zatvorma dodano njih još najmanje sedam: u zgradi nekadašnje žandarmerije u današnjoj ulici dr. Ante Starčevića (preuređenoj u današnji studentski dom), u zgradu u kojoj je danas rezidencija Gospičko-senjske biskupije, zatim uz nju u susjednim zgradama gospodarskog oglednog dobra Podružnice, te u privatnim kućama: Stankovićevoj katnici na Čardaku gdje je počinjala ondašnja Žabička ulica, u rodnoj kući dr. vet. med. Ante Rukavine u Budačkoj ulici kod gimnazije i u podrumu u kući gostioničara Tomice Kolačevića u ondašnjoj Prnjavorškoj ulici, današnjoj ulici popa Marka Mesića br. 9., u Maksimovićevim štalama i...

A da je logor u Gospiču uistinu postojao, **ne u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, kad u Gospiču nikakvoga logora nije bilo, nego u vremenu poslije Drugoga svjetskog rata, kad je, zapravo, cio Gospic pod partizanskom vlasti bio logor**, dokazuje i skupina zarobljenih nemačkih vojnika koji su nekoliko godina poslije rata zadržani zatočeni u Gospiču, i oni među njima stolari koji su bez naknade radili u ondašnjemu Građevinskom poduzeću u Gospiču, što mogu potvrditi još živi neki moji susjedi.

Sjećam se da je u ustaškome prijekom sudu u Gospiču sudac bio pravnik Vinko Cibić, koji je bio unovačen u Zagrebu kao zrakoplovac u činu ustaškog poručnika. Partizani su njega, Dubrovčanina Mira Novaka, domobranskoga poručnika s civilima Milanom Rukavinom, Milanom Asićem, pekarom iz Kaniže strijeljali 4/5 travnja 1945. i tijela su im bacili uz rijeku Bogdanicu gdje su i pokopana. Početkom 90-ih godina prošlog stoljeća ekshumirani su i pokopani u gospičkom katoličkom groblju.

Također se sjećam da je u ratu ustaški prijeki sud osudio na smrt ustaškog časnika Stjepana Topića i strijeljali su ga uz brdo Oštra, s ovu stranu Oštare, koja je prema Gospiču. Bio je visok, sjećam ga se iz Sušaka, gdje je moja obitelj 1940. živjela. Moj otac radio je u tamošnjemu Šumskom gospodarstvu, a tamo smo upoznali i Topićevu majku.

KRICI S IZGUBLJENE CESTE

Ivan je rođen u svibnju 1920., a umro je (gle sučajnosti) u istome mjesecu 2005. Pokopan je na malom groblju obrubljenom čempresima u jednometreškom selu Dalmatinske zagore.

Još dok je preživjeli domobran imao snage kazivati, naslušao sam se njegove istinite pripovijesti o Bleiburgu i Križnom putu kojemu je bio sudionik i svjedok, a sada i pripovjedač o nemilom stradanju nevinih mladića, pred kojima se umjesto života kočoperila sasvim izvjesna smrt.

Bilo kako bilo, Ivan je preživio sve one ceste, sva ona kamenovanja, sva pogubljenja i smaknuća, kao i cijeli Križni put da bi se ujesen 1946., skrivajući se od partizanskih vlasti i u strahu od odmazde,

Piše:

Vladislav PERIĆ

obnoć, pješačeći kroz bosansko-hercegovačke gudure, našao blizu rodnog kraja i svojega rodnog sela. No trebalo je prijeći i taj mali dio puta da bi stigao u rodni dom, da bi zagrlilo uplakanu majku.

Kako je sve teklo od početka i što se sve događalo u tim olovnim vremenima, koliko je krvi proliveno na tim bijelim prašinastim cestama, i kuda je osudena povorka nijemih prolazila, tko je batinao i tko strijeljao, tko kamenovao, tko raspinjao i tko zapovijedao...?

*Gospodine, Ti jedini znaš
i ne sumnjaš u moju Istinu...*

Prije nego je izdahnuo, stari domobran Ivan sa suzama je u očima govorio:

– Sinko moj, daj, to sve triba zapisat, da se ne zaboravi. Doće' neko drugo vrime, pa će nam opet suditi..., zato triba govorit istinu prid Bogom i prid ljudima. Sve to što je bilo triba prikopat i povadit sve kosti di god koja ima, a kosti će kazivati samo istinu. Opet triba sve posložit, ništa ne triba kriti, jer tko je ubija nek se zna, a tko nije nek se opet zna. Ovako izgleda da smo svi ubojice i koljači, i da smo svi mi domobrani razbojnici, a da su neki drugi cviče iz pitara.

Sinko moj, ništa nije onako kako izgleda, triba zavirit u svaku rupu, jamu, u svaki škrip, u svaku ledinu i otkopati Istинu pa onda tu istinu staviti di joj je mesto – u čitanke, početnice i u libre.

Eto, ko što si čuo, ni kriv ni dužan otiša sam u domobrane u redovnu vojsku. Di sam moga otići, svi su moji suseljani otišli u domobrane, a da sam ja kojim slučajem otiša na drugu stranu, šta bi bilo s mojim, bi li i' naša žive? Bi li im ne'ko to naplatio? Ili, da nisam nigdi otiša, šta bi bilo? Proglasili bi me izdajnikom i špijunom, a neko bi se već naša pa bi me pod noć na nekoj cesti probokojo bajunetom ili ustrijelio, ko slučajno.

Ko da sam ja krv što su me Nijemci ulovili i poslali na Istočnu frontu. Bilo nas je dvadesetak domobrana u mojoj jedinici, kada je njemački časnik video da mi pucamo u zrak i nasumce, i da iz rovova ne ćemo zgodno izaći, brzo nas je pripojio sanitetskoj jednici di smo imali zadatko pokopavati mrtve, posipati ih klakom (krečom) i praviti križe na mistu di smo ih pokopali. Nije to zato što mi nismo znali striljati, niti što smo neuki hrvatski pozemljari, nego je to bilo zato što mi brate nismo tili ubijati i klati za tudi račun, a iz svoje kože nismo mogli izaći.

Mora si, brate, pucati, striljati, vikati, samo nek se ratna prašina diže oko nas, a ubiti – to nisam nikad želio, hvala ti Bože što si me u tom naumu uslišio. Sudili su me ko bandita i koljača ali vrime će pokazat da ja nisam ama baš nikoga ubio, pa ni na fronti ni u Domovini. A što je bilo poslije, kada se živi povratismo; jedne smaknuše, druge osudiše, a treće u samicu, u tamnicu, u logor. Meni je eto sudba bila da sve to priživim, povratim se živ iz logora i da vam to sve ispričam po istini kako je bilo.

Kazivanje precizno kao da se oslanja na dnevničke bilješke slušao sam bez daha cijeli jedan dan i noć, sa stankama, kada sam u Ivanovim očima gledao suze, trenutcima kad ga je zasijecalo u grlu i kad nije mogao izgovoriti riječ i kad mu se cijelo tijelo grčilo od boli i strahova koji su ga mučili i izjedali.

Sjedio sam ispred njegove stare kamene kuće u hladu stoljetnog oraha, a kolovoz je već dobrano odmaknuo, bilo je sporno, samo bi povremeno pirkao neki sjeverni vjetar i donosio tek toliko svježine da bi se moglo nekako preživjeti. Starac je u rukama držao svoj stari pohabani album iz kojeg su pri svakom okretanju stranica ispadale stare požutjele slike. Svako malo bi namještalo naočale koje su polako klijile i padale, i dok još nije započeo pravi razgovor, zastao bi i dobacio mi:

– Vidi, moram ja povaditi sve te slike, pa ćeš vidit i mene i moju bojnu, sve će tebi Ikan po istini kazivati, pa ti vidi šta je to i kako, sinko moj, bilo.

A onda bi iznenada poviknuo:

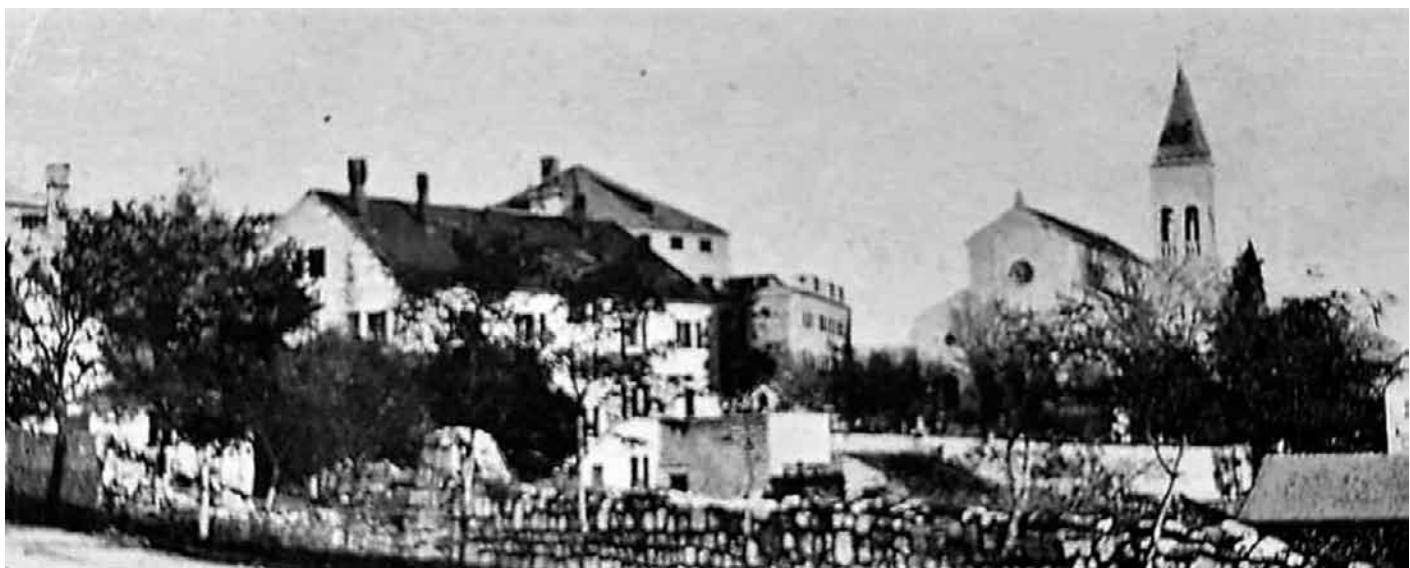
– Daj, Ane, donesi nam više tu kavu! Ana, starica, njegova supruga, lagano poput kakvog duha ognuta u crnu halju, već je nosila brižno skuhanu kavu, a onda je isto tako poput duha najednom nestala iz našeg vidokruga.

Potom je Ivan započeo svoju tugaljivu isповijest, poput isposnika ili pak hodočasnika, kao netko tko se moli Svevišnjem da mu podari duha i smjernosti kako bi došao do kraja, do posljednje riječi, pa makar potom izdahnuo tu ispod stoljetnog oraha, tu na pragu rodnog mu doma.

I priča je počela teći...

Odlazak u domobrane i prvi vatreni okršaji

– Rođen sam u ovom malom selu, svega 15 dimova i trideset duša, bio sam jedino muško dijete u obitelji s četvero djece. U Drugi rat krenuo sam kao redovni vojnik u svibnju 1942. te se kao takav uključio u domobranstvo, jer, Bože moj, u to vrime nije bilo, očeš – ne ćeš, nego – dođe ti karta i na njoj štambilj, i moraš ići. Tako sam i ja krenuo i stigao u Varaždin, a odatle nakon kraćeg vrimena pribace me u Ko-

Prizor iz Imotskoga

privnicu i to u I. koturašku (biciklističku) bojnu. Dva su miseca prošla na obuci. Na samoga Svetog Mihovila pribačen sam u Pitomaču, i tu sam, dragi moj, sudjelovao u prvoj borbi, a bilo je to zbog toga što su partizani zapalili paromlin. I nije bilo baš neke velike borbe, sve se brzo stišalo i nikome nije bilo ništa, nitko nije poginuo niti je tko ozbiljnije ranjen, ni na našoj ni na njihovoj strani, bilo je to obično čarkanje.

Nedugo poslije, moja domobraska bojna krenula je dalje u Viroviticu, zatim u Daruvar i Pakrac, gdje sam na svoje oči video kako su partizani poubijali naš hrvatski živalj i potom ih pobacali u okolne bunare. Na žalost, kasno smo stigli i ništa tu nismo mogli promijeniti... –

A onda je Ivan počeo plakati, doslovce poput malog dijeteta, te se ustao sa svojega drvenog stolca na kojem je dotad mirno sjedio i kazivao, odložio je stari pohabani album, skrio lice rukama i počeo jecati:

– Majko moja! Koliko je tu bilo ubijenih, žena, dice, staraca...

Potom je lagano stao, trajalo je to još neko vrijeme, a onda je ponovno uzeo album i pogurao naočale bliže k očima i nastavio:

– Imali smo poslije još neke okršaje s partizanima u Voćinu i Zečevu, a potom smo prošli Podravsku Slatinu te se povratismo natrag u Koprivnicu. Brate moj, svugdi je to bilo pucanje nasumce, izminjivanje vatre, jedni bi bižali, a drugi za njima, i obrnuto. Ako je bilo otpo-

ra jačemu, onda bi se dogodilo da netko bude i ranjen pa i ubijen. Tada bi pucnjava menjala, uvukla bi se neka grobna tišina, onda bi jedni i drugi sa svojih kota gledali kako se izvlače ranjeni i mrtvi. I svi bi zanimili i šutili. Kada se to obavilo, pucnjava bi se nastavila i tako sve do večeri, a unda bi sve zamuklo i oba suprotstavljenja tabora u okrilju noći povratili bi se na svoje pričuvne položaje. Ali brate moj, uvik se na jednoj ili drugoj strani nađe poneki pametnjaković koji želi biti junak ili dobiti neki mali čincić, pa kada sve šuti i čeka, on se digne i zapuca i ubije. I eto, tu počinje pravi razlog za novu krv i za novo ubijanje. Partizani su poslije zauzeli Koprivnicu i to u rujnu 1943. Imali smo dosta velike gubitke, pa smo mi koji smo preživjeli preplivali Dravu i stupili na mađarsko tlo, u neko njihovo selo blizu mješta Dekeniš (Gyekenyes). –

Njemačko-ruska fronta

– I što je bilo dalje, ne da Bog nikomu. Tu su nas Nijemci pridodali jednoj svojoj jedinici i uputili na rusko-njemačku frontu. Tu smo vidili pravi paka i prokletstvo rata, ne mogu o tome niti govoriti – tenkovi su udarali jedan na drugoga, a nebo plamtilo od aviona i topovskih granata, trajalo je to sve do konca 1943. I svi smo do jednoga mislili kako se ne ćemo živi vratiti svojim domovima. Kada su Nijemci uvidili da naša domobraska jedinica nije ratoborna i da se nekako krije poprovovima te da striljaju nasumično, brzo su nas se oslobođili. Jedan njemački viši

časnik ljutito nas je postrojio i nazivao „svinjama i zabušantima“, a onda je zapovjedio da nas se smjesta pridoda sanitetu te da tamo primimo nove zadatke.

Tako je i bilo, u sanitetu smo zadužili lopate, krampove, vreće kreča i drvene letve od kojih smo na brzinu mogli napraviti križ. Sve smo to tribali utovariti na tri ruske zaprege s konjima. Bože moj, nikad u životu nisam video mršavijih i žilavijih životinja. I nismo žalili što nam se sve to dogodilo i što smo bačeni u pozadinu, jer brate moj, nismo mi imali volje ni motiva prolivati svoju, a ni tuđu krv, za čiji račun ratovati, mi smo se samo po usudu tu zgodili.

Kad nam je jedna ruska starica davala konje i zapregu, gledala je u mene i molila me da joj uvatim pijetla u dvorištu, od kojeg je htjela spraviti juhu za nas, kao zahvalu što joj nismo učinili nikakvo zlo; ne daj Bože zapalili štalu, drvenu kuću ili opljačkali mali hambar skriven ispod plasta sijena. Uhvatio sam pijetla i to na krovu drvenjare u kojoj su se spremala drva za ogrjev. A onda je tražila i da pivca ubijem – a bili smo smrtno gladni. Gledao sam pivca, a on mene, onda sam mu noge pričvrstio svojom vojničkom čizmom i prerezao mu grkljan malim zakriviljanim ruskim nožem koji mi je dala starica. Te se krvi i danas sjećam, poprskalo me po prednjem dijelu šnjela. I to je po mojem sudu jedino klanje koje sam uspio obaviti kroz cijeli rat.

I danas mi se vraćaju slike okrvavljenih bojišta, zapomaganja i umiranja, no ja

koji nisam klapao, osjećao sam se kao da gamcam potocima krvi, i stalno sam se molio Svevišnjem, i stalno pitao – Bože, zašto se ovo događa? Ali, zar ima smisla govoriti i opravdavati sve te ratne strategije, sve te mrtve i poubijane ljudske duše, mi smo vam išli onako kako smo morali, jer ako ne bi poslušali nadređene, nama je slijedio streljački vod. Tako smo vam mi išli, ni sami ne znamo kamo i kuda, gledali smo samo kako ne ubiti, kako ne pogoditi nevine, djecu, starce i nemoćne... –

A onda je ponovno zajecao:

– Bože moj! Kako li sam samo kroz sve to prošao, a da mi je duša čista, da na njoj ne nosim nevine žrtve, i svaki dan se Bogu molim za svaku mrtvu glavu koju su zameli vjetrovi te strašne nepogode. Jer, nije tu bilo nikakva motiva niti pak smisla – ubijati i ubijati, svi smo mi samo sanjali kako se vratiti svojoj obitelji, svojem domu i ništa više, daleko od bojišnica i tuđih ratova. Pa opet kada promislim išao sam za svoju Domovinu, za njenu slobodu, a u što se sve prometnulo, i što se sve izdogađalo, od Domovine nam je ništa ostalo, a i od nas ostali su samo nijemi pogledi na nepreglednim cestama gdje su nas bičevali, kamenovali, boli vilama i mlatili toljagama. Pitao sam se, o Bože, zar smo toliko zgrijesili, zar smo toliko zla učinili da nas se ovako kažnjava, bez suda, bez presude, a da čovjek ne kaže šta mu je na duši, je li prav ili se osjeća kriv...? –

Onda su mu opet potekle suze.

Kući za Božić!?

– Kako je bilo dalje... zapravo, to nijemačko zapovjedništvo odjednom nas je pustilo da za Božić idemo svojim domovima. Krenuli smo prema Zagrebu, svi smo šutili, molili Gospodina gotovo na glas za one koji se s nama nisu povratili, nego su svoj život ostavili na ruskim pustopoljima pod naslagama leda, sniga, baruta... kada bismo ih htjeli, ne bismo ih mogli više pripoznati i dostojno ih pokopati.

Jer ta neman – rat – to je ljudskom umu neshvatljiva sila koja kuda protutnji ništa više ne ostavlja istim, i ništa se više ne može pripoznati, povratiti u stanje slično onom prije. To zauvik postaje neki drugi krajobraz, jer tuda je prošlo zlo u obliku same sotone, a to ostavlja svoje vječne tragove...

Nepoznati pripadnici koturaških postrojbi NDH

Stigosmo tako šutljivi u Zagreb. No ni tu nismo imali sriće jer partizani su već povremeno napadali dijelove grada, tako su zapalili pet skladišta punih oružja i streljiva Hrvatske vojske, tri su izgorila, a dva su ostala. Ti su nas najnoviji događaji zaustavili i naređeno nam je da moramo skupljati granate, bombe i ostalo oružje kao i streljivo koje su razbacale eksplozije uokolo skladišta. Od našeg puta kući opet nije bilo ništa.

Netom iza, s gorčinom u grlu, jer nismo mogli obići svoje najbliže, početkom 1944. poslani smo u nove ratne okršaje prema Slavoniji. Nakon nekoliko uzašudnih čarki bili smo odbačeni te smo se počeli sustavno povlačiti, jer nismo imali dovoljno snage suprotstaviti se snagama koje su nadirale prema nama. U proljeće 1945. počeo je svojevrsni metež i kaotičnost, pomutnja, očajanje iz kojega se nije moglo iščupati. Kada smo u takvu stanju stigli u Zagreb, Nijemci su već zapalili topničke vojarne na Črnomercu i tu više nije bilo vremena za čekanje, povlačili smo se u prilično izgubljenom i nerедnom stanju prema Zagorju. Stigosmo tako u Pregradu 8. svibnja 1945. Tu smo saznali preko krugovalne postaje da je Njemačka kapitulirale.

I eto, brate moj, možeš me pitati svašta i ništa, mo'š me pitat zašto sam osta do tog vrimena u domobranstvu, ali domobranstvo je bilo u mojoj duši, mi nismo željeli nikoga smaknuti, ubiti. Mi smo tu zbog

svoje Domovine, a ja nju volim kao svoju majku, kao svoj rodni prag. A što je to zapravo bilo, kako se Domovina ostavila, i kako se Domovina izdala? Kako nam se tada nije kazalo što je nama domobranima pošteno i pametno činiti. Nisu nam kazali, brate moj, eto, zato mi nismo znali što se u kojem loncu kuha – u onom partizanskom niti u onom ustaškom, niti u ruskom niti u njemačkom, niti u američkom. Mi nismo ništa znali što nam je zbilja činiti, kako spasiti Domovinu i sebe same od propasti sveopće.

Znao je tko je znao, ali priprosti hrvatski mladići, čestito odgojeni u svojim hrvatskim obiteljima za trud, muku i nadnicu; oni nisu znali i nisu bili svjesni kako su možda na krivom putu i kako je vrijeme vidjeti što je iza plota. Svejedno, nama je prava popara već bila zakuhana, i nebo nad Zagorjem se smarčilo, molili smo našu Gospu Mariju Bistričku da nam bude svitlo u toj sveopćoj tami, jer odjednom smo se našli u kaljuži i blatu iz kojeg se noge nisu mogle izvlačiti, a trebao si bižati, spasiti glavu – ako ikako moreš, jer ako te oni stignu – smrt ti ne gine. –

Na povlačenju

– Bio je svopći metež, kaotičnost; nije se znalo tko kamo i zašto ide, kuda bježi, vraća se... netko ide putem, netko brdom ili šumom. Ja sam imao motor *Cindap* (Zündapp), dao mi ga je jedan njemački vojnik koji se ukrcavao u kamion, na nje-

mačkom mi je govorio: – Evo uzmi ovaj motor ako znaš voziti, meni više ne treba više. Eto tako sam došao do motora, i znao sam voziti, mislio sam možda dobro dođe u svoj toj trci i bježanju.

No, dobio sam dizenteriju, imao sam mučninu, strašnu mučninu, povraćao sam onako s nogu, pa nisam ni mogao voziti. Tako sam blijed, sušičav i zbumjen stajao sa svojim *Cindapom* u kraju neke šljunkovite ceste. Najednom je naišla neka neznana kolona vojnika, civila, zaprežnih kola i koječega još. Baš jedna zaprežna kola koja su vukla dva bila konja, mršava kao smrt, zaustaviše se pored mene, a kočijaš poviknu: – Ikane! Otkud ti ovde? Zbumjeno sam pogledao i, začudo, kočijaš je bio iz mojeg rodnog mjesta, a s njim na kolima još nekolicina naših poznanih suboraca. Tako su, videći da ne mogu voziti, ukrcali i mene na zapregu, a motor pričekali za kola.

Suze neke radosnice su mi tada potekle, pomislio sam – neka nas zajedno, pa što treba biti neka bude. I tik što smo izbili nadomak Celja, u nekoj usjeklini iznenada su nas napali partizani s okolnih brda. Tu smo se mi sa zaprežnih kola rastali, bježeći kud koji. I tako sam nakon nekoliko sati izbjegao pogibelji i ponovno se uhvatio ceste na kojoj su se ponovno stvorile kolone izbezumljenih bjegunaca. Uskoro smo stigli na sam ulaz u Celje, vidjeli smo vlakove čiji su vagoni bili napunjeni njemačkim vojnicima i raznim stvarima najrazličitijih vrsta. Sve je to bilo toliko nakrcano da više ni igla nije mogla stati. Vlak taman što je krenuo i počeо se zahuktavati, najednom je cijeli transport stao, otkrilo se da je pruga minirana. Jedna njemačka ophodnja s psima je trčala po pruzi i vikala da se smjesta napusti vlak.

Istoga časka glas se pročuo o miniranoj pruzi, vojnici su silazili iz vlaka i nosili sa sobom svoje prtljage i oružje, a civilni, ljudi svih vrsta, najednom su nahrupili na transportne vagone i počeli uzimati stvari koje su im bile nadohvat ruke. Nastalo je opće pljačkanje i razvlačenje stvari i materijala. Njemački vojnici tome nisu pridavali nikakvu pozornost, samo su šutke i pomalo prestravljeni odlazili u manjim grupama sa željezničke postaje.

Ostala mi je jedna smiješna slika u sjećanju; mnogi su iz vagona vadili vrijedne stvari i pokušavali ih napraviti na svoja

leđa, jer mislili su kako će nešto od toga spasiti i kako će im to vriditi. Jedan od mojih suboraca od svega što je vidio uzeo je jednu sušenu svinjsku polovicu i prebacio je preko svojih domobranskih leđa. Odjednom su se mnogi koji to vidješe okupili oko njega i počeli se glasno smijati i zadirkivati ga: – Pa što će ti to, kuda ćeš s tim? A on im je kratko odgovorio: – Ja ću moj prtljag nositi i možda ponešto pojesti, a vi će te svoj sigurno negdje morati baciti. Tako je i bilo, jer partizani su već nakon nekoliko sati napali i svi su oni svoje prtljage otete s vlaka pobacali u spust, a moj suborac je i dalje bježao i na svojim domobranskim leđima svejedno pratio svinjsku polovicu.

Dodosmo konačno u Dravograd. Tu smo vidjeli mnoštvo vojnika raznih priпадnosti: Rusi, Kozaci, ustaše, domobrani i sl. Sve je bilo krcato vojskom, civilima, ranjenicima... mostovi su već svi bili zakrčeni i zatvoreni. Partizani su takvu izmijesnu ljudsku masu počeli napadati i tuči svim mogućim oružjima. Od jedne grante, dobro se sjećam, vjerujte, stradavalo je po pedeset ili možda do stotinu ljudi. Vriska i zapomaganje, krv i ranjeni, dijelovi tjelesa, sve je to izgledalo kao u paklu, pa sam i pomicao: – Ivane, ovo nije stvarnost, ovo je nekakav san o samom paklu. No, istina je bila bolnija od same stvarnosti u kojoj se čovjek više nigdje nije mogao skriti, zatvoriti oči... Jedina želja u koju sam vjerovao kako ju je moguće ostvariti bila je – umrijeti što prije i ne gledati ovo strašno klanje i ubijanje.

Poslije smo se skrivali i iz Dravograda išli okolnim putevima kako nas partizani ne bi opet napadali, tako smo došli na Bleiburško polje. Tu se okupilo mnoštvo pripadnika Hrvatske vojske i građana civila, cijelo je polje bilo prekriveno ljudskim tjelesima. Netom iz stiglo je 60 engleskih autobusa i odmah se oglasio prevoditelj – pozivao je da se u autobuse ukrcaju ranjenici i časnici. Pomislio sam, pokušat ću i ja ući u autobus, ali nisam uspio. I bolje, jer poslije smo saznali da su svi koji su ušli u autobuse predani partizanima, a oni su ih odveli i strijeljali, a kazali su za njih da ih navodno vode u Italiju u logor. Eto, opet sam izbjegao čisto smaknuće. –

Rat je završio – možete ići kućama!?

– Već je bilo pet sati poslije podne kad su se izvjesile bijele zastave na predaju. Nas nekolicina odlučila se vratiti natrag prema Dravogradu. No, da bismo to uradili morali smo probiti njihov obrub. Bilo nas je oko dvi tisuće naoružanih i napali smo obrub sastavljen od Engleza i partizana, i uspjeli smo ga probiti, zapalili smo njihove tenkove i prešli granicu. Prije napada kazali smo: – „Tko pogine, nek se ne spominje, a tko ostane, vesela mu majka“.

Moj suborac mi je stalno ponavljao: – Ivane, pazi, ovoga puta moraš ubiti tenk, onda uzmi svoju granatu i gađaj u kupolu. Tako sam i učinio, ruke su mi se tresle, ali tenk je bio na nekih 30-ak metara i ja sam ga pogodio, čelična grdosija je odmah stala i iz nje su se na brzinu izvukla tri vojnika i pobegla prema obližnjoj šumi. Eto, i ja sam nekoga opet ubio – ubio sam tenk, i bio sam sretan što su ona tri mladića ostali živi i kao zečevi pobegli u šumu.

Tu na austrijskoj strani došli smo do jedne tvrđave gdje su bili Englezi. Odmah smo im predali oružje i tu smo se zadržali jedan dan. No, oni su nas opet sproveli na Bleiburško polje. I eto, bježeći od partizana, ponovno smo završili u njihovu zgrljaju. I nakon nekog vremena, opet se oglasio prevoditelj, glasno je vikao na razglas: – Rat je gotov! Rat je završio, možete ići svaki svojim kućama kuda vam je najbliže. Tako smo učinili i krenuli svojim kućama.

No, nakon nekoliko kilometara zaustavljeni su nas partizani i okupljali u grupe i uzeli pod svoju zapovijed. Sav izbezumljen gledao sam nemoćno što nam se događa. Onda je naišao jedan partizan s višim činom i pitao: – Ima li tko od Imotskoga! Ja sam se javio i na glas zavasio: – Daj brate spašavaj! A on me je samo zaučudno pogledao i produžio dalje. Živ je i danas, možda će ovo i pročitati.

Partizani nisu čekali, odmah su nas počeli goniti prema Dravogradu, zatim prema Celju. Kada smo došli u Celje, na željezničkoj postaji partizani su odvojili Ruse i Kozake i trpali ih u vagone, a nas preostale tjerali su dalje svojim smjerom. Potom su nas grupirali prema okruzima. Ja sam bio iz Mostarskog okruga, tako sam se ponovno našao sa svojima iz rod-

noga kraja, jer su svi moji iz okruga Mostar.

U sumrak krenusmo iz Celja u Zidani Most, po prilici 30 kilometara uz rijeku Dravu. Bila je noć, partizani su nas sprovodili na konjima i biciklima i svako malo su vikali: – Tko ne možee! Pa ako bi se tko javio, samo bismo iza nas čuli pucnjeve i rafale – ubijali su ih i bacali u Dravu. Trajalo je to do svanuća kada smo stigli u Zidani Most.

Tu smo našli mnoštvo ispaćenih vojnika koji su polijegali po okolnim proplancima, i mi smo se tako prevalili po ledinama smrtno umorni, izranjeni i izgladnjeli, kravavih nogu... Još nismo ni dahnuli već se zaorio glas vrišteći: – Pokreeet! No, mi nismo mogli ustati od umora, a onda se zaořila neka strašna eksplozija te su se okolne litice odlamale i kotrljale niz brdo, ravno u tu masu nevoljnika što je u hrpmama ležala po proplancima. Tu nas je mnoštvo izginulo od komada kamenja, mogu reći da je bilo toliko mrtvih na jednom mjestu koliko ih nisam vidio do tada od početka rata.

Mi koji smo preostali izranjavanih tijela krenuli smo prema Krškom, a za nama su pristizale druge nepregledne kolone i stvarale niz u dužini od 50-ak kilometara. Odjednom su partizani presjekli tu dugu kolonu na dva dijela po sredini. Nas veliki broj, nekoliko tisuća, odvojili su i svratili na jedno poljoprivredno dobro gdje je bila neka ogromna štala, veću štalu do tada u životu nisam video pa čak ni na ruskim puštopoljinama. Odmah su nas naguravali u tu štalu, jedne na kat, a druge u prizemlje i sve je bilo dupkom puno.

Odmah kad se snoćalo počeli su pristizati kamioni. U svaki kamion trpali od 20 do 30 ljudi. U daljini su se potom čuli mitraljezi, kamioni su se tako navraćali i odvozili grupu po grupu sve do jutra. Grozne pakljene slike iz te štale nikad neću zaboraviti, urezale su mi se duboko u sjećanje i čini mi se da ih ni u smrti neću moći potpuno izbrisati.

Budući su iz štale izvodili po 20 do 30 ljudi, mi smo se skrivali i naguravali u kutove štale poput preplašenih miševa kako nas ne bi izveli i utrpali u kamione, jer posvema smo sigurno znali da idemo ravno u smrt. Kada bi vidjeli da nećemo tako jednostavno htjeti van, onda bi dva partizana sa stajskim vilama, koga uhvate,

u bokove s obje strane zabili vile i tako ga krvava i nemoćna, u jaucima, izvodili i trpali u kamion.

Ovo isto triba reći onako kako je bilo: – U samo jutro u dvorište štale stigao je visoki partizanski časnik i naredio da se svi zarobljenici postroje u dvorištu. Stražari su brzo to odradili i istjerali nas vani, brojili su nas i izbrojili 102.

- Gdje su ostali! Panično je vrištao partizanski časnik. Svi su šutjeli, ispred njega je stajao komandir partizanske sprovodne jedinice, imao je i on neki visok čin, ali niži od ovoga koji vrištao i zapovidao. Na njegovo pitanje: – Gdje je još 1900 ljudi, komandir je samo šutio i gledao u ispred sebe. Trajalo je to skoro pet minuta. Onda je visoki partizanski časnik kazao: – Ne-maš mi što reći – je li!? Sve ste ih pobili! –

Onda je i on naglo zašutio i dao znak svojoj straži koja je u međuvremenu priđošla naoružana do zubi. Oni su polako prišli i napravili obrub oko komandira i njegovih ljudi, a onda je visoki časnik izvadio svoj pištolj i s jednim nabojem u čelo, tu ispred svih nas ustrijelio partizanskog komandira. Krv je prsnula po zraku i padala na nas u sitnim kapima kao da neka sitna krvava kišica romoni. Potom je njegove partizane dao zarobiti i oduzeti im oružje. Stajali smo skamenjeni i ništa nismo shvaćali. Ali, eto, sud i kazna stigli su brzo, a presuda je izvršena naočigled žrtava.

Grobniča u podrumu

– Nas 102 preostala uhićenika transportirani smo u Zagreb u logor u Prečkom, točno onako kako je zapovjedio onaj visoki partizanski časnik. Kada smo došli u Prečko, tu se ispred nas našla nepregledna gomila od oko možda i sto tisuća ljudi.

Odmah su nas jedan manji dio prebacili u Đački dom kod Botaničkog vrta. Tu smo popravljali topničke vojarne koje su zapalili Nijemci pri povlačenju. Pješačkim stazama koje su se granale oko prostora u kojem smo boravili i radili, često su prolazile časne sestre uglavnom u grupama i u nekom smjernom molitvenom zajedništvu. I sam sam često u sebi molio, jer je molitva bila neugasla nada i vjera, ne samo u spasenje, nego i u čudo koje bi nas moglo izvući iz ovoga nemoćnog stanja u kojem smo se našli. Dok sam tako u šutnji molio, pala mi je na um misao kako bi

bilo dobro napisati ceduljicu i baciti je na stazu kada budu nailazile časne sestre sa samo jednom kratkom rečenicom – gladni smo – pa ako netko od njih to nađe, dobro nađe.

To sam i uradio. Prošlo je nekoliko dana i već sam zaboravio na taj svoj očajnički čin na koji me je natjerala stalno kruljenje želuca i beskrajna mora gladi i žeđi, koja je od nas polako stvarala prave sablasne kosture gdje si mogao izbrojati i dodirnuti svaku kost i svaki pršljen na svojem tijelu. Dok sam tako jednog jutra tovario opeke na ručna kolica, prgnut u razmišljanju i molitvi, odjednom me pozove stražar i kaza mi da me čeka sestra te da pođem za njim. Dok sam išao u korak iza njega, bilo mi je jasno da to nije moja sestra, jer to je nemoguće. Kako sam pristizao ogradi, viđio sam figuru časne sestre i odmah sam s njom povezao onu ceduljicu. Kad sam prišao bliže ona me je nazvala: – Brate moj kako si! Potom mi je pružila košaricu iz ruke. U košarici je bilo nešto kruha, čaja i marmelade, pri odlasku mi je kazala: – Brate moj, i mi smo vam gladne ijadne.

Noć poslije toga došao je jedan kamion i odmah su odvojili nas dvanaest i ukrcali u kamion. Strah me je polako cijelog obuzimao, povratile su se slike onih kamiona koji su odvodili u smrt, pa ni sada nisam znao što se spremi, ipak, mislio sam – ovo je konačno gotovo, nemamo se čemu više nadati – voze nas pogubljenje. I kamion je krenuo, činilo mi se da me smrt već uzela u svoje crno krilo i da već samnom jaše nepreglednim poljanama vodeći me nadomak onoga drugog svijeta.

A onda iznenada, kamion se zaustavio i iskrcali su nas u jedno dvorište s hrpmama pijeska, cementa i kreča. Dobili smo i kolica, odmah nam je naređeno da miješamo maltu te da ju kolicima vozimo u podrum. Mi smo tako miješali cijelu noć i vozili u kolicima maltu u podrum koji je bio ogroman i taman. Izgovarali smo samo kratke riječi u kojima se mogao napisati strah, a one su odzvanjale u prijeteočoj tami i činile se još strašnije. Netom poslije pod kolicima sam osjetio da mi zapravo vozimo maltu i razgrćemo je po mrtvim tijelima, samo je meistar ispred nas stalno govorio: – Brže, brže, razgrćite i odmah po druga kolica!

Tako smo mi vozili cijelu noć, a ja, kako sam vozio kolica što sam brže mo-

gao, ogrebao sam i ozlijedio ruku o jedan oštar zid. Zapravo zgulio sam svu kožu i tkivo na desnoj ruci, krv mi je curila i никако је nisam mogao zaustaviti. Sutradan mi je cijela ruka buknula i otekla, dobio sam neki zavoj i mast. Taj dan me nisu više zvali na miješanje malte, a meni je sve više bivala muka od poluraspadnutih tjelesa, neprekidno sam povraćao i to čistu sluz, jer hrane u meni inače nikakve nije ni bilo. Proteklo je nekoliko dana u strašnom bunilu. A onda sam saznao, kako su sve one što su vozili maltu, kada su posao završili, likvidirali u tome istom podrumu i preko njihovih tijela razgrnuli novu maltu. Igrom usuda ostao sam jedinim svjedokom što se radilo u tom podrumu. Vjerujem da bih i sada pronašao tu masovnu grobnicu... –

Križni put...

– A onda kad se činilo da je sve gotovo i da ćemo možda biti pušteni svojim kućama, priča se iznenada nastavila. Nas nekoliko tisuća odveli su pod pratnjom na željezničku postaju i postrojili, pa smo krenuli pješice put Novske, navodno na

obnovu. Mislili smo kako će nas potprijeti u vagone, no ništa od toga. Naprtnjače na leđa, put pod noge i pješke prema Novskoj. Međutim mi smo prošli Novsku, zatim Slavonski Brod, te dalje prema granici sve do Zemuna. Naša je kažnjenička kolona migoljila, prošli smo Savu i Beograd, sprovodili su nas od mjesta do mjesta, gdje su nas izvrgavali batinama, ruglu i pogrdama.

Kada bismo prolazili kroz neko naselje, mještani su u raspoređeni u grupama s kolcima u rukama izvikivali: – Majku vam ustašku! Zatim se zalijetali i pljuvali nas u lice, bacali na nas kamenice koje su stajale unaprijed složene na hrpe, boli nas oštrim kolcima u bokove... Što nam sve još nisu radili, Bože moj, Bože moj!

Mi smo ipak morali dalje, tako smo kravavih stopala prešli preko Plane, Palanke, Paraćina, Crvenke, Niša, Kumanova, Vranjina pa sve do Skopja i Velesa, prošli smo i Demir Kapiju i stigli u Đevđeliju. Odatle su nas uputili dalje u Grčku. No, Grci su nas odmah vratili s granice u Kičevo, zatim smo krenuli u Tetovo, Strumicu pa opet u Veles, iz Velesa u Prilep, iz Prilepa

u Bitolj i Žabno, zadnja stanica između Grčke i Jugoslavije. Onda smo konačno stigli u Solun.

Tu smo bili 10 dana odakle su neki od nas počeli bježati. Potom su nas opet vratili na granicu na Kajmakčalan u selo Bać, Skočivir i Brod i tu smo radili na popravljanju pruge. Koliko smo bili gladni, najbolje govore slike kako smo s obližnjeg pravoslavnog groblja uzimali i jeli ostavljenu hranu za pokojnike. Gladovali smo i radili. Neki su pokušali pobjeći ali su bili uhvaćeni pa su ih stražari tukli pred nama lancima i palicama. Poslije su ih odvodili u zatvor u Bitolu odakle se nikada nisu vratili.

Mi smo ostali još 27 dana, tako smo iznemogli i gladni konačno završili poslove na popravcima pruge. Jedne večeri, opet iznenada, sve su nas izveli iz jedne konjušnice gdje smo bili smješteni, dali nam naše osobne stvari, i podijelili nam ispunjene objave (dozvole) s imenom i prezimenom i okrugom kojem pripadamo. Svakome od nas dali su paketić suhe hrane i poslali nas kućama. Nisam mogao virovati, sumnjao sam, mislio sam kako je

Zarobljeni pripadnici Hrvatskih oružanih snaga

to opet neka gnušna prijevara ili neka laž, kako će nas namamiti i negdje likvidirati, uostalom kao i sve one naše suborce, braću i supatnike. Ipak, dogodilo se čudo. Ovoga puta bila je istina. Pušteni smo. –

Povratak rodnom domu

– Bila je 1946. kada sam stigao u Čapljinu. Tu nas je zaprimila milicija koja nas je već čekala. Sa mnom su bila još šestorica mojih supatnika iz nekih sela u Hercegovini, a ja sam bio jedini iz Dalmacije, od Imotskoga. Policajci su nam kazali da idemo svaki svojoj kući i da se pazimo *škipari* da nas ne ubiju. Tako smo mi stigli do Ljubuškoga, a bila je mrkla noć. Netko je odjednom viknuo: – Stoj, tko ide! I mi smo u strahu i pometnji odgovorili: – Drugovi!

Oni su na to zapucali. Od nas sedmoricu jednog su ranili, a jednog prostrijelili i taj je odmah izdahnuo. Predali smo se, a oni su nas odveli u jednu udolinu te smo po njihovo nastambi u nekoj pećini zaključili da su to *škipari*. Onda smo se svi ispodidili tko smo i što smo. A oni su rannjenog previli i poslali ga preko svoje tajne *škiparske* veze u Ljubuški u bolnicu, ostale preživjele pustili su i kazali im da se jave Ljubuškoj miliciji da ih oni odvedu kućama.

Budući sam ja imao rođenu sestruru u Humeu kraj Ljubuškoga, otišao sam najprije k njoj da je obidiem i da ona vidi da sam se živ vratio. Potom sam krenuo prema Gorici i dalje kući prema rodnim Vinjanima, a bio je Veliki tjedan i uskrsna srijeda.

Kad sam otvorio vrata i video svoje ukućane, majku, oca, sestre, nitko nije mogao riječ izustiti, samo su gledali, a onda su svi na glas plakali i smijali se u isto vrijeme, radosni što sam ostao ipak živ, a oni su sigurno vjerovali kako sam ubijen negdje na Križnom putu. Sutradan je bio Veliki četvrtak. Odmah ranom zorom otišao sam fra Pašku da ga vidim i da ga zagrlim.

Fra Paško je stajao na stepeništu župske kuće i kada me je ugledao, povikao je: – Ej ljudi! Eno našega Ikana! Hvala dragome Bogu da se živ vratio, sutra će nam biti križonoša.

I bio sam, sav sretan sam se primio te ponosne obveze – nositi glavni križ na Veliki Petak.

– Ikane moj, dušo moja, kako si živu glavu na ramenu kući svojoj donio, pored toliko rata, klanja i paleži, križnoga puta i svakojakih muka, ti si ipak došao.

Onda sam mu odgovorio:

– Bog me je čuva! A i ja sam gleda – da promašim i ne pogodom, jer kad ubiješ, teško je s tim živiti, moj velečasni. Svašta sam ti proša i vidijo, mogle bi se knjige napisat, ali drugi će vam put o tome priopovidati. –

Na Veliki petak – Veliki križ

– Iako sam bio oslabio, nekakva se čudesna snaga u meni počela javljati pa se nisam bojao nositi teški križ od trideset kila cijelim križnim putem od crkve do kapele u šamatorju. A i svit će viditi da se domobran Ikan kući vratio živ.

Osvanuo je Veliki petak, svi se našli prid crkvom s fra Paškom, a on ih je lipo podilijo u dvi grupe – na muške i ženske kantače i tražio da počnu odmah kantati, da ih on najprije čuje. Tako je i bilo. Ja sam se latio velikoga križa i opiza ga, i naslanja na rame da vidim kako će mi biti kad ga budem nosio.

Točno u desetu uru napravila se dugačka povorka puka; pivači, kantači, križonoše, svi su se poredali i Put križa je započeo. Ja sam bio na čelu i nosio veliki križ ko što me je odredilo. Bilo je sve nekako skrušeno, molitveno, ponosno, starice su plakale i prebirale svoje krunice, u rukama su nosile male knjižice Gospina plača, dica su se naguravala među stariji puk, čegrtaljke su čegrtale, sve je sličilo na pravi Veliki petak kad su našega Spasitelja Isusa razapeli. A i nebo je bilo nekako mutno i tmurno, puk je bio više u dronjcima, a na očima im se mogla čitati sva bijeda i žalost oskudna života.

Mnoge su majke u crnini još čekale svoje drage s Križnoga puta, neće li se, ako Bog da, možda povratiti živi. U njihovim pognutim tijelima mogao se osjetiti strah od stvarnosti u kojoj su morali živjeti, jer druge nije bilo, a stvarnost je bila očajna i potpuno podijeljena na one koji su kako kažu – donili slobodu i na one koji su izdajničkoga roda, pa su im tako i potomci izdajničke kobi. Ako si sin domobrana ili ustaše, bit će ti gorak kruv, i bit će proklet jer ne ćeš naći mira u toj novoj zemlji za koju kažu da će biti svima jednaka.

Eto, brate moj, tako sam ja mislio i molio, nosio veliki križ na Veliki petak, a onda odjednom, po prilici na polovici puta prema šamatorju i kapelici kuda se kretao Put križa, vidili smo pravu pravcatu miliciju – njih petoricu: stajali su pored milicijskog auta i pronicljivo su gledali u povorku.

Nisam ništa slutio niti promišljao što bi to moglo biti, zbog čega milicija, što oni tu rade, koga čekaju... pokušavao sam samo moliti i slušati kantače kako kantaju Muku Gospodina našega.

Onda odjednom nastade komešanje, povorka je stala, započelo je zapomaganje, žene su cvile i viču:

– Ostavite Marijana, ostavite Marijana, on je čist ko duša...!

Ali milicija je bila neumoljiva i na brzinu je svezala Marijanu ruke na leđa te ga odvela u milicijski auto. Fra Paškal je prekinuo molitvu i stao ispred povorke, zatim je kazao: – Dragi moji vjernici, ne bojte se, milicija će sada otići, a vi ostanite u povorci i nastavite moliti i kantati ko da se ništa nije dogodilo. Ja, vaš pastir fra Paško, Bogom vas živim zaklinjem, ne dajte se smesti, ne ostavljajte križ na Veliki petak, nego krotko kano što je i naš Gospodin išao ususret križu i na muku, tako i vi idite u miru u svoju kapelicu, u svoje groblje da kršćanski završimo ovaj naš započeti Križni put.

Puk se smirio, povorka krenula, na čelu sam bio ja s Velikim križem, ali nije sve bilo gotovo, jedan milicajac je išao ubrzanim korakom uz povorku i stigao do mene, a onda mi je kratko kazao:

– Slušaj Ikane, kad završi križni put čekamo te iza zida od šamatorja, tribamo te nešto ispitati.

Zadrhtale su mi ruke, zamalo mi veliki križ zaplesao na ramenu i umalo da ne padne, a onda sam ga čvrsto stegnuo i zagrlio, jer još je ostalo stotinjak metara do kapelice i nisam se dao smesti makar umro na nogama.

Ušli smo u kapelicu, fra Paško je stajao kraj oltara. Vidjelo mu se kako mu suze teku niz obraz, kantači su kantali prigušeno, starice su jecale i molile, odložili smo križeve velike i male. –

Kolona na Križnome putu

Ispitivanje i presuda

— Ja sam izišao iz kapelice i krenuo prema miliciji koja me čekala iza zida od šamatorja. Priko grobljanskog zida virile su im plave kape. Kako sam se približavao, milicajci su izgledali sve ozbljnije i nakon strušenje. Kada sam došao blizu, jedan od njih mi je dobacio:

— Ulazi, Ikan, u auto, idemo u stanicu, imamo te ispitati.

Ja sam bez pogovora ušao i sjeo na zadnje sjedalo na kojem je već sjedio i Marijan, svezan s rukama na ledima. Mene nisu vezali. Šutili smo. Onda sam ja odjednom zapitao:

— A drugovi, recite mi, šta me imate pitat?

Onda se onaj što je sjedio do vozača naglo okrenuo i u okretu mi opalio šamar po licu i dodao:

— Šta te imamo pitat, druže, je li, di si bijo, šta si radijo u domobraniji po Zagrebu i na Istočnoj fronti, kako si doša kući, kudan si proša, koliko si zakla, koliko ubijeo, koliko strelja... Eto što te imamo pitat.

Šutio sam nepomično, iznenaden šamaram i ovakvim optužbama, a znao sam duboko u svojoj duši da sam nevin i nije mi jasno što se to događa. Pa mene su pustili da idem svojoj kući, pomislim, a što je sad ovo, pa kako to sve razjasniti.

Dok sam tako razmišljao, već smo stigli pred stanicu milicije, izgurali su nas iz auta, a onda me onaj što me ošamario

uhvatio za ruku i zavrnuo mi je na leđa tako brzo i jako da mi je sve pucketalo u ramenu. Začas smo se našli kod načelnika milicije u njegovoj velikoj sobi. Marijana su, video sam kroz hodnik, odveli u pritvor, usput su mu dobacivali:

— Ajde. odmori se do večeras, pa ćemo te rešetati.

Marijan me je umjesto pozdrava još jednom pogledao suznim očima i nestao iz ugla hodnika kud su ga milicajci odveli.

— Sjednite, druže, nemate gdje zakasniti — dodao je milicijski načelnik. Izgledao je pristojno, uglađeno i, činilo se, lukavo. Očekivao sam pitanja na koja bih ja sigurno mogao odgovoriti. Onda je on nastavio:

— Znate li, druže Ivane, vidim ovdje piše da vas zovu Ikan, ali bez brige, vi ste taj. Dakle, znate li da ste se vi trebali javiti u miliciju onog dana kada ste došli ovdje kući, jesu li vam tako kazali kada su vas puštali da idete svojim kućama. Znate li vi da ste vi pripadnik neprijateljskih kvizlinških snaga, a još k tome ste i pripadnik domaćih razbojnika domobrana. Vidim, pripadali ste onoj pokretnoj Prvoj koturaškoj bojni koja je vršljala tamo oko Novske, Petrinje, Pakracu te po cijelom Zagorju. A onda ste kao vrsni borci protiv svojega naroda unaprijeđeni pa ste stigli čak na Istočnu frontu i to zajedno s fašistima.

E „moj Ikan, što ti je to trebalo, druže? I onda dodoste sretno kući, kao ste sve to prošli, Veliki je petak, idete u povorku

za križem, i zamislite još nosite glavni Veliki križ na celu povorke.

Onda je odjednom naglo skočio iz svoje kožnate fotelje, uhvatio se za svoj kožnati opasač ispod kojega je stajao pištolj u futroli i nekim prijetećim glasom izgovorio:

— Morat ćete snositi odgovornost što se niste odmah pri dolasku javili u milicijsku stanicu, jer, druže, tako vam je nařeđeno, a vi to niste izvršili. Neka, neka, sada ćete vi lijepo u miru sve ispitati, di ste bili, od kada do kada, u kojoj satniji, tko je zapovijedao, koliko ste naših smaknuli, i uopće temeljem čega ste vi živi, neokrnzni došli svojoj kući, a toliko drugih nije došlo, ili su ubijeni ili su nestali ili... a vi, druže Ivane, vi ste stigli i pravo na Veliki petak za križem. Bravo, druže!

Zatim je podigao telefonsku slušalicu nakon čega su ušla dva mlada milicajca, a načelnik im je zapovjedio da me odvedu u pritvor kao i Marijana. Milicajci su me odmah odveli do pritvorske jedinice, Marijan je već stajao na nogama, znao je da će i mene pritvoriti radi sličnih stvari te da nam se ne piše dobro. Ako nađu da smo čisti, oni će već iskopati što god budu tili i staviti nam za grijeh, pa čak i osudit, jer mi smo za njih preživjeli neprijateljski element.

Sutradan je stigao okružni inspektor i pozvao me na ispitivanje. Šta da vam kažem, pitao me sve i svašta, tražio je bilo

što za što bi me mogao optužiti i zatvoriti. Trajalo je to cijeli bogovetni dan. Iscrpljen od bezbrojnih pitanja, nisam više imao snage, potpuno sam malaksao. Videći da zapravo ne može naći nekog posebnog grijeha u mojojem domobranskom djelovanju i uopće u ljudskom držanju, ipak je, kako bi vuk bio sit, a ovce ostale cile – na kraju dodao:

– Dobro, Ivane, evo trebao si se javiti u stanicu čim si došao od Ljubuškoga, znaš, milicija te je čekala, jer im je javljeno da ćeš doći, no ti se nisi javio, a kako izgleda nisi se ni mislio javiti. Ali to ne može tako, druže, mora se o svakoj stvari voditi računa, nije čovjek igla pa da se izgubi, a ti, tebe nema, ali ima te na Veliki petak za križem. E, ne može tako, moj druže Ivane.

Onda je zastao, zašutio, izvadio kutiju Drine i zapalio, zatim je duboko izdahnuo i naložio daktilografskinji da piše.

„Dana 03.aprila 1946. godine, a na poziv komandira milicijske stanice u Kamennom Grablju, ispitaо sam druga Ivana Jurićа zvanog ‘Ikan’, inače domobранa, pripadnika Prve koturaške bojne o svim krupnim i sitnim detaljima njegova ratnog puta kao pripadnika neprijateljskih i kvinsliških snaga. U ovoj fazi ispitivanja nisam našao ništa za što bi se dotičnog moglo ozbiljnije teretiti. Budući, zbog nedostatka vremena, poradi čega za pripremu ovog ispitivanja nisu zatražene informacije sa oblasnog, republičkog i saveznog nivoa, smatrano da ispitivanje treba u skoro vrijeme nastaviti kako bi se tačno utvrdilo činjenično stanje i kretanje u ponašanju ovog domobrana i to kroz cijelo vrijeme rata.

Za sada, poradi ozbiljnog kršenja normi i pravila o javljanju nakon dolaska iz rata i sa radne obaveze koju je dotični odslužio u oblasti Kajmakčalan – selo Bać, Skočivir i Brod, izričem mu kaznu zatvora od 30 dana. U spomenutom vremenu ima se pripremiti i eventualne ostale materijale, dokumente i činjenice za novo ispitivanje.

U potpis, molim stavite:

– Oblasni inspektor službe bezbjednosti
Dragan Janaković, pa molim još malo niže
stavite *Smrt fašizmu - sloboda narodu!*

Uskrsnuće...

– Eto, dragi moj, sve sam vam kazao.
Poslije Križnog puta, Veliki petak, a posli-

Imotski

je Velikog petka – zatvor 30 dana. Poslije zatvora od 30 dana bilo je novo ispitivanje. I nisu mi ništa našli, morali su me pustiti, ali time se nije sve završilo. Poslije te 1946. i 1947. nigdje se nisam mogao zaposliti, niti slobodno živiti, jer ja sam bio nepremostivi neprijateljski element i kao takav bio sam stalno pod nadzorom. Osjećao sam se kao pravi pravcati mrtvac, kao da sam već davno umro i kao da sada ko uklet lutam ovom prokletom zemljom.

I to je trajalo sve do prvih demokratičkih izbora, do promjena 1990. i ratnih godina koje su uslijedile.

Dodoše tako nova vrimena za koja sam samo sanjao da bi mogla jednom nadoći. Undak je došlo vrime u kojem se sve brzo počelo događati, cila se povijest pročistila i na neki način prozračila. Raspala se stara tvorevina reklo bi se priko noći i to prid mojim rođenim domobranskim očima...

Kroz ovaj Domovinski rat u kojem ste vi naši potomci sudjelovali i pokazali hrabrost, česitost i junaštvo, a na koji sam gledao sa strane sa strepnjom i ponosom, ostvarila se Hrvatska. Uskrsla je moja Domovina i ja sam, iako bivši mrtvac, bivši domobran – odjednom uskrsnuo. Moj radosti sada više nema kraja i nije više ništa važno, ni rat, ni fronta, ni robija, ni podmetanja, ni suđenja, niti pak osuda...

Ja sam sada pripravan i spreman otici spokojan na onaj svijet u koji virujem i kojeg sam, mislim i zaslužio. –

Bila je to topla kolovoška noć, sjedili smo vani u osvjetljenom dvorištu ispod stoljetnog oraha. Završili smo Križni put, Hrvatsku.

Ikan je odložio svoj stari pohabani album i požutjele papire, okružnice, tužbe, sudske zabilješke, kazne, objave, ukaze i sve ostale dokumente i potvrde koje su se polako, ali sigurno osipale i raspadale od vječitih skrivanja u raznim škrinjama, tavanim i vlažnim podrumima.

Na Ivanu se vidjelo da mu ne preostaje još mnogo dana do kraja na ovom svijetu. No on je bio sretan što sam sjedio tu po red njega cijeli jedan kolovoški vreli dan pa do kasno u noć i sve u tančine zapisao. Znao je on dobro da ga ne će iznevjeriti te da će ova njegova iskrena ispovijest i njegovo svjedočenje kad-tad ugledati svjetlo dana.

U osunčano svibanjsko popodne 2005. križonoša i domobran Ivan pokopan je na onome istom groblju ispod čempresa, u kojem se nalazi kamena kapelica iz njegova djetinjstva, iz njegove mladosti... Tako je domobran Ikan, uz jecanje zvona sa zvonika, posljednji put noseći svoj Veliki Zavjetni Križ, konačno stigao do zadnje postaje svojeg Križnog puta.

Pokoj vječni njegovim umornim domobranskim kostima.

Ovi retci koje ispusujem čine se poput živilih krikova i vapaja za Istinom, s one izgubljene i bezimene Ceste, s onoga vječnoga Križnog puta na kojem skončaše mnogi naši nevini mladići i muževi, a jedini im je i neoprostivi grijeh bio to što su voljeli svoj narod i svoju Domovinu Hrvatsku.

TKO JE TEREZIJA ŠKRINGER – NEKOĆ BLISKA STEPINČEVA SURADNICA?

Jedina pasja moga života bio je strah.
Hobbes

Hrvatski izvori o Tereziji Škringer

O Tereziji Škringer (24. kolovoza 1895. – 8. srpnja 1986.) može se naći jedva koja zabilješka na hrvatskom jeziku. Iznimku čini suđenje blaženom Alojziju Stepincu. Terezija Škringer je, naime, bila spremna svjedočiti na montiranome sudskom procesu Stepincu, što staljinistički pravdotvorci nisu prihvatali. Na odbijenicu Škringer je reagirala pismenom izjavom 29. rujna 1946.:

„Potvrđujem ovime, da mi je Hrvatski Metropolita Preuzvišeni g. Nadbiskup Alojzije Stepinac dva puta spasio život, zašto sam mu naročito zahvalna. Kada sam se vratila iz Graza iz zatvora GESTAPO-a primila sam na njegov zagovor dozvolu boravka u Zagrebu, jer sam bila nadležna u Kapela-Brezno (Slovenija), inače bi po GESTAPO-u bila odvedena u Njemačku. Dana 2. III. 1942. bilo je po GESTAPO-u naređeno, da me se uhapsi i uputi u logor Osviencim. Preuzvišeni g. Alojzije Stepinac zamolio je tada Gradsko poglavarstvo (senatora Maticu), da mi izda domovnicu. Na njegovu molbu primila sam 5. ožujka domovnicu i prema tome GESTAPO nije više imao prava da me odvede u Sloveniju.“

Alojzije Stepinac je po svoj prilici upoznao Tereziju Škringer za vrijeme studija agronomije. Oboje su bili angažirani u crkvi preko laičkih organizacija. Nadbiskup Bauer je, kako se čini, koristio Terezijine usluge pri utemeljenju Caritasa. Poznato je da su Židovi već početkom 1930-ih godina napuštali Njemačku i Austriju. Zagreb je mnogima bio prvo privremeno utočište iz kojega se dalje putovalo. Kako su nasilje i progoni bivali žešći, u Zagrebu je rastao broj izbjeglica. Za njih se brinula Zagrebačka nadbiskupija. Nadbiskup Stepinac je u prosincu 1938. osnovao poseban odbor „Akciju za pomoć izbjeglicama“. Već sljedeće godine razasla je 298 pisama na građane sa zamolbom za

Piše:

Tihomir NUIĆ

pomoć. Suradivao je s njemačkom zakladom (Raffaels-Verein) koja je stanovito vrijeme još mogla pomagati novčano i administrativno odlazak Židova u egzil.

Koliki je bijes Gestapoa izazvao taj odbor, svjedoči činjenica da je njegova tajnica Terezija Škringer nekoliko dana nakon ulaska njemačke vojske u Zagreb, 15. travnja 1941., uhićena i odvedena u zatvor u Graz, gdje je bila osuđena na smrt. Na intervenciju nadbiskupa Stepinca gđa Škringer je 1. rujna 1941. puštena na slobodu. Nadbiskup je u istražnom postupku nakon uhićenja u svibnju 1945., dana 20. svibnja 1945. o tome izjavio: „Gestapo se nije ništa obazirao na hrvatske vlasti, nego je našu činovnicu koja je tamo besplatno radila uhapsio i odveo u zatvor u Njemačku, gosp.[odu] Škringer, gdje je odsjedila 5 mjeseci u zatvoru.“

Da bi poboljšala pomoć izbjeglim Židovima, Terezija Škringer je vodila *prihvatni ured* za izbjeglice na zagrebačkoj Glavnom kolodvoru. U ožujku 1942. godine zamalo je završila u nacističkom koncentracijskom logoru u Auschwitzu, ali ju je nadbiskup Stepinac spasio jer je na njegovu intervenciju dobila hrvatsku domovnicu.

Davno sam čitao knjigu Alekse Benigara *Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal* (Rim, 1974.) pa se više ne sjećam, je li Terezija Škringer poimenice spomenuta u knjizi. Dr. Tomislav Vujeva ju u svojoj disertaciji o Stepincu *Kollaboration oder begrenzte Loyalität? Die historiographische Diskussion um Erzbischof Alojzije Stepinac von Zagreb und den katholischen Klerus im Unabhängigen Staat Kroatien (Kolaboracija ili ograničena lojalnost? Historiografska diskusija o nadbiskupu Stepincu iz Zagreba i katoličkom kleru u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Beč, 2009.) svakako ne spominje.

Našao sam jedini tekst na hrvatskom jeziku povodom njezine smrti koji je sročio fra Lucijan Kordić u *Hrvatskoj reviji* br. 3/1986.: „Na 8. svibnja 1986. umrla je u Lugu, u penzionu Rezzonico, Terezija Škringer, u 91. godini života. Rođena je 14. kolovoza 1895. u Gleichenberg-u u Austriji od majke Therese Eicher i oca Romana [?] Škringer.

Terezija Škringer imala je dug život, gotovo cijelo jedno stoljeće, te burnu prošlost. U Hrvatskoj, u Zagrebačkoj nadbiskupiji, je bila vrlo poznata, posebno u predratnim i ratnim danima. Radila je u zagrebačkom Caritasu koji je osnovao nadbiskup Stepinac i u kojem je službenik bio tadašnji tajnik nadbiskupa, dr. Franjo Šeper. Terezija Škringer bila je po podrijetlu Austrijanka, po građanskim dokumentima, koje je u zadnje vrijeme imala, Brazilijanka; ali, ona se osjećala Hrvaticom i živjela je i radila u hrvatskim sredinama; bavila se socijalnim radom, ponajviše u vezi potreba hrvatskoga življja u domovini i inozemstvu. Terezija Škringer bila je jedna vrlo aktivna i dinamična žena. Spominjana je u procesu ‘Stepinac’. Zadušnice i sahrana Terezije Škringer obavljeni su na 10. srpnja 1986. na groblju i u crkvi Cristo Risorto u Lugu.“

Zanimljivo je da MOVIS, glasilo hrvatskih katoličkih misija u Švicarskoj, prešućuje ovu smrt, premda je, po svoj prilici, fra Lucijan Kordić i sam misionar i pripadnik franjevačkoga reda, vodio sprovod.

Grješnica i svetac

Ovaj senzacionalistički naslov nosi knjiga autora Alberta T. Fischera *Die Sünderin und der Heilige. Eine biographische Spurensuche (Grješnica i svetac. Biografska potraga)*, Münster Verlag, Basel, 2017.).

Da ne bude nikakvih nesporazuma, napominjem kako ne želim prikazati knjigu koja je obično propagandno štivo s nepo-

Zagrebački nadbiskup dr. Alojzije Stepinac

uzdanih mrežnih stranica koje vrvi neznanjem o kardinalu Stepincu i Katoličkoj crkvi, o hrvatskoj povijesti i jugoslavenskoj državi. Ako netko napiše da je posljednji rat iz 1990-ih godina „nastavak stoljetnih neraščišenih i neumoljivih konflikata između različitih naroda i religija Srba, Hrvata, Slovenaca, Albanaca, Makedonaca, Crnogoraca, Bosanaca, Hercegovaca s njihovim baštinjenim jezicima i tradicijama“, već je položio ispit iz povijesti. Autorovi izljevi mržnje na Stepinca i na njegovo djelovanje, njegove neutemeljene optužbe Katoličke crkve uopće i hrvatskih povijesnih ličnosti, te njegovo neutemeljeno pripisivanje žrtava ustaškom režimu izraz su velike ljudske neodgovornosti.

Fischerovo izrugivanje Terezijinoj predanosti poslu u Caritasu, njegovo podlo ironiziranje njezinog povjerenja u Stepinca i tumačenje toga zaslijepljenošću i padom pred „klerikalnim kompleksom“, odaju umišljena čovjeka, bez duše i s jako ograničenim razumom. Treba imati puno hrabrosti, pa i drskosti, latiti se tako složene teme kao što je Drugi svjetski rat u Hrvatskoj s naobrazbom elektromontera. Ne podcenjujući sam časni poziv ni u kojem pogledu, Fischer se mogao ograničiti na objavljivanje podataka o Tereziji Škringer do kojih je došao druženjem i razgovorima s njezinim mlađim sinom Pepeom (vjerojatno punim imenom Giuseppe). A mogao je pri pisanju odabrati literarnu formu koja bi mu omogućila slobodniji

pristup temi! Tekst, koji slijedi, preuzet je iz spomenute knjige i ja ga dajem hrvatskoj javnosti na znanje sa zamolbom, da oni koji raspolažu vjerodostojni(ji)m podatcima o Tereziji Škringer, izidu s njima u javnost koja zasluguje posjedovati ispravnu sliku o ovoj nesvakidašnjoj ženi, dionici hrvatske povijesti.

Na 126. stranici autor navodi kako ga je njegovo traganje za pouzdanim podatcima odvelo u prazninu. „Ni Hrvatska katolička misija u švicarskom Oltenu [misionar stana]ne u Oltenu, a ime dotične misije glasi Hrvatska katolička misija Solothurn, op. T. N.], ni Konzulat u Zürichu [misli se na Generalni konzulat Republike Hrvatske u Zürichu, op. T. N.], niti Sveučilište u Zagrebu nisu odgovorili na moja zamolbe za jednim razgovorom niti mi pokazali pristup mogućim izvorima. Dakako da ne razumijem hrvatski, a na moj engleski i francuski nisam ni od koga dobio odgovor.“

Pitanje je koliko je to olakotna okolnost za neobjasnivo nanošenje štete jednome narodu, konkretno hrvatskom narodu, i za omalovažavanje i vrijedanje povijesno respektabilnih ličnosti? Početkom prosinca 2018. i sam sam se obratio na nakladnika, obavještavajući ga da pišem osvrт na knjigu za hrvatsko čitateljstvo, sa zamolbom da se propita kod autora kako se prezivala obitelj muškarca s kojim je Terezija imala dva sina; no uslijedila je samo šutnja.

Neodgovornost, lijenost, nehaj i bahatost hrvatskih ustanova i pojedinaca skupo stope Hrvatsku, ne samo u ovom slučaju! To mogu potkrijepiti i osobnim iskustvom prilikom traženja ranije citiranog teksta iz *Hrvatske revije*. Uputio sam mail NSK-u, čitaonici periodike, i zamolio ih da mi pošalju taj tekst, a da sam spreman preuzeti nastale troškove. Doživio sam totalnu ignoranciju. Zatim sam dobio od nekog poznanika dvije mail-adrese monsinjora Juraja Batelje sa zamolbom da me upozna s eventualno postojećom literaturom o Tereziji Škringer. Nisam dobio ni potvrdu primitka poruke.

Knjiga je zanimljiva hrvatskim čitateljima u onoj mjeri u kojoj nudi nepoznate podatke, što ne znači bezuvjetno istinite, o vrlo zanimljivoj ženi Tereziji (u Švicarskoj zvanoj Resa) Škringer. Kad je autor knjige Fischer jednom prilikom posjetio njezin grob s njezinim sinom Peppeom i upitao ga gdje je zapravo bio Terezijin zavičaj, dobio je odgovor: „*Njezin zavičaj je bila čežnja za slobodnom i neovisnom Hrvatskom!*“

Kako je autor došao na ideju pisati knjigu o jednoj strankini koja je u ono vrijeme bila popriličan izazov za jednu katoličku sredinu u dubokom zaleđu katoličkoga kantona Luzern? Baka Alberta Fischera Anna je bila Francescova (krsno ime Franz, rođen 1882.) sestra koja se udala za Fischer, autorova djeda. Albert T. Fischer je njezin unuk. Francesco, bakin brat, Albertu je neka vrst praujaka, a Francescova djeca i Albertov otac su bili prvi rođaci od brata i sestre. Albert naziva Francescove sinove „stričevima/ujacima“ (Onkel). Više manje cijela priča o Tereziji Škringer potječe iz kontakta Alberta Fischera s tim stričevima, osobito mlađim stricom Pepeom.

Odlazak u Genovu

Terezijin je otac studirao u Beču, a njezinu majku je upoznao preko jednog časnika carske garde čiju je djecu poučavao hrvatskom jeziku. Preko ove veze Josip Škringer kao 40-godišnjak upoznaje svoju

suprugu Austrijanku. Kratko nakon poroda kćeri, obitelj se nastanjuje u Zagrebu gdje otac Josip (kod fra Lucijana – Roman!) dobiva mjesto na Institutu za strane jezike. Terezija je kao jedinica odrasla u jako zaštićenom okružju. Dosta je čitala, učila strane jezike i vjerojatno završila gimnaziju. Prema vlastitom priznanju, nije bila posebno nadarena glazbenica, ali je svirala violinu. Kao devetnaestogodišnjakinju otac ju je htio udati za jednoga postarijega liječnika, što ona odbija i bježi u Genovu kako bi u katoličkoj školi usavršila talijanski (govorila je osim hrvatskoga još njemački, francuski i engleski).

Zbog nedostatka novca, Terezija se zaposlju u jednom baru na genovskom kolodvoru. Vodio ga je Francesco, marljivi, štedljivi i, kasnije, uspješni švicarski hotelijer. Već 1915. neoženjeni par dobiva sina Pitu (Pietro). Samo nekoliko dana prije talijanskog ulaska u rat na strani Saveznika, 23. svibnja 1915., Francesco je zajedno s austrougarskom državljanicom Terezijom Škringer proglašen „personem non grata“ i u roku od 48 sati morao napustiti Italiju. Par se privremeno smjestio u hotelu *Münsterhof* u Zürichu, gdje Francesco radi kao konobar a Terezija poslužuje na točionici. U hotelu su dobili dvije odvojene sobe za stanovanje bez grijanja, jer züriški čudoredni propisi sve do 1960-ih godina nisu dopuštali zajedničko stanovanje neoženjenom paru. Terezija je tu upoznala mladu studenticu Elisabeth (Elsa) Pfau (Krakov, 1896. – Zürich, 1967.), koja je kod nje dolazila redovito na ručak. Elsa je studirala pravo i nacionalnu ekonomiju, iz ekonomije postigla doktorat i postala uglednom novinarkom. Ova će vez biti jako važna u Terezijinu životu. Godine 1917. Terezija rodi drugoga sina po imenu Pepe (Giuseppe). Doskora neoženjeni par preuzimlje u Luganu upravu hotela *Grütli*. Terezija je u to dobila bila preopterećena kućnim poslovima i radom u hotelu.

Povratak u Zagreb

Rat je 1918. završio. Nestala je Austro-Ugarska Monarhija, Hrvatska je dio novonastale države, Kraljevstva SHS. Terezija pokušava uspostaviti kontakt s roditeljima. U proljeće 1919. dobiva brzojav iz Zagreba da joj je majka na samrti. Terezija želi vidjeti majku dok je još živa, Fran-

cesco ne dopušta da ide u Zagreb, unatoč njezinu obećanju da će se vratiti. U toj nevolji Terezija se, prema autoru, obrati roditeljima prijateljice Elze Pfau koju je netom prije toga upoznala u Zürichu i Francesco joj dopusti dvodnevni posjet. Terezija pak ne ostane u Zürichu, nego produži vlakom preko Buchsa i Graza za Zagreb. Majka je oboljela od španjolske gripe, a otac je sa 64 godine sav shrvan i tužan zbog ulaska Hrvatske u južnoslavensku državu. Nakon toliko godina bez kontakta, neuspjelog traganja preko policije i vraćanja pisama, imali su jedno drugome što ispričavaju.

Prema autoru, najprije se ispričava majka kćeri jednom nevjerojatnom pričom, zapravo legendom. Prema toj legendi Terezija bi bila dijete cara Franje Josipa, začeto u dvorcu Mürstein, u Štajerskoj, dok je car tamo boravio u sezoni lova. Kad je car saznao da je djevojka trudna, poslao je njezinu ocu i svome konjušniku podosta dukata za bezbržan život, a za nju je pronašao muža koji je u Beču poučavao plemićku djecu hrvatskom jeziku. Josip Škringer, muž-nadomjestak, dobio je mjesto profesora na djevojačkoj gimnaziji u Zagrebu. Mladi sin Pepe je autoru pričao da je u arhivima u Schönbrunnu uspješno pronašao potvrđeno podrijetlo svoje majke. Dokument ipak nije posjedovao. Carsko podrijetlo ostaje spekulacijom. Kći je roditeljima povjerila da ima dva sina u dalekoj Švicarskoj. Autor pripominje da je Josip Škringer svojim vezama upisao Tereziju na Sveučilište u Zagrebu na studij njemačkoga i talijanskoga jezika. Terezija je, nakon majčine smrti studirala i brižno njegovala oca sve do njegove smrti.

Neprilike u Švicarskoj

Francescove sestre i cijela obitelj su se, nastavlja autor svoju priču, grozili nad neodgovornim Terezijinim ponašanjem, psovali ju i nazivali pogrdnim imenima. A i društvo je osuđivalo majku koja dvoje tako malene djece napusti i bezbržno nestane. Francesco ju je nastojao pronaći preko Crvenog križa, ali se u to vrijeme uglavnom tražilo nestale vojnike, a za žene se nije imalo toliko vremena. Nitko nije znao bi li Francesco Tereziju primio natrag, nakon svega što se dogodilo. Sta-

rijega sina Pita prihvatile je Francescova sestra Eliese, a mlađega mlađa mu sestra Anna (autorova baka).

Godine 1920. Francesco, na kojega su spali svi radovi u hotelu, ženi 16 godina mlađu Elisabeth Sacher, imućnu Njemicu građanskoga podrijetla, koja je s roditeljima odrasla u Luganu. U ratnim godinama obiteljski imetak propada i obitelj osiromašuje. Elisabeth je govorila talijanski, bila radišna i inovativna žena tako da je zarada u hotelu naglo porasla. Godinu dana kasnije bračnom se paru rodi sin Egon, a njemu se pridruže Terezijini sinovi Pit i Pepe, koji su imali po tri majke: pored majke imali su mačehu i tetke Eliesu odnosno Annu. Elisabeth je, prenosi autor Pepeova sjećanja, bila stroga, djeca su morale raditi a da nikad nisu dobila čak ni spontanu pohvalu. U to se vrijeme Terezija počela javljati pismima i zanimati za sinove. Elisabeth se protivila bio kakovom kontaktu Francesca s „droljom“ Terezijom. Tvrdila je da se majčinski brine o pastorčadi, ali ih nije htjela posvojiti. Pit i Pepe nisu duduše znali za majčina pisma, ali su se u kući naslušali toliko negativnoga o njoj da se s 12 i 14 godina uopće nisu zanimali za ženu koja živi u „dalekoj Hrvatskoj“, „tamo gdje žive vampiri i Drakula.“

Terezijini sinovi, kojima materijalno nije ništa nedostajalo, bili su frustrirani prusko-vojničkom metodom mačehina odgoja. Osobito stariji Pit to nije podnosio te je, prema autoru, počeo prazniti džepove gostiju u hotelskoj garderobi. Kad je nastavio krasti i po gradu, mačeha je to pripisala „urođenoj lošoj osobini mladića s Balkana, sina ciganke“. Francesco ga je usprkos protivljenju tete Eliese smjestio u dom. Kad su u domu utvrđili da Elisabeth nije ni tjelesna a niti posvojna majka, uprava doma je inzistirala da se o tome obavijesti majku Tereziju u Zagrebu. Francesco je upravi doma predao Tereziji adresu, a ova ju je samo obavijestila o tome da se Pit nalazi u domu.

Terezija je u šoku odmah uspostavila kontakt sa sinom, izrazila svoju majčinsku brigu za nj i svu odgovornost za nastali nered prebacila na njegova oca Francesca, zapisuje autor Fischer. Pit je odjedanput otkrio neku nejasnu toplinu žene iz Zagreba i počeo se s njome dopisivati. Godine

1931. obitelj kupuje vilu u predgrađu Luga na kako bi uživali mirne trenutke koje su si mogli priuštiti nakon intenzivnoga hotelskog posla. Kao šesnaestogodišnjaku Pitu je otac našao mjesto za zanatsku izobrazbu u jednoj tvornici strojeva na njemačkom govornom području Švicarske, što je Pita donekle povrijedilo, ali je to osjetio manjim zlom negoli suživot s mačehom, zaključuje autor.

Prvi posjet djeci

Prema autoru, Stepinac upoznaje Tereziju Škringer u Zagrebu kao student agronomije. Susreli su se u jednom pokretu protiv srpskih tlačitelja, tvrdi autor. Njihov je odnos bio sasvim korektan i tako se isključivo projekta koji je inicirao neimenovani pokret (autor mu podmeće ustaško vodstvo koje se još nije tako zvalo). Nadbiskup Antun Bauer je 1930. godine imenovao Tereziju Škringer skrbnicom siromašnih i operativnom voditeljicom Caritasa u osnivanju, kako stoji u knjizi. Tereziju je ova plemenita zadaća potpuno ispunjala.

Autor tvrdi da su u Hrvatskoj vladali drakonski običaji prema ženama s izvanbračnom djecom: djeca bi im se oduzimala, a one same bile protjerivane! Stoga se Terezija Škringer povjerila samo svome isповједniku Alojziju Stepincu i pomoću njegovih savjeta mogla se nositi s ovim teretom. Tek ju je u njezinu majčinstvu poremetilo spomenuto pismo iz Švicarske s otpremanjem Pita u dom. Pisma koja je upućivala Pitu su nestala, podsjeća autor. Dok je Pit bio naučnik u blizini Züricha, Terezija ga je posjetila u svibnju 1933., zahvaljujući vezama i kontaktima priateljice Else Pfau, koja se u međuvremenu udala i nosila ime Gasser-Pfau.

Elsi je uspjelo izboriti vizu za Tereziju. Nakon 1919. Terezija prvi put zagrljala 18-godišnjega sina Pitu. On je očekivao da će majka s njim govoriti talijanski kojim je pisala pisma, ali ona je govorila njemački. Pit joj je priopćio da je jako nezadovoljan feudalnim odnosom prema radnicima u Švicarskoj i da će nakon što izuči zanat napustiti zemlju. Idućih dana im se pridružuje 16-godišnji Pepe koji stže vlakom iz Lugana. S njim se Terezija također dopisivala i on joj je odgovarao na pisma. Obojica sinova su posjedovala

majčinu fotografiju i obojica su majku, sad uživo, doživjela puno starijom negoli na fotografiji.

Pepe je pripovijedao autoru kako su pisma iz Zagreba unosila nemir i svađu između Francesca i Elisabeth zbog njezine ljubomore, a da su njega ponajviše smetale majčine opomene da ne čini ništa loše, da bude marljiv, čestit i da uči moliti. Nakon nedjeljne mise, otišli su zajedno s gospodom Gasser-Pfau, kod koje je Terezija stanovala, na ručak na Zürisko jezero. Pepe je prenoćio kod Pita. U ponedjeljak je Pit morao na posao, a Pepe se zbog školskih obveza vratio kući u Lugano.

Terezija je ovim susretom bila malo razočarana jer „nije bila prihvaćena kao majka nego kao stanovita teta“. Kod djece je nedostajalo oduševljenje pri osobnom upoznavanju vlastite majke, pripovijeda autor. Kao darove majka je svakom od njih donijela po molitvenik na njemačkom i latinskom te po jedan zlatni lančić oko vrata s „hrvatskim“ (!) križem, s preporukom „da je to simbol njihova stvarnoga podrijetla i da se nada da će doći dan kad će posjetiti Zagreb“.

Autorove ironične primjedbe na Tereziju pobožnost kulminiraju u predstavljanju njezina svijeta spram svijeta njezine priateljice Else Gasser-Pfau. Od 69. do 75. stranice autor Fischer daje oduška svojim predrasudama po kojima je gđa dr. Gasser-Pfau svjetska žena koja sluti nacističke i fašističke opasnosti sa sjevera i juga Švicarske, dok je pobožna Terezija zatočena u Stepinčevu misiju da tobože pokatoliči cijeli Balkan. Po autoru Terezija ne shvaća da je njezina žrtva pomanjka sirotinji smokvin list za ono što tek slijedi: ljudi druge rase su manje vrijedni!

Ovdje se s pravom može postaviti pitanje autorove vjerodostojnosti jer je nemoguće da je 16-godišnji mladić Pepe petdesetak godina pamtio razgovor između Else i Terezije, a prema knjizi braća su s dozom dosade i s nekoliko koraka odmakla pratila žene.

Pit se, kako tvrdi autor, upustio u vezu s nekom starijom ženom koja ga je koristila. Nikad dosta novca od te male plaćice koju je dobivao kao naučnik. Ponovno se odao starom poroku i počeo džepariti. Namjestili su mu zamku i javili ocu. Otac je došao u tvornicu, platio sve troškove da

se sina ne unese u kazneni registar, ali nije uspio spriječiti prekidanje ugovora o naukovlju. I prije nego joj je to Pit javio pismom, Tereziju su lokalne vlasti obavijestile o ponašanju njezina 19-godišnjeg sina. Švicarska je u to vrijeme imala metodu da male kriminalce ne kažnjava, ako su spremni napustiti zemlju. Pitu je to upravo odgovaralo i dobiva vizu za Urugvaj o čemu je obavijestio majku. Iako je imao lijepu zaradu prodajom osobnih i tečnih auta i traktora, 1946. napušta Urugvaj i odlazi u Brazil, u Sao Paulo.

Mlađi sin Pepe je manje osjećao mačehinu odbojnost i koristio je svoje talente. Kao dvadesetogodišnjak već je govorio talijanski, njemački, francuski, engleski i španjolski, kasnije će još svladati i portugalski. Završio je kuharski zanat. Zbog tjelesnih manjkavosti (visina, težina) koje su tada igrale važnu ulogu, nije primljen u vojsku i to ga je spasilo od regrutiranja u Drugome svjetskom ratu. Braća su međusobno bila u stalnom pismenom kontaktu.

Drugi posjet Švicarskoj

Terezija nakon povratka iz Graza više nije mogla raditi u Caritasu pa je dobila mjesto u Stepinčevu uredu (autor piše *officium* što znači dužnost, služba) gdje, prema autoru, ostaje do konca rata. U lipnju 1945. Pepe, koji je majci za svaki Božić pisao, dobiva pismo od majke, prvo javljanje nakon čestitke za Božić 1940. godine. Pismo je, prema autoru, iz Zagreba donio kurir Crvenoga križa i predao priateljici gđi Gasser-Pfau u uredništvu *Neue Zürcher Zeitunga*. Pepe je odmah javio ocu i bratu da je majka živa i da želi doći u Švicarsku. Ne samo priateljica Gasser-Pfau nego i Francesco i njegova sestra Eliese su se izjasnili u korist Terezijina dolaska na tri mjeseca, a stanovaću bi kod Eliese u čijoj se kući zbog muža govorilo francuski.

Jugoslavenske vlasti su joj dale putovnicu zbog dvostrukе uhidbe od Gestapoa i zalaganja za prognanike. U travnju 1946., nakon punih trinaest godina, stiže Terezija u Zürich. Gđa Gasser-Pfau, koja se ponovno izborila za vizu, na kolodvoru ju je jedva prepoznala. Tada 51-godišnja Terezija činila se, prema autorovu izvješću, manjom nego ranije, više mršavom nego vitkom, oronulog lica i blijeda, nemirna

i plašljiva pogleda, s posve posijedjelom kosom ispod starog šešira. Odjeća je bila još iz predratnog doba i bila je kupovana za punačkije tijelo. Prtljaga se sastojala od maloga kufera i naprtnjače iz boljih dana.

Terezijina pojava odgovarala je u svakom slučaju klišiju žaljenja vrijednih izbjeglica onih dana. Gđa Gasser-Pfau ju je odvela svojoj kući. Terezija nije dopustila da joj kupuje novu robu, ali ju je gđa Gasser-Pfau uspjela nagovoriti da obuče neke dijelove njezine odjeće. Terezija je ostala tjedan dana kod prijateljice i ispri-povijedala joj svoj život, svoje traume, požalila se zbog zapostavljanja sinova, te joj podastrla maminu priču (carsku legendu) o svom podrijetlu. Nakon tjedan dana Pepe je preuzeo malo oporavljenu majku i vlakom su se odvezli do tete Eliese i tetka Fernanda u jedno selo s protestantskom većinom blizu Biela. I sam je stanovao u blizini i radio kao trgovski putnik. Terezija se ugodno osjećala u kući s velikim vrtom, voćnjakom, kozama, kokošima i kunićima.

U svoje slobodne dane, Pepe bi poveo majku sa sobom da se s njom bolje upozna i da ona malo bolje upozna Švicarsku. Kad su se našli u katedrali u Lausannei, Terezija je, prema Pepeu, odjednom počela poluglasno pričati o svom životu, o usponima i padovima, o danima saslušanja u prostorijama Gestapo u Grazu, o hladnom podu, o žarulji koja je gorila danonoćno, o žedi koju je morala izdržati, podnosila je udarce u donji dio tijela, ipak nije bila silovana, a patila je od strahovite osamljenosti i bespomoćnosti.

Ovo joj je iskustvo tek pomoglo da shvati kako povjerenje i vjera u Boga mogu biti od pomoći. Ni prije ni kasnije nije u molitvi našla toliku utjehu, prijavljala je Pepeu. Nakon Francesca nikad nije niti jednoga muškarca voljela, živjela je u okružju s nadbiskupom kao i on sam. Tek je u tom trenutku Pepe shvatio zbog čega mu je majka prije trinaest godina darovala molitvenik na latinskom i njemačkom. Kod posjeta dvorca Chillon sa starim zidinama, hladnim prostorijama, strmim stubama, tamnicama i vješalima za istinske ili tobožnje nitkove i heretike kao što je

bio protestant François Bonivard, kojemu je Lord Byron posvetio besmrtnе stihove i Delacroix narisao sliku na zidu okovanog uznika, Terezija se je, prema Pepeovu iskazu, nad ovim sukobima konfesija rasplakala i moralu je napustiti dvorac. To ju je podsjetilo na Gestapoovu tamnicu u Grazu gdje joj je bilo preostalo samo čekati na smrt.

Nakon toga mu je Terezija ispričala da je ona, unatoč stanovitoj bojazni, bila spremna udati se za Francescu. On nije htio. Svjetovi iz kojih su potjecali bili su različiti. On je bio sin seljaka s malim gospodarstvom, prepreden i šarmantan, veo-

brzojav iz Zagreba da je majka na umoru. Sina se dojmila ta priča te on shvati da mu je majka iznimna žena a on njezin sin, tvrdi autor.

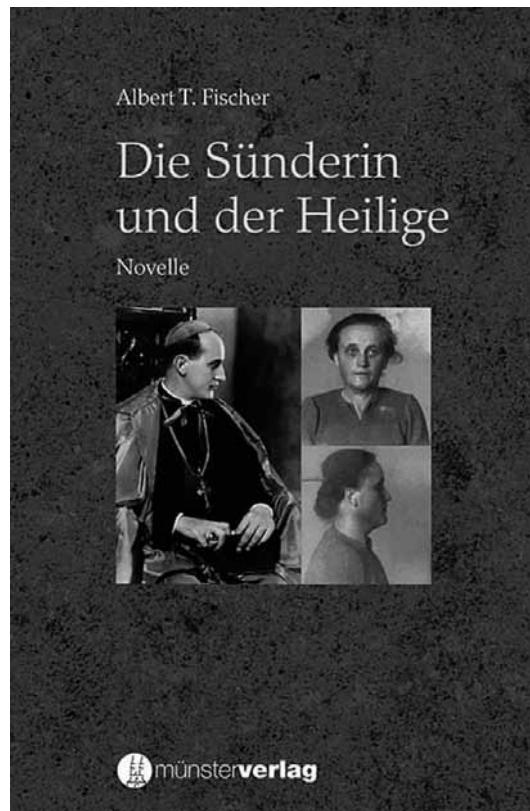
Susret s Francescom i Elisabeth

Sljedeći tjedan su se uputili u Lugano gdje je Francesco imao hotel. Terezija nije htjela odsjeti u njegovu hotelu nego je otisla u neki drugi. Pepe se osjetio ojačan u svojoj nakani da će Tereziju, Francescu i Elisabeth dovesti na zajednički stol i uspostaviti pomirbu. Otišao je k ocu i mačeši, ispričao majčin život i doživio zanimanje oca i veličinu mačehe Elisabeth.

Nju je rat potakao na duboko razmišljanje o životu i dolazi do spoznaje da je Bog sinonim za dušu, načelo, život, istinu i ljubav, kako zapisuje autor. Živjela je svoju vjeru dosljedno do u duboku starost i odbijala svaku terapiju, liječenje i tretman. Prema Tereziji je odbacila sve predrasude i pokaza empatiju, nastavlja autor. Sreli su se jednoga popodneva na jezeru uz kavu i kolač i zamolili Tereziju da im opiše situaciju u Jugoslaviji. Ona je bila žalosna da je propao san hrvatske neovisnosti i izrazila bojazan da će beogradski režim ugnjetavati narod i crkvu. Slaba utjeha je bila da je režim jednak neprijateljski bio raspoložen i prema pravoslavlju kao i prema Katoličkoj crkvi. Svu nadu polaze u Stepinca da ne će dopustiti odvajanje Katoličke crkve od Svetе Stolice i njezino polaganje u ruke bezbožne države.

Dalje je pričala o nevjerojatnom siromaštvu, o razrušenim gradovima, o cvatućem crnom tržištu, o strahovitim zločinima nacista nad Židovima. Pričala je i o odnosima u talijanskoj zoni. Nakon toga Terezija se osjetila umornom, te je zamolila da krenu svatko svojim putom. Rastanak je bio u granicama normalnoga. Pepe je osjetio kako je s njega pao teret. Roditelji su bili spremni zaboraviti i oprostiti jedno drugome. Na koncu je zaključio da su oboje njegovih roditelja bili žrtve vremena i svijeta u kojem su bili rođeni.

Sljedeće jutro su sin i majka, na njezinu želju, posjetili katedralu u Solothurnu. U katedrali je bilo samo nekoliko ljudi. Jedan je svećenik molio časoslov. Terezija

ma marljiv, ali nestrljiv i uvijek pogleda uperenog u svoju korist, nošen voljom da nikada više ne će gladovati i nikada više biti siromah. Za razliku od njega, ona je bila posve praktična, vrijedna, poduzetna, načitana, odrasla s jezicima i knjigama, bez glazbene nadarenosti, brzo se u hotelu osjećala iskoristavanom kao djevojka za sve, nevoljena, u tuđoj zemlji, bez obiteljske potpore, od Francescove majke i sestara prezirana kao „laka djevojka“, nije bila dobrodošla. U samoj Švicarskoj s dvoje djece nije imala nikakve šanse kao pridošla „drolja s dvoje derišta/kopiladi“. U toj dvojbi je kao nebeski znak došao

mu je pristupila i zamolila ga za isповijed. Tom mu je prilikom prenijela svoju želju da bi rado imala audijenciju kod biskupa Franziscusa von Strenga. Predala mu je omotnicu u kojoj se nalazila preporuka nadbiskupa Stepinca. Biskup je zbilja došao u sakristiju i primio Tereziju. Ostali su u razgovoru oko sat vremena, tvrdi autor. Objasnila mu je što se zbiva u Hrvatskoj i pobudila njegovo suosjećanje. Zamolila ga je i za materijalnu pomoć jer crkva ostaje neuvjerljiva ako nudi samo molitvu.

Terezija Škringer želi napustiti Hrvatsku

Nakon tromjesečnog boravka u Švicarskoj Terezija se vraća u Zagreb. Započelo je suđenje Stepincu. Caritas je zabranjen. Ona je bez posla. Snalazi se dajući učenicima i studentima pomoćne satove iz stranih jezika. Onda dobiva pismo od sina Pita iz Brazilia da se on ženi, a godinu kasnije dobiva i fotografiju s krštenja unuke. Pit nije bio zadovoljan poslom. Jedna je tvrtka sa sjedištem u Švicarskoj tražila direktora za podružnicu u Brazilu. Od novoga se direktora očekivalo da govori njemački i poznaje prilike u Brazilu. Terezija je imala putovnicu iz 1946., ali joj je nedostajala viza. Opće je to sredila gđa dr. Gasser-Pfau. Terezija je dobila vizu za kolovoz i rujan 1950. Na kolodvoru u Zürichu su je dočekala oba sina. Velika je to radost bila, tvrdi autor. Terezija je drhtala od uzbudjenja i jedva je smogla nešto izustititi. Pepe je rekao da je izgledala puno bolje nego 1946.

Terezija se požalila sinovima kako ništa nije ostalo od njezinog rada, nastavlja autor. Njezino je djelo srušeno, a ako se netko toga i sjeti, drugi dobivaju lovorov vijenac. To je krunjenje koje se, na žalost, jednoj ženi ne dodjeljuje. Njezin uspjeh se zaboravio, njezine vrijednosti i ideali nestali, njezin zaštitnik Stepinac obeščašen i utamničen, a njezin posao izgubio svoj smisao. Počela se igrati mišlu da bi svoj preostali dio života mogla provesti u Brazilu. Pit je bio protiv toga. U Švicarskoj nije htjela živjeti jer su sjećanja na prošlost bila prejaka i povezana sa strahom. U Brazilu nije htjela živjeti na sinovljev teret. Opće se uzdala u Katoličku crkvu koja je tolikima omogućila put u Brazil.

Koncem rujna враћa se u Zagreb i moli Franju Šepera za pomoć pri iseljavanju u Brazil. Tamo živi velika kolonija Hrvata kojoj treba svakodnevna pomoć. Režim joj je dopustio da posjeti Stepinca u kućnom pritvoru. Uspjela se sastati sa Stepincom i zamoliti ga da joj pomogne iseliti se u Brazil, ali po mogućnosti s potporom Vatikana u biskupiju Sao Paulo. Stepinac je odmah napisao pisma i dao ih joj u ruke, tvrdi autor. Saopaulski nadbiskup Carlos Carmelo će se pobrinuti za nju, priopćio joj je nekoliko tjedana kasnije Franjo Šeper. On se raduje njezinom dolasku. To je bilo u rujnu 1951., točno godinu nakon njezina posjeta Švicarskoj.

Uhićenje, prisila na suradnju i odlazak u Brazil

Za odlazak u Brazil trebalo je kod veleposlanstva u Beogradu zatražiti vizu. Opasnost se pak krila u tome što je samo

propustljivog mjesto stigao do jugoslavenske tajne službe.

Sredinom prosinca 1951. Terezija je uhićena i više dana ispitivana, njezina cijela prošlost je rasvijetljena i naravski povezana sa Stepinčevim „zločinima“, kako tvrdi autor. Za nju je to bilo istodobno prokletstvo i blagoslov. Proces protiv nje kao osobe koju je progonio Gestapo sigurno bi u tom trenutku štetio Titovu pokušaju „rješenja Stepinčeva slučaja“. S druge pak strane Terezija ostaje taocem sustava. Pod šibom prijetećeg progona, ali s nadom uzmicanja pred režimskim šikaniranjima, upustila se u nepoštene poslove čiji opseg i sadržaj nikad nikome nije otkrila, kako tvrdi autor.

Vjerojatno se radilo o pronalaženju iznesenoga novca, vrijednosnih papira i drugih dobara u Švicarsku, što je ucjena i prisilom valjalo vratiti natrag. Autor Fischer ovdje ne spominje zadatak špijun-

Lugano nekad

jednostavan upit kod Titova režima mogao ugroziti Tereziju i optužiti kao prisnik bivše države ili kao suradnicu optuženoga Stepinca, objašnjava autor. S putovnicom je doduše mogla napustiti zemlju, ali joj je trebala viza za Švicarsku. Plan je skovala prijateljica Gasser-Pfau. Ona je Tereziji savjetovala da tek u Švicarskoj zatraži vizu za Brazil i da se pri tom izravno obrati apostolskom nunciju u Bernu. Zahtjev je sa švicarske strane doista postavljen i odobren od 1. siječnja 1952. No, i sam ovaj postupak je s nekog

niranja proturežimskih izbjeglica u Švicarskoj što je za komunistički režim bila primarna djelatnost. Tereziji Škringer je uglavnom dopušteno da može napustiti Jugoslaviju. Fischerovo stajalište da je Terezija i svome sinu prešutjela ovaj nečasni posao izvire tobože iz njegova prisnoga odnosa prema Pepeu, kojemu on i zahvaljuje ovu priču s majkom Škringer.

Bez prijateljstva s Elsom Gasser-Pfau i njezina ugleda i poznanstava, po svoj prilici ne bi bio moguć odlazak u Brazil. Natezanje između Rima i Berna potrajalo

je. Intervenirao je tadašnji švicarski ministar unutarnjih poslova Philipp Etter, koji je bio katolik. Je li Terezija izravno došla do njega, ne zna se, ali je to posve moguće, uzme li se u obzir njezinu ustrajnost. Dva tjedna nakon isteka švicarske vize Terezija je sredinom ožujka 1952. odletjela preka Atlantika u Brazil, a da pri tom nikome nije nanijela zlo prema zapovijedi jugoslavenske tajne službe.

Terezija Škringer nije znala da je i sama pod pratinjom švicarske policije za strance. Ona je, kako se čini, prema jednom kratkom pismu fribourške policije od 14. veljače 1952. pisala anonimna pisma protiv Friedricha Kaestlia, koji je za vrijeme Drugoga svjetskoga rata vršio dužnost švicarskoga konzula odnosno generalnoga konzula u Zagrebu. U tom ju pismu policija naziva „suspektnom i intrigantnom osobom“. Pismo je pohranjeno u dossieru Terezija Škringer, Bundesarchiv Bern.

Dugi jugoslavenski prsti

Terezija je sretno doputovala u Sao Paulo gdje ju je u audijenciju primio i nadbiskup Carlos Carmelo. Smještena je u ured (*officium*, stoji kod Fischer) dijeceze gdje je susrela hrvatskog svećenika Marka koji je već ranije pobjegao iz Hrvatske (na jednom mjestu stoji 1939., a na drugom 1944. godine). Odmah je napisala pismo Stepinu u kojem mu zahvaljuje na svemu. Kad je čula da je papa Pio XII. Stepinca 29. 11. 1952. imenovao kardinalom, ponovno mu se javila i čestitala. Pisma kardinal vjerojatno nije nikada ni video, kako i sam autor primjećuje. Vidjeli su ih i zadržali oni koji su tragali za njom.

Beograd je bio uznemiren zbog Terezijina nevraćanja u Zagreb i zapovjedio je svome konzulu Drakuliću u Zürichu da ju vrati natrag. Dva mjeseca nakon posljednjega pisma kardinalu Stepinu, brazilске su vlasti suspendirale njezinu vizu iz Vatikana na pritužbu iz Jugoslavije i ona je morala barem privremeno napustiti zemlju. Zatraženo je da vizu legalizira u Beogradu, budući da je tamo tužena zbog teške povrjede zakona. Istodobno joj je jugoslavenska ambasada u Sao Paulu zapovjedila da ona mora izvršiti zadane joj obveze u Švicarskoj i prijaviti se konzulu Drakuliću.

Zürich

Nastala je velika pometnja. Terezija je čula za brutalnosti UDB-e i znala da ne će imati mira u Brazilu ako ne sredi stvar s Beogradom. Mlađi joj je sin platio put u Švicarsku u kolovozu 1953., a stanovala je kod prijateljice Gasser-Pfau. Prijavila se kod konzula Drakulića i počela se brinuti o „nalogu“ koji je preuzela i čiji opseg i sadržaj još uvijek leži u tajnosti, primjećuje autor. Koliko je Beogradu bilo stalo do nje svjedoči i činjenica da je poslao posebnoga službenika koji je nadzirao Drakulića u predmetu Škringer. Fischer je našao dokument Kantonalne policije Zürich od 29. rujna 1953. (E4320B#1990/266#6697*, Škringer Theresa, 1895, 1950 - 1954, Aktenzeichen C.16-06796 P) u kojem je zapisana pritužba Marine Ruzio, rođene Šaban, rođ. 15. 4. 1920. u Lepoglavi od roditelja Josipa i Ladislave Kukuljević, rastavljene od Joke Ruzio, 2 djece, sa stanom u Brunaustrasse 41, Zürich 2:

„Prije oko 3 tjedna posjetila me je izvjesna gospođa Škringer i predstavila se kao prijateljica moje majke, svekra i svekrve. Pričala mi je o prijateljstvima s bivšim ministrom Zellwegerom, bivšim Bundesratom (članom sedmočlane Vladde) Etterom i kardinalom Stepincom. Na početku nisam imala povoda sumnjati u gospodu s oko 60 godina koja mi se činila imućnom i koja navodno stanuje u Brazilu. Ona je trenutno u Švicarskoj na dopustu. Kad sam joj kazala da sam se 7. 5. 1953. službeno rastavila od muža, pokazala se zgroženom. Predložila mi je da

podem s njom u Brazil pri čemu će mi ona pomoći i da će mi tamo biti fantastično.

Općenito tijedan dana kasnije ponovno se pojavila gđa Škringer kod mene i ispričala mi da je bila u Ženevi. Na moje veliko čuđenje predložila mi je da se vratim natrag u Jugoslaviju. U Jugoslaviji ću dobiti oduzeti imetak svojih roditelja natrag. Tamo će mi biti dobro. Ispričala mi je da je moj brat počinio samoubojstvo u Jugoslaviji. Zabezeknulo me to jer je bilo općepoznato da je ubijen.

Na 20. 09. 1953. nedjeljom popodne iznenada me posjećuje jugoslavenski konzul, a kasnije sam doznala da se zove Drakulić. Pričao mi je da je od ovdašnje policije saznao da sam ja bez papira. Tijekom njegova gotovo jednosatnog posjeta Drakulić me pokušao uvjeriti da zatražim jugoslavensku putovnicu. Onda bih imala mogućnost povratiti se u Jugoslaviju, ali mogla bih i ovdje dalje živjeti. Ako bih se ponovno vratila u Jugoslaviju, imala bih mogućnost dobiti natrag zemlju koja je oduzeta mojim roditeljima. Ali ja sam vrlo dobro znala da to nije bilo moguće. Dala sam mu na znanje da ja ne želim povratak u Jugoslaviju i da ne polažem nikakvu vrijednost na dobivanje jugoslavenske putovnice.

Sljedeći dan dobivam telefonski poziv od gđe Škringer. Moram priznati da me je gđa Škringer već pri prvom posjetu pitala bih li mogla udomiti dobru prijateljicu svoje majke na nekoliko dana. To bi bila izvjesna gđa Novaković iz Jugoslavije koja je na nekoliko dana boravila u Švi-

carskoj. Odgovorila sam potvrđno pod pretpostavkom da su točni podatci gde Škringer. Odmah sam pismeno izvijestila svoju majku o tome. Gđa Škringer mi je još predložila da ju pratim u St. Gallen gdje ona želi kupiti rupčice za Brazil. Djecu mogu ostaviti kod gđe Novaković. U međuvremenu sam dobila odgovor od svoje majke koja me moli na svaki mogući način da budem jako oprezna. Gđa Škringer nije njezina prijateljica. Ona je obavijestena da je gđa Škringer sasvim opasna žena. Ona je u Jugoslaviji špijunirala za tri konzulata i ljudi nepravedno ocrnjivala. Nakon ovoga pisma nazvala me, kako već spomenuh, gđa Škringer. Istodobno je kod mene boravila moja rodica iz St. Gallena. Pod ovim uvjetima nisam htjela gđu Novaković primiti u svoj stan i rekla sam gđi Škringer da je kod mene u posjetu moja rodica.

U ponedjeljak oko 20.00 sati sam dobila telefonski poziv od Drakulića koji me je htio posjetiti. Odbila sam. Sljedećeg dana navečer dođe k meni iznenada Drakulić u pratinji nekoga nepoznatoga [muškarca] oko 19.00 sati. Na moje iznenadenje reče mi Drakulić da je čuo da se kod mene nalazi jedna zgodna žena. S gnušanjem sam obojici dopustila da uđu i pitala ih što oni zapravo hoće. Odgovorili su mi da se njih dvojica s nama dvjema lijepim ženama žele malo zabaviti. Da ih izvučem iz kuće, dopustili smo im da nas izvedu na večeru. Moja rodica je svakako trebala ići natrag u St. Gallen. Želim još pripomenuti da se nepoznati Drakulićev pratitelj razbacivao s novcem i izvlačio pregršt novčanica iz novčanika. Smjestio je se u hotelu Elite. Konačno smo krenuli učetvoro u restoran zum Roten Gatter. Prije ponoći je netko došao po moju rodicu. Mene je Drakulić taksijem vratio doma. Nepoznati njegov pratitelj je izišao iz taksija kod hotela Elite. Sljedeći dan sam dobila poziv od nepoznatoga koji je htio doći k meni. Odbila sam ga. Dan kasnije telefonirao mi je taj čovjek ponovno. Pošto sam ga ponovno odbila, rekao mi je da sam neprijateljica. To će moji ljudi u Jugoslaviji osjetiti. Ota da nisam ni od gospode niti od gđe Škringer nešto čula. Škringer je prema mom znanju stanovaла kod obitelji Gasser-Pfau u Rüschlikonu.

*Pročitala i potvrđuje
Marina Ruzio.*

Autor Fischer misli da je spremnost gospođe Škringer na ovu nečasnu suradnju njoj omogućila da se osloboди jugoslovenskoga ropstva i napusti zemlju. Škringer se jako sramila svoga postupka, zapisuje autor. No, nije imala drugoga izbora, jer joj je Beograd prijetio sudskim procesom kojeg se ona strašno bojala. Budući da je u sve bila upućena i švicarska policija za strance, Drakulić se pomalo bojao za svoj položaj u Švicarskoj. Nepoznati koji je nadzirao slučaj, tražio je da se Tereziju Škringer vradi u Jugoslaviju. Onda je Elsa Gasser-Pfau uskočila u slučaj, kupila tada kuljni strojopis Hermes Baby i darovala nepoznatom nadzorniku. Bio je sretan. Terezija je odmah dobila valjanu vizu za odlazak u Brazil.

Život u Brazilu i vijesti o smrtima dragih osoba

Terezija Škringer se vraća u Brazil i pomaže u pripremama za otvaranje Caritasa. Njezin sin Pit i njegova obitelj s četiri curice se ne vidaju često s majkom/bakom Terezijom. Kad je Pit dobio mjesto voditelja proizvodnje u jednoj tvrtki izvan Sao Paula, čija je središnjica bila u Linzu u Austriji, pozvao je majku da joj pokaže tvornicu. Pit je majku upoznavao sa zaposlenim Austrijancima koji su se s Terezijom pozdravljali, izvješćuje autor. Odjednom se Terezija počela tužiti na glavobolju, teško disanje i mučninu. Pit je naručio taksi koji je mater odvezao u stan. Kasnije mu je majka prijavljala da je tu susrela čovjeka koji ju je u Grazu maltretirao, prilikom ispitivanja tukao konopom kad bi zbog slabosti tiho odgovarala na pitanja. On ju je gazio nogama i vukao za kosu da se podigne. Katkad su je morali nositi u čeliju. Terezija nije mogla shvatiti niti podnijeti da je njezin sin upao u to štakorsko gnijezdo. Pit se teško s tim nosio te je napisao pismo upravi u Linz. Otada počinje njegovo diskretno šikaniranje u tvornici, tvrdi autor.

Brazilska Biskupska konferencija otvara 1956. Caritas i 61-godišnja Terezija Škringer je mali dio te organizacije. Nadbiskup ju je pozdravio kao pionirku iz Europe. No, ona je patila. Jednosatni posjet tvornici u kojoj je Pit radio duboko ju je potresao. Bila je uvjerenja da se po Brazilu kreću mutne spodobe. Više nije mo-

gla nikome vjerovati, tvrdi autor. Izbjegli protivnici nacizma i fašizma držali su Tereziju dijelom klerikalno-fašističkoga sustava, a nacistički i fašistički veterani otpadničkom izdajnicom. S ovim ljudima cijela jezovita prošlost nije prolazila, nego je još uvijek bila sadašnjost. Terezija je bila užasno pogodenja i zbunjena, zaključuje autor.

Iz Lugana stiže vijest da je 21. svibnja 1958. umro Francesco. Na sprovodu se okupila društvena, gospodarska i politička elita. Župnik je obavio pogrebne obrede s misom zadušnicom bez ikakvih problema, premda Francesco nije bio redoviti posjetitelj crkve. Pepe i Egon su organizirali sprovod. Pit i Terezija su taj dan žalosti proveli zajedno u Brazilu. Nisu imali novca za putne troškove, kako zapisuje autor. Bio je to trenutak ispita savjesti za oboje. Pit se kod oca osjećao zapušteno poput kukavičnjeg djeteta. Terezija nije kod njega našla zavičaj, zaštitu, nego samo rad, iskoristavanje, osornost. Pit je nešto kasnije otišao raditi u Buenos Aires i nado se da će mu bogati dio očevine osigurati obitelj. Pošto Francesco svoje sinove Pita i Pepea nije legalizirao, sve je naslijedio zakoniti sin Egon. On nije htio ni čuti za neki dogovor s polubraćom, pošto su oni kao „derišta/kopilad Hrvatice“ godinama živjeli na račun njegovih roditelja. Trgovac Pepe je uspio postati poprilično imućnim. Materijalno mu nije bilo toliko stalo do naslijeda, ali se borio za Pitovu obitelj.

Smrt pape Pia XII. (9. listopada 1958.) Tereziju je tako potresla jer je on bio moćni zaštitnik kardinala Stepinca, tvrdi autor. Godinu dana kasnije (1959.) Tereziju stiže vijest da je njezin sin Pit ubijen u Buenos Airesu. Policija je obećala da će sve poduzeti da se događaj razjasni. Na obećanju je i ostalo. Brat Pepe je sumnjao da je Pit žrtva Mossada. Na opće čuđenje sam autor Fischer ne optužuje Vatikan za ubojstvo Pita, nego ustaše koje su Pita držale špijunom. Nejasno ostaje – čijim.

Godine 1960., 10. veljače, umire kardinal Stepinac. Tereziju je ovaj nenadoknadi divi gubitak jako rastužio. Ne samo u Vatikanu nego i u São Paulu slavila se misa zadušnica za Stepinca. Nadbiskup Carlos Carmelo je omogućio Tereziji da namještenicima Caritasa ispriča zasluge kardinala Stepinca za osnivanje hrvatskoga Ca-

ritasa. Terezija se prema svjedočenju njezina sina Pepea jako zauzimala za predratne, ratne i poratne hrvatske izbjeglice u Brazilu. Premda je imala više administrativnu negoli operativnu ulogu u Caritasu, Terezija je pomagala gdjegod je stigla i, poučena velikim životnim iskustvom, nije se upuštala u diskusije.

Posljednje godine

U kolovozu 1960. Pepe putuje u Brazil u posjet majci. Pitovoj udovici i djeci je, kao bogat čovjek, ostavio poprilično novca za život. Majku Tereziju je uzeo sa sobom u Švicarsku, koja je sada bila brazilska državljanica. U hotelskoj sobi u Lausannei Terezija je počela jako patiti od grizoduša zbog propusta u svezi s djecom, zapisuje autor. Pepe je s njom provodio svaki slobodni trenutak i išao na izlete. Onda je stiglo pismo iz Brazila sa slikama Pitove siročadi. Terezija shvaća da za njih mora živjeti, tvrdi autor. I na Pepea je utjecala da se prihvati bratove obitelji i dječicu podigne na noge. U njemu je, prema vlastitom priznanju, mater probudila „hrvatsku dušu“!

Terezija se nakon prekrasnih i prisnih mjeseci provedenih sa sinom pred Božić 1960. vraća u Brazil. O njoj se nije više ništa čulo, dok njemački tjednik *Der Spiegel* nije 12. 2. 1964. objavio vijest kako su ljudi identificirali Hitlerova tajnika Martina Bormanna: „Mnogi su tvrdili da su ga vidjeli: Španjolac Angel Alcazar de Velasco u Ekvadoru, Nijemac Eberhard Stern u talijanskom samostanu San Antonio, Argentinac Mayer L. Gleizer ispod vrha Tronador-Brda u Andama, Jugoslavenka Terezija Škringer u Sao Paolu kako iskače iz autobusa“.

Godine 1965. Terezija je imala 70 godina. Nije bila sasvim bez sredstava, ali bez mirovine. Živjela je s unukama u stanu crkvene općine i brinula se o kućanstvu, dok je nevjesta Ana radila u Caritasu. Godine 1966. Terezija ponovno dolazi na odmor u Švicarsku i posjećuje svoju oboljelu prijateljicu Elsu Gasser-Pfau. Pošto se u to vrijeme već raširila vijest o grozotama koje je počinio ustaški režim, kako tvrdi autor, u Else su se pojavile dvojbe, nije li joj prijateljica za koju je toliko dobra uči-

Zagreb nakon jugoslavenske okupacije 1945.

nila sve to prešućivala. Terezija je na to odgovorila: „Činila sam što sam mogla i time sam i svoj vlastiti život dovela u opasnost. Gestapo me nije ubio samo zahvaljujući Stepinčevoj intervenciji i uvjerena sam da je i on sve poduzeo što je mogao protiv ovoga bezumlja.“ To je bio posljednji susret prijateljica. Elsa je umrla 1967. godine.

Nakon Titove smrti Terezija se počela nositi s mišju da s 85 godina još jedanput posjeti Zagreb. Sin Pepe je to spriječio, kako tvrdi autor, zbog sve većih napetosti u državi. Terezija je tobože osjetila u Sao Paulu da su se iseljenici polako počeli buditi i propitivati prošlost. Godine 1984. Pepe dovodi svoju majku u Švicarsku u starački dom Sottoceneri. Terezija tu umire 1986. i pokapaju je na mjesnom groblju. U međuvremenu je grob po švicarskim propisima uklonjen. Na istom groblju je pokopan sin Pepe 2011. godine. Pepe je kao neženja upravlja svojim imetkom tako da je formalno oženio nevjestu Anu i posvojio djecu, a većim dijelom godine boravio je u Brazilu i cijeloj bratovoj obitelji pomogao da vodi normalan život. Jedna Pitova unuka, Benita, 1991. je došla na studij slavistike u Fribourg (ruski i hrvatski) kako bi mogla istraživati prabakine tragove. U Ženevi se udala za Portugalca te s njim i dvoje djece

posjetila dalmatinsku obalu u slobodnoj zemlji Hrvatskoj.

Za kraj ovog prikaza nudim čitateljima završnu rečenicu kojom autor kaže sve o sebi i o intenciji pisanja knjige: „Prestrušen fašistoidnim izrekama i gestama hrvatskih športaša na Olimpijadi u Brazilu, osjetio sam to kao priznanje svom radu. Hoće li se ovo ikada okončati?“

Tereziju Škringer prisvajaju pojedine feminističke i protucrkvene udruge kao dobru dušu koju su klerici iskoristavali. Poznata berlinska profesorica povijesti Ute Frevert ju, kako se čini, spominje u svojoj *Povijesti žena* kao ženu između fašizma i ljubavi prema bližnjemu. Pošto njezin životopis nije historiografski provjeren, ne posvećuje joj posebno poglavlje.

P. s. U Državnom arhivu kantona Züricha htio sam provjeriti u knjizi spomenute optužbe. Na žalost, to moram prepuštiti nekome drugome jer ja ne ču doživjeti vrijeme isteka 80-godišnjega trajanja zaštite: „Falls entsprechende Dossiers zu Terezija Škringer oder Elsa Gasser-Pfau im Staatsarchiv vorhanden wären, würden diese gemäß geltendem Archivgesetz erst nach Ablauf einer Schutzfrist von 80 Jahren nach Dossierschluss frei zugänglich. Staatsarchiv des Kantons Zürich“

UMRO JE DR. ZVONIMIR MARKOVIĆ, HRVATSKI POLITIČKI UZNIK I PRVI HRVATSKI VELEPOSLANIK U BEOGRADU

Ustrožancu, nedaleko Splita, 28. prosinca 2018. u 91. godini je umro dr. Zvonimir Marković. Na vječni je počinak ispraćen 2. siječnja 2019. na mjesnome groblju u Kučinama. Vjerske obrede predvodio je župnik Župe Bezgrješnog Začeća Blažene Djevice Marije u Kučinama, don Mirko Bitunjac, u koncelebraciji s nekadašnjim župnicima iste župe don Antonom Čubićem i don Filipom Pavićem, te s fra Gabrijelom Jurišićem, predstavnikom Provincije presvetoga Otkupitelja iz Sinja. U obredu je sudjelovao i don dr. sc. Šime Marović, prigodnim otpjevom (responzorijem) i antifonom te skladbom Padrea Martinija (Giovanni Battista), sve u gregorijanskom napjevu. Pogrebu su također nazočili predstavnici gradskih i županijskih vlasti te stranački prvaci Hrvatske demokratske zajednice.

U ime Hrvatskoga društva političkih zatvorenika i Hrvatskoga diplomatskoga kluba, okupljenima se obratio bivši politički progonjenik u komunističkom sustavu i bivši diplomat dr. sc. Marin Mihanović prigodnim riječima:

„Poštovani mještani, sugrađani, poštovatelji, prijatelji i poštovana obitelji dr. Zvonimira Markovića!

U ime Društva hrvatskih političkih zatvorenika i Hrvatskoga diplomatskog kluba, kao i u svoje ime, izražavam obitelji i svim nazočnim izraze najdublje sućuti. Ovdje smo se okupili na tužnom posljednjem ispraćaju dr. Zvonimira Markovića, jednoga od najstarijih hrvatskih političkih uznika, koji je dugih jedanaest godina proveo u komunističkim zatvorima.

Govoreći o mrtvima ne trebamo se baš svaki put držati one latinske „De mortuis nil nisi bene“ („O mrtvima sve najbolja“). Međutim, dopustite mi da kao svjedok vremena, pokojnikov suradnik i prijatelj iznesem o njegovom životu nekoliko či-

njenica koje nam uistinu mogu poslužiti kao uzor.

Zvonimir Marković rođen je u Splitu 17. rujna 1927. godine od oca Pave i majke Vice rođ. Vidan. Otac mu je bio ugledni trgovac i gostoničar, također jedan od prvaka HSS-a u Splitu. U njegovu su se gostonicu okupljali tadašnji članovi splitskog HSS-a i održavali sastanke. Markovićev otac je bio poznat i kao dobročinitelj. U njegovu gostonicu bi često navraćali ljudi „praznih džepova“, a odlazili siti i zadovoljni, tako je Markovićeva

Filozofskog fakulteta u Rijeci. Zbog navedenih riječi, „djelovanja protiv naroda i države“, Okružni sud u Splitu osudio ga je, na osnovi članka 3., točke 8. jugoslavenskoga kaznenoga zakona, na petnaest godina strogog zatvora. Tu je presudu potvrdio Vrhovni sud Hrvatske u Zagrebu, a odlukom Saveznog izvršnog vijeća bivše FNRJ kazna mu je smanjena na jedanaest godina zatvora. Pušten je iz zatvora 9. rujna 1960. godine.

Dugogodišnju zatvorsku kaznu izdržavao je u Lepoglavi i u Staroj Gradiški. U

Lepoglavlju je doveden 7. lipnja 1950. godine. Kao zatvorenik je radio u građevinarstvu te ličilačkoj i stolarskoj radionici. Neko vrijeme radio je i u Željezari Sisak. Komunističke vlasti nisu mu dale mira ni kao uzniku. U Lepoglavlju je stavljен u izolaciju, uz pokretanje interne zatvorske istrage tobože zbog „veličanja ustaškog pokreta“. U Staroj Gradiški je stegovno kažnen za branom slanja pisma, primanja pisama, paketa i posjeta.

Poznato je da je tadašnja UDB-a nastojala političke zatvorenike psihički i moralno slomiti tako da ih može „svojim rukama mijesiti kao tjesto“ te ih pretvoriti u svoje suradnike. Oni pak koji se nisu dali slomiti, kao što je to bio i naš Zvonimir Marković, postali su karakterno i moralno tvrđi od crnog granita od kojega je napravljena Dioklecijanova sfinga na Peristilu.

Za Zvonimira Markovića, osim uzničkih dana, najteže razdoblje u njegovom životu bilo je nakon izlaska iz zatvora. Neshvaćen, odbačen i proskribiran, pod stalnim nadzorom UDB-e, Marković je strpljivo i uporno tražio puteve za ulazak u društvo i društvene strukture – tražio je posao. Mnogi su ga poznavali i mogli zaposlit, ali su kukavički izbjegavali svaki kontakt s njim. Znanci i „prijatelji“ posebice su pazili da s njim izbjegnu susret na

Zvonimir Marković na političkom skupu 1990.

gostonica bila ondašnja vrsta pučke kućine.

U takvoj konzervativnoj, građanskoj i kršćanskoj sredini odgajao se i odrastao Zvonimir Marković. Kad se hrvatski narod borio u obrambeno-osloboditeljskom Domovinskom ratu, Zvonimir Marković je od prvoga dana bio uključen u stvaranje neovisne i cjelovite hrvatske države te se usprotivio agresiji udruženih ekstremističkih velikosrpskih snaga. Međutim, usprkos njegovu teškom životu u komunizmu i uzničkoj patnji, u svom srcu nije nosio ni gorčinu ni mržnju, a kamoli želju za osvetom.

Markovićev politički progon započeo je u nekom društvu u Splitu kada je rekao: „Ako je Jugoslavija stvarno slobodna i demokratska zemlja svih ravnopravnih naroda i narodnosti zašto se na Marjanu ne vijori hrvatski barjak?“ U trenutku uhićenja, 9. rujna 1949., bio je sveučilištarac

Dr. Mihanović govori nad Markovićevim grobom

javnom prostoru. Napustio je Split i radio neko vrijeme različite poslove u Makarskoj.

Početkom 1960-tih godina primljen je na posao u Dom narodnog zdravlja „Dr. Petar Vitezica“ u Splitu. Iako su komunističke vlasti o njemu širili krajnje negativne moralno-političke podobnosti, njegove su kolege na poslu znali da se radi o poštenom i mirnom građaninu. Doškolovao se početkom 70-tih godina prošlog stoljeća te završio Stomatološki fakultet u Zagrebu. Radio je u ambulantni Doma narodnog zdravlja pri splitskom Brodogradilištu. Bio je savjestan, stručan i strpljiv stomatolog, tako da su se kod njega liječili radnici i njihove obitelji, ali i političko-stručna elita Brodogradilišta. U kakvima je prilikama živio i djelovao može se zaključiti iz dosjea Udbe koja ga je stalno pratila svim raspoloživim sredstvima.

Dvadeset godina poslije, u početku 1990-ih, Marković je izabran prvim predsjednikom splitskog HDZ-a. Tijekom for-

miranja ogranka HDZ-a u splitskom okruženju zajedno s autorom ovoga oproštaja, bio je stalno okružen „velikim Hrvatima i rodoljubima“, a oni isti koji su ga nakon njegovih uzničkih dana izbjegavali, najglasniji su se predstavljali kao njegovi „odani prijatelji u najtežim vremenima“. Među takvima bilo je i zatvorenika osuđenih za kriminal, koji su nakon izlaska iz zatvora za sebe tražili razne privilegije, predstavljajući se političkim zatvorenicima. Nasuprot takvima, Marković je kao iskusan čovjek i vizionar gledao strateške interese grada i mlade nam države, uvodeći u „politčke vode“ neke svoje suradnike i prijatelje iz tih davnih uzničkih dana kojima je vjerovao ljudski, stručno, politički i po kršćanskom svjetonazoru.

Prepoznavajući politiku i program HDZ-a i dr. Franje Tuđmana, Marković je gradio društvene odnose bez revanšizma, zagovarajući slobodu i demokraciju, zalažući se za ljudska prava i toleranciju prema svim građanima Republike Hrvatske. S takvim miroljubljivim idejama i stavovima mnogi se nisu slagali, jer u njima nisu mogli osjetiti svoja razmišljanja ili prepoznati svoje probitke. O Markoviću su počele kružiti svakojake glasine. Neki su počeli javno sumnjati u njegovo domoljublje i poštenje. Drugi su pak toliko daleko išli da su počeli osporavati vjerodostojnost njegovih jedanaest godina robovanja za Hrvatsku. Za Markovića je to bila gorka spoznaja da se i na njemu prelama biblijska misao da „nitko nije prorok u svome selu“.

Još godine 1994. Zvonimir Marković je postao predstojnikom Ureda Vlade Republike Hrvatske u Beogradu, a 1997. i prvim hrvatskim veleposlanikom u Beogradu. Iako su se mnogi nudili predsjedniku Tuđmanu za tu dužnost, on se odlučio za mudroga, tihog i poštenog čovjeka, za Zvonimira Markovića. Prema diplomatiskom protokolu, srpska strana je mogla

odbiti njegovu vjerodajnicu bez obrazloženja. Ipak, primili su ga i naglasili: „Istina, on je nacionalist i ustaša, ali je miroljubljiv čovjek.“

Zvonimir Marković je svoj posao na uspostavi povjerenja i suradnje između dviju država odradio odlično.

Kao zastupnik u sazivu prvoga demokratskoga višestračnog Hrvatskoga državnog sabora isticao se strpljenjem, mudrošću, državotvornošću i suradnjom sa svima.

Svaki javni djelatnik podliježe društvenoj kritici, pa tako i Zvonimir Marković. Je li dr. Marković mogao biti bolji predsjednik splitskog HDZ-a, bolji saborski zastupnik, bolji veleposlanik ili ne, o tome će povijest jednoga dana reći svoj pravorijek. Ali ono što će trajno ostati u izmučenoj povijesti hrvatskoga naroda je njegov idealizam za vječnu Hrvatsku, njegova patnja, njegovo ljudsko poštenje i dobrota te njegova vjernost svetoj Crkvi katoličkoj.

Počivao u miru Božjem!“

Akademik Rudolf o Zvonimиру Markoviću

Na komemoraciji održanoj Markoviću u čast 2. siječnja 2019. u palači Milesi u Splitu, govor je održao akademik Davorin Rudolf, bivši ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske:

„Prije 30-tak godina započeli su na ovim našim prostorima procesi odumiranja jedne južnoslavenske utopije: jugoslavenske federacije šest različitih naroda. Te procese je poticao i ubrzavao i hrvatski političar Splićanin Zvonimir Marković, doktor stomatologije, uznik i diplomat. Upoznao sam ga u lipnju 1990. Od tada je trajala moja suradnja s Markovićem u državnom vrhu, posebice u vrijeme pripremanja i proglašenja državne neovisnosti, sve dok se Zvonko nije povukao u mirovinu i u idiličnu tišinu svojih rodnih Kučina, zabitoga seoca u blizini Splita.

Vrhunac zadovoljstva doživio je dr. Marković 25. lipnja 1991. Toga dana je u 8 sati navečer u Zagrebu, u Hrvatskome državnom saboru proglašena neovisna i suverena država Hrvatska, prva u punom pravnom i političkom smislu država nakon 1102. Bez Mađara, bez Mlečana, Habsburgovaca, Beča, Rima ili Beograda. Nijedna vlada u svijetu nije nas u tome

Komemoracija za pok. Zvonimira Markovića

službeno podržavala. Ni Genscher, njemački ministar vanjskih poslova, ni Helmut Kohl, njemački kancelar.

Bio sam u to vrijeme ministar vanjskih poslova, pa sam u ime hrvatskog predsjednika Republike Franje Tuđmana i Vlade pozvao sve strane predstavnike akreditirane u Zagrebu na svečani prijam u zagrebački hotel „Intercontinental“. Nijedan nije došao. Njemački predstavnik u Hrvatskoj Hans Bolt rekao mi je u povjerenju da je primio instrukcije svoga ministra vanjskih poslova Genshera da prijam bojkotira. Uvečer, u tijeku prijama u hotelu „Intercontiju“, Zvonko Marković i ja sjedili smo za istim stolom. Zvonac je bio ushićen, oči su mu se caklide od zadovoljstva. Rekao mi je: Davorine, lupi me po obrazima, molim te, da znam kako ovo nije samo san.

Godine 1949. negdje na splitskoj rivi skupina mladih Splićana (Marković je imao 22 godine) razgovarala je o tome kako bi bilo lijepo izvjesiti hrvatsku zastavu na Marjanu. Bio je to nonšalantan mladenački razgovor, nikakve pripreme ni planovi o tome nisu načinjeni. Netko je iz skupine prenio taj razgovor policiji i na sudenju u Splitu Marković je osuđen na petnaest godina zatvora. Kao uznik proveo je u zatvorima (pretežito u Lepoglavi i Staroj Gradiški) punih jedanaest godina!

Sredinom 90-tih prošloga stoljeća obavljane su konzultacije o imenovanju šefa našeg prvog predstavništva u Srbiji, službenog Ureda Republike Hrvatske. I kasnije o postavljanju veleposlanika u Beogradu, nakon pretvaranja Ureda u veleposlanstvo. Kandidata za predstojnika Ureda i veleposlanika bilo je nekoliko,

izabran je – dr. Zvonko Marković. Prevagnule su njegove sposobnosti i osobine: mirnoća, stalozelenost, taktičnost, političko iskustvo, umijeće pregovaranja, izvrsno poznavanje hrvatsko-srpskih odnosa u tijeku moderne povijesti.

U Beogradu je Zvonac znao boraviti izoliran u našemu predstavništvu i po mjesec dana. Nije izlazio na ulicu jer je prijetila opasnost fizičkoga napadaja srbjanskih ekstremista.

Prvo angažiranje Zvonimira Markovića u našemu Ministarstvu vanjskih poslova zbilo se u jesen 1992. odlukom predsjednika Republike o njegovu postavljanju na funkciju veleposlanika. Sudjelovao je u razgovorima s predstvincima srpskih vlasti u Beogradu, posebice o prekidu oružanih sukoba na području Hrvatske i o postupku razdruživanja Hrvatske u odnosima sa Srbijom i Crnom Gorom. Predstojnik hrvatskoga Ureda u Beogradu dr. Marković je postao 11. ožujka 1994., a hrvatski veleposlanik u Srbiji 5. veljače 1997.

Marković je pedantno bilježio događaje i svoje djelatnosti u političkome životu Splita i Dalmacije, hrvatskome državnom vrhu i u našemu veleposlanstvu u Beogradu, neku vrstu dnevnika. Ne znam gdje se nalazi rukopis, ali preporučujem Markovićevim kćerima da ga čuvaju i ako je moguće objave u Institutu za hrvatsku povijest ili Dokumentacijskom centru za istraživanje Domovinskog rata u Zagrebu.

Dr. Zvonko Marković je bio povijesna figura suvremenog političkog života Splita i Hrvatske, djelatni sudionik u demokratskim promjenama i u ostvarivanju višestranačja u Hrvatskoj krajem osamdesetih i tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća. Bio je visoki dužnosnik u Hrvatskoj demokratskoj zajednici i zastupnik u Hrvatskome saboru. Impresionirao me svojim patriotizmom, domoljubljem i rodoljubljem, svojom privrženošću neovisnoj i suverenoj državi Hrvatskoj. Plijenio je sve nas koji smo ga poznali čovječinošću, visokom razinom civilizacijskog ponašanja, razumijevanjem ljudskih teškoča, ljudskom dobrotom kazao bih.

Njegova Hrvatska bila je demokratska, višestranačka, politički tolerantna, gospodarski napredna, socijalna i tržišna. Čovjek koji je proveo jedanaest godina u jugoslavenskim tamnicama nije nikoga mrzio. Kad je stekao status državnog funkcionara s polugama vlasti nije poznao, niti zazivao bilo kakav revanžizam spram onima koji su ga po raznim crtama progolili. Preminuo je 28. prosinca u 91. godini u Splitu i sahranjen je 2. siječnja 2019. u rodnim Kučinama. Bio je čovjek kojega smo voljeli.“

Prvi hrvatski veleposlanik u Beogradu

IN DIESER AUSGABE

Anlass zur Beunruhigung der kroatischen Öffentlichkeit gab die jüngste Entscheidung des Diözesanadministrators von Gurk-Klagenfurt, den kroatischen Bischöfen die jährliche Feier der Gedenkmesse für kroatische Opfer, die traditionell in Bleiburg stattfindet, zu verweigern. Im Mai 1945 kamen hunderttausende kroatische Militär- und Zivilflüchtlinge in diese Stadt, um vor dem Wiederaufbau Jugoslawiens und der Errichtung des kommunistischen Regimes Schutz der westlichen Alliierten zu suchen. Auf der Grundlage des britisch-jugoslawischen Abkommens wurden die meisten von ihnen unter falschem Vorwand zurück Richtung Jugoslawien geschickt, wo Zehntausende ohne Gerichtsverfahren hingerichtet wurden und Hunderttausende verschiedenen Formen der Folter und langjähriger Haft ausgesetzt waren.

Seit den 1950er-Jahren begann die kroatische politische Emigration am Loibacher Feld bei Bleiburg diese tragischen Ereignisse zu gedenken. Die jugoslawischen Behörden versuchten, es zu verhindern, was ihnen jedoch trotz der Liquidation einiger kroatischer politischer Flüchtlinge nicht gelang. (In dieser Ausgabe veröffentlichen wir ein Urteil, das besagt, dass Menschen wegen einer Wallfahrt nach Beliburg zu mehrjährigen Gefängnisstrafen verurteilt wurden.) Nach dem Zusammenbruch des Kommunismus und dem Zerfall Jugoslawiens treffen jedes Jahr im Mai Tausende kroatischer Pilger in Bleiburg ein. Die Gedenkfeier steht unter der Patronanz des Kroatischen Parlaments, und seit vielen Jahren stehen katholische

Bischöfe aus Kroatien und Bosnien und Herzegowina der Messefeier vor. Wegen der verweigerten Zustimmung des Diözesanadministrators ist dies nicht mehr möglich, was für große Kritik und Spaltung in der kroatischen Gesellschaft geführt hat. Während diese Entscheidung bei den ehemaligen Kommunisten Schadenfreude erzeugte, wurde sie von den kroatischen Katholiken mit Bestürzung aufgenommen.

*

Ivan Vukić und **Nikola Bičanić** widerlegen die Erfindungen der jugoslawischen kommunistischen Propaganda über das angebliche Lager in Gospić während des Zweiten Weltkriegs, indem sie überzeugende Beweise dafür liefern, dass die jugoslawische Armee ein unvergleichbar brutaleres Regime mit einer noch größeren Zahl der Opfer installierte, als sie im Frühjahr 1945 diese Stadt im Zentrum Kroatiens besetzte.

*

Während **Vladislav Perić** die ausführlichen Erinnerungen eines kroatischen Soldaten an den Zweiten Weltkrieg und die Nachkriegszeit dokumentiert, und **Teresa Salajpal** sich fragt, ob die katholische Kirche mit ihrer Halbherzigkeit zur Verbreitung von „schwarzen Legenden“ über das kroatische Volk beiträgt, veröffentlichten wir in dieser Ausgabe einen Nachruf auf **Zvonimir Marković**, einen langjährigen kroatischen politischen Gefangenen – verurteilt wegen eines verbalen Delikts zu einer langjährigen Gefängnisstrafe – und später den ersten kroatischen Botschafter in Belgrad.

IN THIS ISSUE

The Croatian public is emotional about the recent decision of the administrator of the Gurk-Klagenfurt diocese, which does not allow Croatian bishops to serve the Holy Mass on the annual commemoration for the Croatian victims traditionally held in Bleiburg. Several hundred thousand of Croatian military and civilian refugees, which sought protection from Western Allies in face of the renewal of Yugoslavia and the installation of the communist regime, gathered around that town in May 1945. Based on the Anglo-Yugoslav agreement, most of them were deceived and returned to Yugoslavia, where tens of thousands were killed without trial, and hundreds of thousands were tortured and imprisoned.

Marking those tragic events, the Croatian political emigration started to organize commemorative gatherings on the Bleiburg field as early as the 1950s. The Yugoslav authorities tried to stop it,

but they did not succeed, in spite of killing certain Croatian political refugees. (In this issue we publish one verdict that shows how people were condemned to more years in prison because of visiting Bleiburg.) After the breakup of communism and the dissolution of Yugoslavia, thousands of Croatian pilgrims come to Bleiburg every May. The patron of the commemoration is the Croatian Parliament, and Catholic bishops from Croatia and Bosna and Hercegovina serve the Holy Mass. All of that is not possible any more, and the decision of the temporary administrator of the local diocese caused great displeasure and great divisions in the Croatian society. Former communists are gloating over that decision, while Croatian Catholics are appalled with it.

*

Disproving Yugoslav Communist propaganda about the so-called Gospic labour

camp during the Second World War, **Ivan Vukić** and **Nikola Bičanić** convincingly show that the Yugoslav Army ushered in a much more brutal regime with more casualties, when it took over that town in the spring of 1945.

*

Vladislav Perić brings us detailed memories of a Croatian soldier about the Second World War and the afterwar period, **Tereza Salajpal** wonders if the Catholic Church contributes to the spread of „dark legends“ about the Croatian nation with its tepid response. In this issue we also publish a necrologue for **Zvonimir Marković**, a long time Croatian political prisoner who was condemned with verbal crime to a multiyear imprisonment. Later he became the first Croatian ambassador to Belgrade.

Scheme of the closing operations in the Carinthia in May 1945

NARODNI VRHOVNI SUD NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE ZAGREB	OSIGURANJE 6. III. 1954.	Broj: KZ-118/1954-2. K-242/53-25
--	-----------------------------	-------------------------------------

P R E S U D A
U I M E N A R O D A !

Vrhovni sud Narodne Republike Hrvatske u Zagrebu u vijeću sa-
stavljenom od predsjednika Vrhovnog suda NR Hrvatske Dr. Brnčića Josipa,
kao predsjednika vijeća, te sudaca Vrhovnog suda Belčića Mladena i
Starčevića Ante, kao članova vijeća i savjetnika Šulina Bogoslava, kao
zapisničara u krivičnom predmetu protiv Loh Antuna, Hovanček Ivana, Ra-
dića Vladimira, Vučaka Juraja i Jalevičar Branka, zbog krivičnih djela iz
čl.1cc. i 117.st.2.KZ, rješavajući žalbe optuženih Loh Antuna, Hovanček
Ivana, Radića Vladimira, Vučaka Juraja i Jalevičar Branka, izjavljene pro-
tiv presude Okružnog suda u Osijeku od 17.XII.1953. broj K-242/1953 u
sjednici održanoj dana 5.veljače 1954. oslušavši zastupnik Javnog tu-
žioca N.R.Hrvatske Baranović Vica

p r e s u d i o j e :

Uvažavaju se žalbe opt. Loh-Antuna, Vučak Juraja i Jalevičar Brank-
a, te djelomično žalbe opt. Hovanček Ivana i Radića Vladimira, preinačuje
se prvočepena presuda u odluci o kazni, pa se radi djela zbog kojih
su ovi optuženici proglašeni krivima, osuđuju:

I. opt. Loh Ivan po čl.117.st.1.KZ, primjenom čl.42.st.2.i 43.t.1.
46.st.1.t.2.i 47.st.1.KZ u vezi presude Vojnog suda u N. Sudu od 14.
VIII.1953. Sud br.2e2/53 na kaznu strogog zatvora u trajanju od 4 /če-
tiri/ godine i 6 /šest/ mjeseci, u koju kaznu uračunava se vrijeme
provedeno u pritvoru i istražnom zatvoru od 18.VI.1953..

II. opt. Hovanček Ivan po čl.117.st.1.KZ, primjenom čl.42.st.2.i
43.t.1.KZ na kaznu strogog zatvora u trajanju od 2 /dvije/ godine i
6/šest/ mjeseci, u koju kaznu uračunava se vrijeme provedeno u prit-
voru i istražnom zatvoru od 29.XI.1953..

III. opt. Radić Vladimir po čl.1cc.KZ, primjenom čl.46.st.1.t.2.
KZ, na kaznu strogog zatvora u trajanju od 1 /jedne/ godine i 6 /šest/
mjeseci, u koju kaznu uračunava se vrijeme provedeno u pritvoru i istra-
žnom zatvoru od 11.VII.1953..

IV. opt. Vučak Juraj po čl.1cc.KZ, primjenom čl.42.st.2.i 43.t.
1.KZ i čl.46.st.1.t.2.KZ, na kaznu zatvora u trajanju od 5 /pet/ mje-
seci, u koju kaznu uračunava se vrijeme provedeno u pritvoru i istraž-
nom zatvoru od 11.VII. do 30.VII.1953. i od 1.8.I.1953. 1

V. opt. Jalevičar Franjo po čl.117.st.2.KZ, na kaznu strogog za-
tvera u trajanju od 3 /osam/ mjeseci, u koju kaznu uračunava se vri-
jeme provedeno u pritvoru i istražnom zatvoru od 11.VII. do 18.XII.
1953.

U ostalom dijelu odbijaju se žalbe opt. Hovanček Ivana i Radić
Vladimira kao neopravdane, te se prvočepena presuda u neprinačenom

BLE
BURG 1945

...ČUJEM VRISAKI
TOPOT. MORU. ČUJEM JECAJ. VIDIM
ZAKALI SU MOGA SINA. SKUPUJ OČI.
RASPELI SU SIN A MOGA.
DAN ZA DANOM, I DU KOUJU. ZGAZI DUŠU.
ZAKALISU Pjesmu MOGU. SRCE. JUBAV.
UBILI SU MOGA BOGA.
SRUSILI SU ZORU MOGU.
DAN ZA DANOM IDE KRAJU.
Josip Purčić

u spomen
Ljudevit
Maja Lendak Majasnic